

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Erityisliikunnan tilanne kunnissa 2013

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2014:5
Timo Ala-Vähälä, Saku Rikala

Erityisliikunnan tilanne kunnissa 2013

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2014:5

Timo Ala-Vähälä, Saku Rikala

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO

Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Undervisnings- och kulturministeriet
Valtion liikuntaneuvosto/Statens idrottsråd
PL/PB 29
00023 Valtioneuvosto/Statsrådet
www.liikuntaneuvosto.fi

Tekijät: Timo Ala-Vähälä, Juritele Oy
Saku Rikala, Liikuntatieteellinen Seura ry
Ulkoasu ja taitto: Pirjo Uusitalo-Aura
Paino: Grano Oy
Kuva: Lauri Jaakkola, Suomen Vammais-
urheilu- ja liikunta ry
978-952-263-300-2 (painettu)
978-952-263-301-9 (PDF)
ISSN-L 2242-4563
ISSN 2242-4571 (verkkopainos)

Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:5

*Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja
kulttuuriministeriön liikuntalaissa
määritelty asiantuntijaelin, jonka
tehtävänä on käsitellä liikunnan ja
liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisia
ja periaatteellisesti tärkeitä asioita.
Liikuntaneuvosto seuraa liikunnan
kehitystä, antaa lausuntoja
liikuntamäärärahoista ja arvioi
valtionhallinnon toimenpiteiden
vaikutuksia liikunnan alueella.*

Valtion liikuntaneuvoston alkusanat

Liikunnan yhdenvertaisen saavutettavuuden edistäminen on valtion liikuntapolitiikan keskeinen tavoite ja myös yksi keskeisimmistä haasteista. Suurin osa väestöstä ei liiku terveytensä kannalta riittävästi. Väestön lähtökohdat osallistua ja liikkua ovat moninaistuneet. Entistä enemmän kaivataan täsmätietoa siitä, miten nykyiset toimenpiteet tavoittavat eri väestö- ja ikäryhmät.

Arviolta yli miljoona suomalaista kuuluu liikunnan erityisryhmiin korkean iän, sairauden tai vamman vuoksi. Osa heistä liikkuu yleisten liikuntapalveluiden piirissä, osa tarvitsee kohderyhmän tarpeet huomioivaa erityisliikuntaa.

Erityisliikunnassa keskeisessä asemassa ovat erityisliikunnanohjaajat, joiden työn tuloksia ja edellytyksiä on seurattu valtakunnan tasolla neljän vuoden välein. Nyt julkaistava raportti edustaa jatkumoa tässä seuranta-aineistossa. Tilaus raportille on suuri, sillä päätöksentekijät sekä valtio- että kuntatasolla tarvitsevat tietoa erityisliikunnan paikallistason resursoinnin, suunnittelutyön ja toiminnan tilasta ja kehityksestä. Tutkimus auttaa muodostamaan kokonaisnäemyksen siitä, miten kunnat toteuttavat liikuntalaissa määriteltyä tehtävää järjestää liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.

Julkaisu on tehty kahden tutkijan, Timo Ala-Vähälän ja Saku Rikalan (Liikuntatieteellinen Seura), yhteistyönä. Kysely toteutettiin aikaisempia raportteja laajempaan siten, että se lähetettiin kaikkiin Manner-Suomen kuntiin – ei siis pelkästään kuntiin, jotka kuuluvat erityisliikunnanohjaajaverkostoon. Aineisto edustaa noin 2/3 Suomen kunnista. Vastaavanlaisena kysely on toteutettu edellisen kerran vuonna 2002, joten tämä mahdollisti vertailuasetelman reilun kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen suhteutettuna.

Tulosten mukaan kuntien organisoima erityisliikuntatoiminta tavoittaa nykyisin noin 150 000 osallistujaa ja kunnat käyttävät erityisliikuntaan yhteensä noin 7 miljoonaa euroa. Edellisiin arviointeihin verrattuna liikunnan menot näyttävät pienentyneen. Henkilöresurssit ovat pysyneet samalla tasolla tai vähentyneet hieman. Samalla kuitenkin tarjolla olevien ryhmien määrä on hieman kasvanut. Tutkijat toteavat johtopäätöksensä, että kunnat ovat kasvattaneet palvelujen määrää toimintaa tehostamalla.

Kuntakohtainen vaihtelu on suurta, erityisesti pienten kuntien osalta. Kolmasosassa pieniä kuntia liikuntatoimi ei tuottanut eikä järjestänyt erityisliikuntapalveluita. Ryhmätarjonnasta keskimäärin 74 prosenttia oli muiden toimijoiden kuin liikuntatoimen ryhmiä. Erityisliikunnan verkostoon kuuluvat kunnat tukivat myös omaehtoista liikuntaa: yleisimmin erilaisin alennuksin, ilmaispalveluin ja lainaamalla liikuntavälineitä tai tarjoamalla liikuntaneuvontaa ja tiloja käyttöön. Pienistä kunnista 47 % koh-

densi järjestöavustuksia erityisliikuntaan, mikä on selvästi enemmän kuin 2000-luvun alussa. Ilahduttavaa on, että erityisliikunnan toimijat näyttävät verkostoituvan aiempaa aktiivisemmin myös poikkihallinnollisesti. Tämä on keskeinen tavoite myös jatkossa.

Erytisliikunnan mahdollisuudet ja uhat eivät elä luonnollisestikaan irti siitä todellisuudesta, jossa kunnat liikuntaa yleisemminkin toteuttavat. Liikuntaneuvosto painottaa, että erityisliikunnan aseman kannalta olennaista on, että liikunnan asema kunnallisena peruspalveluna vahvistuu, hallintokuntien välinen yhteistyö saa kantavan pohjan ja kunnan ratkaisut liikunnan edistämiseksi perustuvat näyttöön kuntalaisten todellisista tarpeista ja haasteista liikuntaa koskien. Valtion liikuntaneuvosto painottaa, että julkisin varoin rahoitetun liikuntatoiminnan keskiössä tulee olla liikunnan yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen saavutettavuuden turvaaminen koko väestön osalta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna erityisryhmille järjestettyä liikuntaa ei voida liikaa korostaa.

Valtionohjaus kuntiin on haasteellista, sillä valtion rahoitusosuus kuntien liikuntatoimen kokonaismenoista on marginaalinen ja normiohjaus väljä. Myös valtion suosituksia ja linjauksia luetaan kunnissa heikosti.

Liikunnan asemaa osana kuntien hyvinvointi- ja terveyspolitiikkaa ja sen seuranta tulisi saada merkittävästi vahvistettua, sillä liikuntaa koskevan tietopohjan ontuessa liikuntaa on vaikea perustella päätöksentekijöille.

Terveydenhuollon menot asukasta kohden ovat nousseet 2000-luvulla 1 844 eurosta 3 229 euroon. Liikunta on alihyödynnetty keino vähentää kuntien suuria sosiaali- ja terveystalouksia. Myös erityisliikunnan, kuten muunkin liikuntatoiminnan, osalta jatkohaasteena on osoittaa, kuinka paljon ennaltaehkäisevällä toiminnalla voidaan saavuttaa terveysmenojen säästöjä.

Valtion liikuntapolitiikan kehittämistä hankaloittaa kuntien liikuntatoimen nykytilaa kuvaavan tietopohjan hajanaisuus. Tietoa kerätään tällä hetkellä pistemäisesti lukuisten tutkimusten ja arviointien kautta, mikä hankaloittaa tiedon kokonaistulkintaa. Valitettavan usein kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden määrää, kuntalaisten tyytyväisyyttä liikuntapaikkoihin ja -palveluihin saati liikuntapaikkojen käyttöastetta ei myöskään seurata systemaattisesti. Aiemmat selvitykset osoittavat, että erityisryhmien näkökulmat ovat liikuntapaikkojen suunnittelussa ja tarjoamisessa heikosti huomioituja.

Liikuntaneuvosto kannustaa ministeriötä jatkamaan työtään siinä, että liikuntaa koskevia kysymyksenasetteluja sisällytetään valtakunnallisiin, hyvinvointia, terveyttä ja yhteisöllisyyttä kartoittaviin tutkimuksiin. Tässä yhteydessä erityisliikuntaa koskevat kysymykset ansaitsevat aiempaa kokonaisvaltaisemman huomioinnin.

Tutkiminen ei itsessään riitä. Olennaista on myös tiedon vaikuttava jalkauttaminen. Tämän raportin tuloksia tullaan käsittelemään valtakunnallisilla erityisliikunnan päivillä elokuussa 2014. Julkaisun sisältämää tietoa voidaan käyttää hyväksi kunnissa

niiden suunnitelmassa erityisliikunnan tulevaa kehitystyötä. Valtion liikuntaneuvosto kannustaa kuntia käsittelemään raportin tuloksia kunnallisessa päätöksenteossa. Raportin tuloksia hyödynnetään osana valtion liikuntaneuvoston lakisääteistä tehtävää arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella. Arvioinnin toteuttamiseen tarvitaan monipuolista tutkimus-, arviointi- ja seurantatietoa, jota myös tämä tutkimus edustaa.

Kiitämme Timo Ala-Vähälää ja Saku Rikalaa kattavasta selvitystyöstä. Kiitokset myös vastanneille kunnille!

Leena Harkimo
Puheenjohtaja,
valtion liikuntaneuvosto

Minna Paajanen
Pääsihteeri,
valtion liikuntaneuvosto

Sisällys

Valtion liikuntaneuvoston alkusanat.....	5
Sisällys	8
1. Johdanto.....	10
1.1 Erityisliikunnan määrittely.....	10
1.2 Erityisliikunnan kaksi kyselyä	10
1.3 Erityisliikunta ja sen piiriin kuuluvat ihmiset.....	14
1.4 Erityisliikunnan potentiaalinen kysyntä ja kuntien taloudellinen pelivara	15
1.5 Sisältö	16
2. Erityisliikunnan resurssit ja ryhmät Manner-Suomen kunnissa	18
2.1 Erityisliikunnan henkilöresurssit	18
2.2 Erityisliikunnan menot.....	21
2.3. Erityisliikunnan ryhmien määrä.....	26
2.4. Yhteenveto erityisliikunnan resursseista ja ryhmistä	36
3. Erityisliikunta verkoston kunnissa	38
3.1 Miten erityisliikunnan verkoston kunnat rajaavat erityisliikunnan piiriin kuuluvat ihmiset?.....	38
3.2 Erityisliikunnan organisointi	39
3.3 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa	41
3.4 Erityisliikunnanohjaajien toimenkuva, työviihtyvyys ja tulevaisuudenodotukset..	43
3.5 Erityisliikunnan muut palvelut.....	46
4. Asukasluvultaan pienten kuntien erityisliikunta	48
4.1. Erityisliikunnan palveluiden organisointi	48
4.2. Erityisliikunnan yhteistyö	49
4.3. Erityisliikunnan määrärahat	52
4.4. Erityisliikunnan järjestöavustukset	53
4.5. Erityisliikunnan henkilöstöresurssit	56
4.6. Erityisliikunnan ryhmät	57
4.7. Erityisliikunnan järjestämisen esteet	60
5. Kuntien liikuntapalveluiden tietokannat, arvioinnit ja tilastot	64
5.1 Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus (ATH)	64
5.2 Kuntien peruspalveluiden arviointi	65
5.3 Tea-viisari-järjestelmä	65
5.4 Tilastokeskus – liikuntapalveluja koskevat tiedot	67
5.5 Yhteenveto keskeisistä kuntien liikuntapalveluja käsittelevistä lähteistä.....	67
6. Yhteenveto	70
Lähteet	72
Liitteet	73

PIRKANMAAN PYÖRÄTUOLITANSSIJAT
esintyy
APUVÄLINEESSUILLA
Pe 8.11. Klo 10.00
La 9.11. Klo 14.30
Paikka: OHJELMA-AREENA, E-halli

1

Johdanto

Timo Ala-Vähälä, Saku Rikala

progeo
ACTIVE PERSONAL

1

Johdanto

Timo Ala-Vähälä, Saku Rikala

Tämä raportti on päivitetty versio vuosia 2000, 2005 ja 2009 koskevista erityisliikunnan tilanteen arvioinneista. Raportin keskeisiä lähteitä ovat kuntien liikuntaa koskevat tietokannat ja tilastot sekä kunnille tehdyt kaksi kyselyä, joista laajempi kohdistettiin erityisliikunnan valtakunnalliseen verkostoon kuuluville kunnille ja suppeampi muille Manner-Suomen kunnille.

Raportti on osa arviointia, jonka liikuntalaki on määritellyt valtion liikuntaneuvoston yhdeksi tehtäväksi. Raportin tavoitteena on antaa yleiskuva erityisliikunnan palvelujen tilanteesta ja haasteista kaikissa Manner-Suomen kunnissa. Raportti tarkastelee erityisliikunnan piiriin kuuluvaa kuntoliikuntaa; kilpa- ja huippu-urheilu on rajattu selvityksen ulkopuolelle.

1.1 Erityisliikunnan määrittely

Erityisliikunnalla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joiden on vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan. Lisäksi tähän ryhmään kuuluvien ihmisten liikunnan ohjaaminen vaatii soveltamista ja erityisosaamista. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuilla¹ ja Erityisliikunta 2000 -työryhmän mietinnössä syinä mainitaan esimerkiksi korkea ikä, sairaus, vamma tai vaikea sosiaalinen tilanne. Nykyisin käytetään myös käsitettä ”soveltava liikunta”. Tällä halutaan korostaa sairaus- tai vammaerusteisten erityistarpeiden sijaan sitä, että liikunnan ohjauksessa, infrastruktuurin rakentamisessa ja harrastuksen tukemisessa on pyrittävä siihen, että liikunnan harrastus on avointa kaikille mahdollisista rajoitteista riippumatta, ja että palveluja tarjottaessa voidaan ottaa huomioon liikuntakykyyn liittyvät erityistarpeet (Soveltava liikunta, 10, 215.). Kuntien eri käytäntöjä erityisliikunnan rajaamiseen tarkastellaan tarkemmin raportin kolmannessa ja neljännessä luvussa.

1.2 Erityisliikunnan kaksi kyselyä

Arvioinnin yhteydessä toteutettiin kaksi kyselyä: toinen 94:lle erityisliikunnan verkoston kunnalle ja toinen verkoston ulkopuolisille 207:lle Manner-Suomen kunnalle. Kyselyiden ulkopuolelle rajattiin Ahvenanmaan kunnat, joihin opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ole toimivaltaa. Verkostoon kuuluvien kuntien erityisliikuntaa on arvioitu neljän vuoden välein, kun verkostoon kuulumattomien kuntien erityisliikuntaa on arvioitu viimeksi vuonna 2002. Verkostoon kuulumattomien kuntien erityisliikunnan tilannetta päätettiin arvioida Liikuntatieteellisen Seuran toteuttaman Erityisliikuntaa kuntiin 2013–2015 -hankkeen yhteydessä. Kahden kyselyn avulla haluttiin saada reilun kymmenen vuoden jälkeen päivitetty ja kattava kuva kaikkien Manner-Suomen kuntien erityisliikunnasta vuonna 2013.

¹ <http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/kansalaistoiminta/erityisliikunta/index.html?lang=fi>. Ladattu 3.4.2010.

1.2.1. Kysely erityisliikunnasta Valtion liikuntaneuvoston erityisryhmien liikunnan jaoston yhteistyöverkolle

Erityisliikunnan valtakunnallisella verkostolla tarkoitetaan niitä noin 90–95 kuntaa, joissa valtion liikuntaneuvoston erityisryhmien liikunnan jaoston tietojen mukaan toimii tai on toiminut päätoiminen erityisliikunnan ohjaaja. Nämä kunnat osallistuvat valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaoston järjestämiin koulutustilaisuuksiin ja seminaareihin sekä saavat jaostolta ajankohtaista tietoa erityisliikunnasta. Joukossa on myös muutama kunta, jotka ovat järjestäneet erityisliikunnan palvelut muulla tavoin, mutta ovat mukana verkostossa. Erityisliikunnan palveluita järjestetään myös muissa Manner-Suomen kunnissa, mutta niissä ei ole erityisliikunnan vastuuhenkilöitä eivätkä ne osallistu verkoston toimintaan.

Tätä kyselyä tehtäessä kyselyn kohderyhmään kuului 94 kuntaa. Nämä kunnat edustivat vuonna 2013 noin hieman alle kolmannesta Suomen kunnista, mutta kattoivat väestömäärältään noin 80 % prosenttia maan väestöstä. Verkoston kattavuus on kasvanut hieman, koska edellisessä kyselyssä verkostoon kuului noin neljännes kunnista ja 77 % asukkaista. Muutos johtunee uusien kuntien liittymisestä verkostoon sekä kuntaliitoksista, joissa erityisliikunnan palveluita tarjoaviin kuntiin liittyy pienempiä kuntia ja kuntien määrä vähenee.

Erityisliikunnan verkoston kyselyn vastausprosentiksi muodostui 65 %, eli hieman vähemmän kuin edellisessä kyselyssä (73 %), mutta suurin piirtein saman verran kuin vuotta 2005 koskevassa kyselyssä.

Taulukko 1. Kysely erityisliikunnan verkoston kuntiin, vastausprosentit.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					YHT.
	–10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Etelä-Suomi	100 %	50 %	64 %	50 %	100 %	67 %
Itä-Suomi	100 %	67 %	50 %	50 %	100 %	67 %
Lappi	33 %		0 %	100 %		33 %
Lounais-Suomi		33 %	67 %	100 %	100 %	58 %
Länsi- ja Sisä-Suomi		64 %	60 %	100 %	100 %	68 %
Pohjois-Suomi	100 %	67 %	50 %		100 %	78 %
Kaikki yhteensä	78 %	57 %	57 %	73 %	100 %	65 %

Kuten edellisissäkin kyselyissä, osa kyselyn kysymyksistä kohdistui liikuntatoimen ulkopuolisiin erityisliikunnan palveluihin. Vastaajia pyydettiin tarkistamaan tiedot kyseisten sektorien vastuuhenkilöiltä, kurssiohjelmista tai muista vastaavista lähteistä. Kyse on kuitenkin oman hallinnon ulkopuolisesta toiminnasta, joten toiminnan määrää koskevat arviot ovat todennäköisesti epätarkempia kuin oman hallinnon osalta.

Taulukko 2. Erityisliikunnan verkostoon kuuluvat kunnat vuonna 2013, osuus suuruusluokkansa kunnista ja väestöstä.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					YHT.
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Erityisliikunnan verkostoon kuuluvat kunnat, %-osuus kunnista	4 %	64 %	100 %	100 %	100 %	31 %
Erityisliikunnan verkostoon kuuluvat kunnat, %-osuus väestöstä	8 %	66 %	100 %	100 %	100 %	80 %

Alueellisesti tarkastellessa verkostoon kuuluvien kuntien osuus on suurin Etelä-Suomessa.

Taulukko 3. Erityisliikunnan verkostoon kuuluvat kunnat 2013, osuus kunnista ja väestöstä, erottelu aluehallintovirastoittain.

	ALUEHALLINTOVIRASTO						YHT.
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Lappi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi	
Erityisliikunnan verkostoon kuuluvat kunnat, %-osuus kunnista	42 %	32 %	29 %	25 %	29%	24 %	31 %
Erityisliikunnan verkostoon kuuluvat kunnat, %-osuus väestöstä	89 %	77 %	71 %	73 %	77 %	67 %	80 %

Erityisliikunnan verkostoon kuuluviin kuntiin kohdistettu kysely on keskeiseltä osaltaan edellisten kyselyiden kaltainen, koska selvityksen yhtenä tavoitteena on aikasarjoihin perustuva vertailu. Joitain kysymyksiä on yksinkertaistettu, jotta niihin vastaaminen olisi helpompaa. Ensimmäisen, vuotta 2000 tarkastelleen kyselyn laativat Arto Tiihonen, Kari Koivumäki ja Timo Ala-Vähälä. Tässä selvityksessä käytettyä kyselyä ovat työstäneet Kari Koivumäki, Saku Rikala ja Timo Ala-Vähälä.

1.2.2. Kysely erityisliikunnasta asukasluvultaan pieniin kuntiin

Kysely erityisliikunnasta asukasluvultaan pieniin kuntiin oli osa Liikuntatieteellisen Seuran toteuttamaa Erityisliikuntaa kuntiin 2013–2015 -hanketta, jota rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). Kyselyn tavoitteena oli selvittää erityisliikuntapalvelujen tilannetta kunnissa, jotka eivät kuuluneet valtion liikuntaneuvoston erityisryhmien liikunnan jaoston tukemaan yhteistyöverkkoon. Pääsääntöisesti yhteistyöverkon ulkopuoliset kunnat ovat alle 10 000 asukkaan kuntia, mutta mukaan mahtuu noin kolmannes 10 000–20 000 asukkaan kunnista (noin 15 kuntaa). Kyselyn kohde-ryhmän kunnat edustivat reilua kahta kolmasosaa Manner-Suomen kunnista, mutta

kunnissa asui vain vajaa viidennes (19 %) Manner-Suomen väestöstä. Yhteistyöverkon ulkopuolisissa kunnissa ei ollut juurikaan päätoimisia erityisliikunnanohjaajia.

Kyselyssä hyödynnettiin samaa runkoa kuin edellä esitellyssä yhteistyöverkolle kohdennetussa kyselyssä, mutta lomaketta oli yksinkertaistettu. Yhteistyöverkon ulkopuolisten kuntien osalta keskityttiin erityisliikunnan peruskysymyksiin eli resurssihin, ryhmien määrään, palveluiden organisointiin, yhteistyöhön ja palveluiden järjestämisen esteisiin. Erityisliikuntapalveluiden tilannetta selvitettiin pääosin liikuntatoimen näkökulmasta.

Taulukko 4. Kysely erityisliikunnasta asukasluvultaan pieniin kuntiin, kohderyhmän kunnat, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

ALUEHALLINTO-VIRASTO	-5 500	5 500–9 999	10 000–20 000	YHT.
Etelä-Suomi	21	11	2	34
Itä-Suomi	25	5	2	32
Lounais-Suomi	21	11	4	36
Länsi- ja Sisä-Suomi	38	18	5	61
Pohjois-Suomi	16	10	3	29
Lappi	13	2	0	15
Yhteensä	134	57	16	207

Kysely lähetettiin kuntiin 3.12.2013 paperisena versiona postitse ja sähköisenä versiona sähköpostitse. Kyselyyn oli mahdollista vastata sekä suomeksi että ruotsiksi. Vastausaikaa annettiin 20.12.2013 saakka, johon mennessä saatiin noin 60 vastausta (vastausprosentti 28 %). Kahden muistutuskierroksen jälkeen vastausten määrä yli kaksinkertaistui ja nousi 131 vastaukseen, joten kyselyn vastausprosentiksi muodostui 63 %. Kyselyyn vastanneet kunnat edustivat 12 % maan väestöstä ja noin 639 000 ihmistä.

Taulukko 5. Kysely erityisliikunnasta asukasluvultaan pieniin kuntiin, vastausprosentit, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

ALUEHALLINTO-VIRASTO	-5 500	5 500–9 999	10 000–20 000	YHT.
Etelä-Suomi	81 %	55 %	100 %	74 %
Itä-Suomi	68 %	60 %	50 %	66 %
Lounais-Suomi	48 %	36 %	50 %	44 %
Länsi- ja Sisä-Suomi	82 %	50 %	80 %	72 %
Pohjois-Suomi	56 %	80 %	67 %	66 %
Lappi	38 %	50 %		40 %
Yhteensä	66 %	54 %	69 %	63 %

Kyselylomake lähetettiin pääasiassa kuntien liikuntatoimille. Näissä kunnissa kyselyyn vastasivat esimerkiksi liikunnanohjaaja, liikuntasihtööri tai liikuntatoimen johtaja. Osassa kunnista ei ollut erillistä liikuntatoimea. Tällöin kysely lähetettiin esimerkiksi sivistyspalveluihin, joiden alaisuuteen kuuluu kunnan liikuntapalvelut. Osassa kunnista kyselyyn vastasikin esimerkiksi kunnan sivistysjohtaja. Jos vastaajalla ei ollut täsmällisiä tietoja johonkin kysymykseen, vastaukseksi pyydettiin arvio. Jos saaduissa vastauksissa oli jotain epäselvää tai poikkeuksellista muihin vastauksiin verrattuna, tiedot tarkistettiin vastaajalta. Jos epäselvää vastausta ei saatu tarkistettua, jätettiin tiedot huomioimatta vastauksia analysoitaessa.

1.3 Erityisliikunta ja sen piiriin kuuluvat ihmiset

Erityisliikunnan piiriin kuuluvien ihmisten määrää ei voida määritellä tarkasti, koska osa ihmisistä lukeutuu useampaan erityisliikunnan alaryhmään. Ei myöskään ole täsmällistä kriteeriä sille, milloin jokin vamma tai pitkäaikaissairaus haittaa liikkumista niin paljon, että se edellyttää liikunnanohjaukselta soveltamista ja erityisosaamista. Kun edellä puhuttiin käsitteiden ”erityisliikunta” ja ”soveltava liikunta” eroista, niin tässä yhteydessä voi viedä erottelua eteenpäin ja sanoa, että osa erityisliikunnan ryhmiin kuuluvista ihmisistä ei tarvitse sovellettuja liikunnan palveluja, ja toisaalta voi olla ihmisiä, joille ne ovat tarpeen, vaikkei heitä voi vamma- tai sairausperusteella mihinkään ryhmään sijoittaakaan.

Vaikka erityisliikunnan piiriä ei voi yksiselitteisesti rajata, eräät väestön terveyttä ja toimintakykyä käsittelevät tutkimukset antavat kuitenkin viitteitä erityisliikunnan kohderyhmän suuruudesta.

Vuonna 2006 tehdyn väestön terveyskäyttäytymistä koskevan tutkimuksen mukaan noin 22 prosentilla työikäisestä väestöstä (15–64 v.) oli sairaus tai vamma, joka haittasi työ- tai toimintakykyä. Vuoden 2003 selvityksessä vastaava luku oli 18 %.²

Vastaavasti eläkeikäisistä noin 30–40 prosentilla toimintakyky oli heikentynyt niin, että he eivät suoriutuneet eräistä arkisista tehtävistä, kuten portaiden noususta yhden kerroksen verran, puolen kilometrin kävelystä tai puolen kilon ostoskassin kantamisesta sadan metrin matkaa.³ Kuten voi olettaa, toimintakyky heikkenee ikääntymisen myötä: niiden ihmisten osuus, joilla on joku toimintakykyä haittaava sairaus tai vamma, nousee ikäryhmässä 45–54 -vuotiaat neljänneksen tasolle, ja ikäryhmässä 55–64 -vuotiaat heitä on jo 39 %. Vastaavasti eläkeikäisillä 65–69 -vuotiaista noin 80–90 % pystyy kulkemaan portaissa ilman vaikeuksia (miehet: 92,2 %, naiset 84,4 %), kun 80–84 -vuotiaista tähän pystyy miehistä 67 % ja naisista enää 50 %.⁴

Rintala ja kumppanit toteavat tutkimuksessaan, että noin viidennes 13- ja 15 -vuotiaista koululaisista ilmoitti, että heillä oli jokin lääkärin toteama pitkäaikaissairaus tai vamma. Hieman alle puolet näistä katsoi, että vamma tai sairaus aiheutti jotain

² Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen 2003, s. 44, taulukko 21a. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2005, s. 42, taulukko 18.a.

³ Terveys ja toimintakyky Suomessa, 74.

⁴ Eläkeikäisten väestön terveyskäyttäytyminen, kevät 2005, taulukko 75.

olennaista haittaa.⁵ Nuorten aikuisten terveyttä selvittäneessä tutkimuksessa luvut olivat saman tasoisia tai hieman pienempiä, sillä noin 8–10 % 18–29 -vuotiaista ilmoitti, että heillä on toimintakykyä heikentävä sairaus tai vamma (miehet: 8,5 %, naiset 9,6 %).⁶

Tutkimukset, joihin edellä on viitattu, eivät ole yhteismitallisia, joten erityisliikunnan piiriin kuuluvista ei voi antaa tarkkaa arviota. Hyvin karkeasti arvioiden voi kuitenkin sanoa, että väestöstä vähintään noin 20–25 prosenttia kuuluu tavalla tai toisella erityisryhmien liikunnan kohderyhmien piiriin.⁷ Hyvin karkeasti voi kuitenkin arvioida, että erityisliikunnan kohderyhmä painottuu vanhempiin ikäluokkiin, mutta kaikissa ikäluokissa on merkittävä määrä ihmisiä, joille on hyötyä erityisliikunnan palveluista.

1.4 Erityisliikunnan potentiaalinen kysyntä ja kuntien taloudellinen pelivara

Edellä todettiin, että erityisliikunnan piiriin kuuluu karkeasti arvioiden noin 20–25 prosenttia Suomen väestöstä, ja erityisliikunnan tarve korostuu etenkin ikääntyneiden ryhmissä. Tilanne kuitenkin vaihtelee voimakkaasti kunnasta toiseen. Hyvän indikaattorina voi käyttää 65 vuotta täyttäneiden määrää. Tähän kyselyyn vastanneissa kunnissa heidän osuutensa asukkaista oli keskimäärin noin neljännes, mutta tilanne vaihteli kunnittain, sillä suuremmissa kunnissa ja kaupungeissa väestö oli hieman keskimääräistä nuorempaa. Alueittain tarkastellen esiin tulee se, että 65 vuotta täyttäneiden osuus oli keskimääräistä suurempi etenkin Itä-Suomen kunnissa.

Taulukko 6. 65 vuotta täyttäneiden osuus kuntien väkiluvusta, erottelu aluehallintovirastoittain ja kuntien suuruusluokan mukaan.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)						YHT.
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Etelä-Suomi	25 %	25 %	23 %	17 %	22 %	16 %	22 %
Itä-Suomi	30 %	29 %	22 %	20 %	19 %	18 %	27 %
Lappi	27 %	25 %			17 %		25 %
Lounais-Suomi		22 %	23 %	19 %	22 %	20 %	24 %
Länsi- ja Sisä-Suomi	27 %	25 %	22 %	19 %	18 %	17 %	24 %
Pohjois-Suomi	24 %	22 %	19 %	19 %		14 %	22 %
Yhteensä	27 %	24 %	22 %	18 %	20 %	17 %	24 %

N: 193, keskihajonta 6 % -yksikköä.

⁵ Vastaaajilta kysyttiin, vaikeuttiko vamma tai pitkäaikaissairaus hengittämistä, liikkumista, näkemistä, esineiden tai tavaroiden käsittelemistä, kuulemista, puheen tuottamista tai aiheuttiko se epileptisiä kohtauksia. RINTALA & al. 2004, 22–23.

⁶ Nuorten aikuisten terveys, terveys 2000-tutkimuksen perustulokset 18-29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä, s. 121.

⁷ Erityisryhmien liikunta 2000-toimikunta arvioi ryhmän väestöosuudeksi 25 prosenttia. Erityisryhmien liikunta 2000 -toimikunnan mietintö, 1996, 9.

Yksittäisiä kuntia tarkasteltaessa erot ovat vielä suurempia. Kun ”nuorimmissa” kunnissa 65+ -ikäluokan osuus oli hieman yli 10 prosentin luokkaa, niin ”vanhimmissa” se oli yli 35 prosentin. Tämä osoittaa sen, että kohdejoukon koko voi vaihdella voimakkaasti kunnasta toiseen.

Seuraavaksi arvioidaan kuntien taloudellista pelivaraa valtiovarainministeriön julkaisemien kuntien vuosikatteita koskevien laskelmien avulla.⁸ Näissä luvuissa on vuoden 2012 toteutunut tilanne sekä ennakoiti kehityksestä vuoteen 2017. Vaikka ennakoinnit ovat epävarmoja, ne antavat pohjaa sen arvioimiselle, miten vakaalla pohjalla kuntien talous on nyt ja lähivuosien aikana. Seuraavaan taulukkoon on laskettu (ennakoitujen) vuosikatteiden keskiarvot vuosilta 2012–2017. Taulukosta tulee selvästi esiin, että heikoimmat talousnäkymät ovat alueittain verraten Itä-Suomen kunnissa, ja suuruusluokittain verraten toisaalta alle 10 000 asukkaan kunnissa sekä 50 000–99 999 asukkaan kunnissa.

Taulukko 7. Vuosikate/as (€) keskiarvo 2012–2017 (VM julkaiseman arvion pohjalta), erottelu lääneittäin ja suuruusluokittain.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)						YHT.
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Etelä-Suomi	45,0	132,6	184,9	194,9	48,8	413,7	139,2
Itä-Suomi	-4,5	69,8	35,9	-67,3	-27,4	244,3	17,2
Lappi	67,0	201,9			47,0		98,2
Lounais-Suomi	95,9	10,4	87,0	175,4	145,7	86,1	90,3
Länsi- ja Sisä-Suomi	22,3	45,9	69,0	300,9	33,3	189,0	62,9
Pohjois-Suomi	142,9	168,4	150,2	389,1		318,6	171,0
Yhteensä	44,3	104,9	97,0	203,3	59,4	298,0	92,2

N: 193, Keskihajonta: 255 €.

Erityisliikunnan potentiaalista kysyntää ja kuntien taloudellista pelivaraa verratessa tulee esiin, että Itä-Suomen aluehallintoviraston kunnilla on suurin paine erityisliikunnan palvelujen järjestämiseen, mutta kuntien talous on heikommalla pohjalla. Etelä-Suomessa ja Pohjois-Suomessa (entinen Oulun lääni) ikääntyneiden määrä on pienin, mutta kuntien taloudellinen vakaus on keskimääräistä paremmalla tasolla. Luvut ovat luonnollisesti vain suuntaa antavia, sillä kuntien välinen vaihtelu voi olla suurta.

1.5 Sisältö

Raportti jakaantuu viiteen päälukuun: 1. Johdanto (kirjoittajina Timo Ala-Vähälä ja Saku Rikala), 2. Yleiskatsaus erityisliikunnan resursseista ja ryhmistä (Timo Ala-Vähälä), 3. Katsaus erityisliikunnasta verkoston kunnissa (Timo Ala-Vähälä), 4. Katsaus asukasluvultaan pienten kuntien erityisliikuntaan (Saku Rikala), 5. Katsaus erityisliikunnan tietopohjaan (Timo Ala-Vähälä), sekä 6. Yhteenveto (Timo Ala-Vähälä, Saku Rikala).

⁸ Kuntien rahoituksen riittävyyden ennuste 20.9.2013. http://www.vm.fi/vm/fi/15_kunta_asiat/01_kuntatalous/02_kehitysarviot/index.jsp. Poimittu 2.6.2014.

PIRKANMAAN PYÖRÄTUOLITANSSIJAT
esintyy
APUVÄLINESSUILLA
Pe 8.11. Klo 10.00
La 9.11. Klo 14.30
Paikka: OHJELMA-AREENA, E-halli

2 Erityisliikunnan resurssit ja ryhmät Manner-Suomen kunnissa

Timo Ala-Vähälä

progeo
ACTIVE PERSONAL

2

Erityisliikunnan resurssit ja ryhmät Manner-Suomen kunnissa

Timo Ala-Vähälä

Tässä luvussa tehdään yleiskatsaus kuntien erityisliikunnan resursseihin (henkilöstö ja menot) ja ryhmätarjontaan. Luku perustuu sekä erityisliikunnan verkostolle lähetettyyn kyselyyn että verkoston ulkopuolisille kunnille osoitettuun kyselyyn. Lisäksi on hyödynnetty aiempien kyselyjen tuottamia aineistoja. Perustiedot resursseista ja ryhmien määrästä esitetään kaikista kunnista ja erityisliikunnan verkostoon kuuluvia kuntia arvioidaan hieman tarkemmin.

Kun tässä luvussa käytetään käsitettä ”erityisliikunnan verkoston kunnat”, tarkoitetaan valtion liikuntaneuvoston erityisryhmien liikunnan jaoston yhteistyöverkostoon kuuluvia kuntia, joissa on pääosin yli 10 000 asukasta ja yleensä erityisliikunnan ohjaaja. ”Verkoston ulkopuolisilla kunnilla” tarkoitetaan verkostoon kuulumattomia pääosin alle 10 000 asukkaan kuntia, joissa ei ole päätoimista erityisliikunnanohjaajaa.

Koska tässä luvussa esitetään useita taulukkoja sekä erityisliikunnan verkoston kunnista että kaikista kunnista, esityksen seuraaminen voi olla vaikeaa ja lukijalla on riski kohderyhmien sekaantumisesta. Jotta taulukoissa esitettyjen tietojen hahmottaminen olisi helpompaa, erityisliikunnan verkostoa koskevat taulukot on väritetty oranssilla ja kaikkia kuntia koskevat taulukot vihreällä. Tarkastelun kohderyhmä ilmoitetaan myös taulukon otsikossa.

Kunnista lasketut tunnusluvut esitellään kuntien suuruusluokkien mukaan eriteltyinä ja osin myös aluehallintovirastoittain. Suuruusluokittain tehtyjä laskelmia tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että ne eivät suoraan kerro sitä, miten suurta osaa väestöstä eri tunnusluvut koskevat. Hyvänä muistisääntönä voi pitää sitä, että noin puolet väestöstä asuu alle 50 000 asukkaan kunnissa, ja toinen puoli siis sitä suuremmissa. Noin 40 % Suomen väestöstä asuu Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueella, ja yhteensä noin 75 % väestöstä Etelä-Suomen, Lounais-Suomen sekä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastojen alueella. Erityisliikunnan verkostoon kuuluvien kuntien osalta noin 60 % asui yli 50 000 asukkaan kunnista. Alueittain tarkastellen väestöstä 46 % asui Etelä-Suomessa ja lähes 80 % Etelä-Suomen, Lounais-Suomen sekä Länsi ja Sisä-Suomen alueella.

2.1 Erityisliikunnan henkilöresurssit

Kun seuraavassa käsitellään erityisliikunnan henkilöstöresursseja, tarkoitetaan liikuntatoimen tai muun päävastuullisen järjestäjätahon resursseja. Erityisliikunnan verkoston osalta kyselyssä on kerätty tiedot ohjaajista ja muusta henkilöstöstä. Verkoston ulkopuolisissa kunnissa ei juurikaan ole erityisliikuntaan keskittyvää henkilöä, mutta kuntien edustajat ovat arvioineet erityisliikuntaan kohdennetun työn määrän. Seuraavassa esitetään ensin tiedot erityisliikunnan henkilöstöstä erityisliikunnan verkoston osalta, minkä jälkeen selvitetään erityisliikunnan työtunnit kaikkien kuntien osalta.

Erityisliikunnan verkostolle lähetettyyn kyselyyn vastanneissa 61 kunnassa toimi erityyppisissä erityisliikunnan tehtävissä yhteensä noin 470 henkilöä. Tähän joukkoon kuului 117 päätoimista ja 70 sivutoimista erityisliikunnanohjaajaa. Erityisliikunnan palvelujen tarjoamiseen osallistui myös suuri määrä tunti-ohjaajia ja muuta henkilöstöä. Tunti-ohjaajien työmäärät olivat tyyppillisesti melko pieniä, yleensä muutama viikkotunti henkilöä kohden. Joissain kunnissa oli myös muita järjestelyjä, kuten projektivarojen palkattuja työntekijöitä tai oppisopimusopiskelijoita. Tämän tyyppisten järjestelyjen osuus näyttää kuitenkin vähentyneen viime arviointiin verrattuna. Joissain suurissa kaupungeissa, parhaana esimerkkinä Helsinki, ohjaukseen osallistuivat kaikki liikunnanohjaajat, mutta suunnittelua ja koordinoitua varten oli omat työntekijänsä.

Taulukko 8. Erityisliikunnan henkilöresurssit, erityisliikunnan verkoston kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					YHT.
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Päätoimiset ohjaajat	8	15	31,0	15	47,6	116,6
Sivutoimiset ohjaajat	0	5	16,0	8	41,0	70,0
Tunti-ohjaajat	4	13	47,5	49	93,0	206,5
Muut		17	15,0	37	5,0	74,0
Yhteensä	12	50	109,5	109	186,6	467,1 ⁹

N=61

Nyt ilmoitettu henkilöstön kokonaismäärä on hieman pienempi kuin edellisessä vertailussa (605 henkilöä). Syynä pienempään lukuun on lähinnä se, että vastanneita kuntia on vähemmän. Vastausten perusteella pää- ja sivutoimisten ohjaajien määrä on kasvanut, mutta tunti-ohjaajien ja muilla tavoin hankittujen työntekijöiden määrä on vähentynyt. Tunti-ohjaajien määrän väheneminen saattaa myös osin selittää henkilöstön määrän vähenemistä. Luvut viittaavat siihen, että kunnat ovat vakainaistaneet työntekijöitään ja vähentäneet erilaisia tilapäisjärjestelyjä.

Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan myös erityisliikunnan ohjaamiseen osallistuneiden henkilöiden viikoittainen työmäärä. Seuraavaan taulukkoon on laskettu yhteen ilmoitetut tuntimäärät ja suhteutettu ne kuntien asukasmäärään. Työmäärään on laskettu mukaan erityisliikunnan ohjaus, hallinto ja suunnittelu sekä muut erityisliikuntaan liittyvät tehtävät.¹⁰ Vastausten perusteella erityisliikunnan verkoston kunnilla oli käytettävissään keskimäärin noin 21,2 viikkotyötuntia kymmentä tuhatta asukasta kohden. Laskelma tuo esiin jo aiemmissa arvioinnissa esiin tulleen havainnon: asukasluvuun suhteutettuna pienet kunnat sijoittavat erityisliikuntaan kaikkein eniten resursseja sekä työtunteja ja niiden määrä laskee kuntakoon kasvaessa.

⁹ Desimaaliluvut henkilömäärissä johtuvat siitä, että vastaajat ovat joko ilmoittaneet erityisliikunnan osuuden joksikin murto-osaksi (esim. puolet tai kolme neljännestä työpäivästä) tai sitten ovat esittäneet arvion esimerkiksi tunti-ohjaajien määrästä tyylisiin 7–8, jolloin luvuksi on laitettu arvion puoliväli.

¹⁰ Edellisessä arvioissa tuntimäärälaskelmasta on poistettu muu kuin erityisliikuntaan liittyvä työ. Tässä arvioissa vastaajia ei ole pyydetty arvioimaan eri tehtävien tuntimääriä näiden arvioiden epäluotettavuuden vuoksi. Useat vastaajat ovat kuitenkin ilmoittaneet alennetun tuntimäärän silloin, kun heidän toimenkuvaansa kuuluu muutakin kuin erityisliikuntaa. Laskutavan muutos saattaa silti nostaa hieman erityisliikunnan tuntimääriä.

Taulukko 9. Erityisliikunnan työtunnit/10 000 asukasta. Erittely suuruusluokittain, erityisliikunnan verkoston kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Työtunnit/ 10 000 as, keskiarvo	34,9	27,1	17,8	13,7	13,4	21,2
Työtunnit/ 10 000 as, otoskeski- hajonta	17,5	6,1	8,9	5,9	8,9	11,7
Vastausten määrä	7	15	19	7	9	57

Asukaslukuun suhteutettu työtuntien määrä on hieman laskenut vuosien 2005 ja 2009 tasosta (taulukko 9). Edellä viitattiin alustavasti, että henkilöstön määrä on erityisliikunnan verkoston kunnissa voinut vähentyä, ja seuraavassa (taulukko 10) esitettävä aikasarja tukee tätä havaintoa. Muutos on kuitenkin pieni ja voi johtua vastausten satunnaisesta vaihtelusta.

Taulukko 10. Erityisliikunnan työtuntien määrä/10 000 as. vuosina 2000, 2005, 2009 ja 2013, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan, erityisliikunnan verkosto.

VUOSI	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI	Otoskeski- hajonta KAIKKI	N
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–			
2000	26,4	25,1	13,2	14,4	14,4	18,4	9,2	45
2005	26,2	29,1	19,2	15,1	15,1	21,9	15,9	60
2009	35,8	29,3	19,1	11,3	24,2	23,7	12,6	67
2013	34,9	27,1	17,8	13,7	13,4	21,2	11,7	57

N=vastausten määrä

Erityisliikunnan verkoston ulkopuolisissa kunnissa ei ole päätoimisia erityisliikunnan työntekijöitä, mutta ohjausta varten on muita järjestelyjä (asiasta tarkemmin luvussa 4.). Näihin kuntiin lähetetyssä kyselyssä pyydettiin arvioimaan erityisliikunnan eri tehtäviin käytetyt viikoittaiset tuntimäärät. Näiden tietojen perusteella on mahdollista arvioida asukaslukuun suhteutettuja erityisliikunnan työmääriä kaikissa Manner-Suomen kunnissa.

Taulukossa numero 11 esitellään kaikkia kuntia koskevat tiedot, ja siitä näkyy hyvin, että myös verkoston ulkopuolisissa – yleensä pienissä – kunnissa käytetään työtunteja erityisliikuntaan. Palvelujen hajonta on pienissä kunnissa muuhun maahan ver-

rattuna suurta. Jos palveluja järjestetään, tunnusluvut nousevat suuriksi. Jos ei, työn määrä on luonnollisesti nolla.

Taulukko 11. Erityisliikunnan työtunnit/10 000 asukasta. Erittely suuruusluokittain, kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					
	–10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	KAIKKI
Työtunnit/10 000 asukasta, keskiarvo	16,5	22,1	17,8	13,7	14,8	17,1
Työtunnit/10 000 asukasta, otoskeskihajonta	21,8	9,2	8,9	5,9	8,9	18,7
Vastausten määrä	124,0	24,0	19,0	7,0	9,0	183,0

Taulukossa 12 esitellään kaikkien kuntien osalta alueittaiset erot, jotka eivät ole läheskään yhtä suuria kuin suuruusluokittaiset erot. Tulokseen vaikuttavat eniten pienimmät kunnat, joiden osuus on noin kaksi kolmasosaa vastanneista kunnista. Keskiarvon sijaan kannattaa ehkä kiinnittää huomio hajontaan, joka on voimakkainta Lapin sekä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastojen kunnissa.

Taulukko 12. Erityisliikunnan työtunnit/10 000 asukasta. Erittely aluehallintovirastoittain, erityisliikunnan verkoston kunnat.

	ALUEHALLINTOVIRASTO						
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Lappi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi	KAIKKI
Työtunnit/10 000 asukasta, keskiarvo	19,7	17,0	17,1	17,2	15,6	16,2	17,1
Työtunnit/10 000 asukasta, otoskeskihajonta	17,7	15,1	30,8	10,9	22,4	17,3	18,7
Vastausten määrä	43,0	30,0	7,0	21,0	57,0	25,0	183,0

2.2 Erityisliikunnan menot

Sekä erityisliikunnan verkoston että sen ulkopuolisiin kuntiin lähetetyssä kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan erityisliikunnan menot ja tulot. Seuraavassa esitetään yhteenveto kyselyjen tuloksista. Tässä esiteltävät määrärahoja koskevat tiedot ovat vastaajien ilmoittamista käyttömenoista ja arvioiduista tuloista laskettuja nettomenoja. Luvuissa on muutamia epätarkkuuksia: osin kyse on vastaajien omista arvioista eikä kirjanpitolietoista ja vastaajien laskutavat sekä erityisliikunnan rajaus voivat vaihdella. Lisäksi luvuista puuttuvat sellaiset koko liikuntatointa – tai muuta palvelua järjestävää tahoja – koskevat yleismenot, joista ei todennäköisesti ole laskettu erityisliikunnan osuutta. Luvut ovat kuitenkin ”linjassa” aiemmissä arvioinneissa tehtyihin havaintoihin, joten niistä saa vähintään mielekästä suuruusluokkatietoa menojen kehityksestä ja jakautumisesta kuntien kesken.

Kyselyyn vastanneet erityisliikunnan verkoston kuntien liikuntatoimet ja muut päävastuulliset järjestäjät käyttivät erityisliikunnan palveluihin keskimäärin 2,0 euroa asukasta kohden. Mukaan ei siis ole laskettu muiden tahojen, kuten sosiaali- ja terveystoimen, kansalaisopistojen, järjestöjen erityisliikuntaan käyttämiä rahoja.¹¹

Kokonaisuudessaan kyselyyn vastanneet verkoston kuntien liikuntatoimet käyttivät erityisliikuntaan noin 4,4 miljoonaa euroa. Jos oletetaan, että vastaamatta jättäneet kunnat käyttivät erityisliikuntaan rahaa samalla tavoin kuin suuruusluokkiensa kunnat keskimäärin, niin erityisliikunnan verkoston liikuntatoimet tai muut päävastuullisen järjestäjät käyttivät erityisliikuntaan vuonna 2013 yhteensä noin 6,2 miljoonaa euroa. Erityisliikunnan verkostossa erityisliikunnalle osoitettujen rahojen reaaliarvo on ilmeisesti laskenut, sillä vuonna 2009 rahoituksen kokonaismääräksi arvioitiin 6,8 miljoonaa euroa.¹²

Taulukko 13. Vastaajien ilmoittamat erityisliikunnan käyttömenot sekä käyttömenot asukasta kohden (€). Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan, erityisliikunnan verkoston kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	KAIKKI
Nettomenot yhteensä (€)	76 129	444 988	1 073 072	737 132	2 022 195	4 353 516
Nettomenot/as, keskiarvo (€)	3,6	2,8	1,5	1,1	1,1	2,0
Nettomenot/as, otoskeskihajonta	2,2	0,9	0,7	0,4	0,9	1,3
Vastausten määrä	6	13	17	7	8	51

Kun tarkastellaan kaikkien kuntien menoja samoin rajauksin, tilanne on muuten hyvin samanlainen, mutta verkoston ulkopuolisten kuntien resurssien taso on verkoston kuntien tasoa olennaisesti matalampi. (Taulukko 14.)

Taulukko 14. Vastaajien ilmoittamat erityisliikunnan määrärahat sekä määrärahat asukasta kohden (€). Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan. Kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	KAIKKI
Nettomenot yhteensä (€)	766 591	574 836	788 957	487 416	2 730 969	5 348 771
Nettomenot/as, keskiarvo (€)	1,2	1,9	1,5	1,1	1,1	1,3
Nettomenot/as, otoskeskihajonta	1,8	1,4	0,7	0,4	0,9	1,6
Vastausten määrä	118	21	17	7	8	171

¹¹ Muiden järjestäjien taloustietoja ei tämän selvityksen puitteissa ole ollut mahdollista kerätä.

¹² Vuoden 2009 rahan arvossa 5,3 M€. Indeksikorjaus: julkisten menojen kuntatalous-indeksi.

Jos oletetaan, että vastaamatta jättäneet kunnat käyttivät erityisliikuntaan saman verran rahaa kuin suuruusluokkansa kunnat keskimäärin, niin kaikki Manner-Suomen kunnat käyttivät liikuntatoimien tai muiden päävastuullisten tahojen järjestämään erityisliikuntaan arviolta yhteensä noin seitsemän miljoonaa euroa.

Kun erityisliikuntaan sijoitetut rahamäärät indeksikorjataan ja suhteutetaan asukaslukuun, näyttävät resurssit heikentyneen vuodesta 2005 lähtien. Muutosta saattaa hieman vääristää se, että viimeisimmässä kyselyssä erityisliikunnan tulot pyydettiin erittelemään aiempaa tarkemmin, mikä on voinut tuoda niitä esiin aiemaa enemmän ja siten pienentää nyt esiteltyjä kulujen nettomääriä. Muutos on huomattavasti voimakkaampi kuin työtuntien määrään liittyvä muutos, ja tilastollisesti merkittävä tai ainakin vahvasti suuntaa antava.

Taulukko 15. Erityisliikunnan käyttömenot/as vuosina 2000, 2005, 2009 ja 2013, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan (vuoden 2013 hintatason mukaan), erityisliikunnan verkosto.

VUOSI	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI	s	N
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–			
2000	2,6 €	2,4 €	1,7 €	1,4 €	1,4 €	1,9 €	1,1 €	45
2005	5,4 €	3,4 €	2,3 €	2,0 €	2,0 €	2,8 €	1,6 €	48
2009	3,9 €	3,1 €	1,8 €	1,2 €	1,1 €	2,5 €	1,3 €	49
2013	3,6 €	2,8 €	1,5 €	1,1 €	1,1€	2,0 €	1,3 €	51

s = otoskeskihajonta, N = vastausten määrä

Menojen alueittaisia eroja on vaikea arvioida luotettavasti erityisliikunnan verkoston osalta, koska osasta alueita (Itä-Suomi, Lappi, Lounais-Suomi) vastauksia oli vähän ja niiden hajonta oli suuri, ja sen vuoksi yksittäisen kunnan mukanaolo tai poisjäänti voi vaikuttaa olennaisesti tulokseen. Tämän vuoksi alueiden osalta kannattaa tarkastella vain kaikkia kuntia koskevia tietoja, ei yksittäisiä suuruusluokkia. Vastausten perusteella Itä-Suomen pienissä kunnissa menot ovat keskimääräistä suuremmat. Toisaalta edellä tuli esiin, että erityisliikunnan tuntimäärät eivät eroa olennaisesti muiden alueiden tasosta. Selitys lienee siinä, että Itä-Suomen kunnat käyttävät enemmän rahaa järjestöavustuksiin.

Taulukko 16. Erityisliikunnan nettomenot/as. (€) Erottelu aluehallintovirastoittain, kaikki kunnat.

	ALUEHALLINTOVIRASTO						
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Lappi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi	KAIKKI
Nettomenot/as, keskiarvo (€)	1,5€	1,6€	0,6€	1,3€	1,3€	1,2€	1,3€
Nettomenot/as, otoskeskihajonta	1,6€	2,1€	0,6€	1,2€	1,6€	1,3€	1,6€
Vastausten määrä	39	27	7	21	56	21	171

¹³ Indeksit: Kuntatalouden menot, 2005 = 100. Vuoden 2000 osalta indeksinä: kuntatalouden menot, 1985 = 100)

2.2.1 Erityisliikunnan järjestöavustukset

Lähes kaksi kolmannesta (39/61) erityisliikunnan verkoston vastaajista ilmoitti kuntansa jakamien erityisliikunnan järjestöavustusten määrän. Avustuksen määrä oli 0,10 euroa kunnan asukasta kohden ja 774 euroa järjestöä kohden. Luku on laskettu siten, että tyhjä vastaus on merkitty vastaukseksi ”0 euro”, sillä todennäköisesti ne kunnat, jotka eivät ilmoittaneet avustuksia, eivät myöskään jakaneet niitä. Ilmeisesti järjestöavustuksia jakavien kuntien määrä on kasvanut, sillä edellisessä kyselyssä järjestöavustuksista raportoi alle puolet vastaajista. Taulukkoon on sisällytetty kuntien jakamat avustukset suuruusluokittain. Avustusten taso näyttää vaihtelevan aika epäsystemaattisesti. Pienimpien kuntien matalaa tasoa selittänee se, että niissä ei läheskään aina ole sopivia järjestöjä, joi- ta voisi avustaa. Suuruusluokan 50 000– 99 999 matala taso verrattuna niitä välittömästi pienempiin tai suurempiin kuntiin voi ehkä johtua siitä, että näiden kuntien taloudellinen pelivara on johdannossa esitellyn arvion mukaan keskimääräistä heikompi.

Taulukko 17. Erityisliikunnan järjestöavustukset kymmentä tuhatta asukasta kohden, keskiarvot (€) luokiteltuna kuntien suuruusluokan mukaan, avustusten määrä avustettuja järjestöjä kohden, sekä järjestöavustuksia ilmoittaneiden osuus vastaajista. Erityisliikunnan verkoston kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)						N
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	KAIKKI	
Avustus asukasta kohden (€) (Kaikki kunnat)	0,05 €	0,04 €	0,12 €	0,06 €	0,22 €	0,10 €	0,10 €
Avustukset/järjestö (€) (avustuksia myöntäneet)	333 €	326 €	677	468 €	1 575 €	774 €	774 €
Avustuksia ilmoittaneiden osuus kaikista vastaajista	57 %	39 %	68 %	50 %	89 %	59 %	59 %

Kun tarkastelu laajennetaan myös erityisliikunnan verkoston ulkopuolisiin kuntiin, avustukset näyttävät olevan suurempia verkoston ulkopuolisissa kunnissa kuin vastaavankoisissa verkoston kunnissa. Havainto viittaa siihen, että näissä kunnissa järjestöille on annettu suurempi vastuu palvelujen järjestämisestä. Jos kaikkia kuntia koskevat tiedot suhteutetaan kuntien asukasmääriin, voi arvioida, että kunnat tukivat järjestöjen erityisliikunnan toimintaa yhteensä noin 800 000 eurolla.

Taulukko 18. Erityisliikunnan järjestöavustukset/10.000 as., keskiarvot (€) luokiteltuna kuntien suuruusluokan mukaan; avustusten suuruus avustettuja järjestöjä kohden, sekä järjestöavustuksia ilmoittaneiden osuus vastaajista. Kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)						N
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	KAIKKI	
Avustus asukasta kohden (€) (Kaikki kunnat)	0,15 €	0,07 €	0,12 €	0,06 €	0,22 €	0,13 €	191
Avustukset/ järjestö (€) (avustuksia myöntäneet)	631 €	557 €	739 €	468 €	1 575 €	716 €	85
Avustuksia ilmoittaneiden osuus kaikista vastaajista	44 %	48 %	68 %	50 %	89 %	49 %	191

Kuten edellä todettiin, Itä-Suomessa erityisliikuntaan käytetään rahaa keskimääräistä enemmän, mutta työtuntien määrä ei eroa olennaisesti valtakunnallisesta keskiarvosta, ja syyksi arveltiin järjestöavustusten suurempaa määrää. Oheinen taulukko osoittaa, että avustusten taso on asukaslukuun suhteutettuna valtakunnallista tasoa korkeampi, ja avustuksia myöntävien kuntien osuus on suurempi kuin muiden aluehallintovirastojen alueilla. Järjestöjen avustaminen selittää siis osaksi sen, että Itä-Suomessa erityisliikunnan menot ovat valtakunnallista tasoa suuremmat, mutta erityisliikunnan työtuntien määrä vastaa valtakunnallista keskitasoa.

Taulukko 19. Erityisliikunnan järjestöavustukset/as. (€) Erottelu aluehallintovirastoittain, kaikki kunnat.

	ALUEHALLINTOVIRASTO						KAIKKI	N
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Lappi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi		
Järjestöavustukset/as, (kaikki kunnat)	0,11 €	0,20 €	0,26 €	0,07 €	0,15 €	0,08 €	0,13 €	191
Avustukset/ järjestö (€) (avustuksia myöntäneet kunnat)	779 €	615 €	459 €	462 €	880 €	654 €	716 €	85
Avustuksia ilmoittaneiden osuus kaikista vastaajista	55 %	60 %	43 %	41 %	45 %	46 %	49 %	191

2.3. Erityisliikunnan ryhmien määrä

Kuntien liikuntatoimet palvelivat erityisliikunnan harrastajia useilla eri tavoilla: järjestämällä liikuntaryhmiä, tarjoamalla alennuksia maksuista tai maksuttomia palveluja ikääntyneille, lainaamalla liikuntavälineitä, antamalla taloudellista tukea tai tiloja järjestöjen käyttöön. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään liikuntatoimien – tai muiden päävastuullisten tahojen – ryhmätarjonnan määrä, tehdään arvio muiden järjestäjä-tahojen tarjoamien ryhmien määrästä sekä arvioidaan, miten paljon erityisliikunnan palveluja kokonaisuudessaan tarjottiin ja käytettiin. Näiden jälkeen arvioidaan muiden tahojen järjestämien ryhmien määrä. Muita palveluja tarkastellaan luvuissa 3 ja 4.

2.3.1 Erityisliikunnan asiakaskunta

Erityisliikunnan verkostolle osoitetun kyselyn tietojen perusteella ryhmätoiminta kesti keväällä 2013 keskimäärin 16 viikkoa ja syksyllä noin 14 viikkoa. Niissä kunnissa, joissa järjestettiin kesätoimintaa, kesäryhmät toimivat keskimäärin viisi viikkoa. Erityisliikunnan asiakaskunta oli naisvaltaista ja ikääntynyttä.

Asiakaskunnasta ei ole tarkkoja tilastoja, mutta vastaajia pyydettiin esittämään arvio naisten osuudesta, yli 60-vuotiaiden osuudesta ja alle 18-vuotiaiden osuudesta. Vastausten keskiarvo oli naisten osalta 77 %, yli 60-vuotiaiden osalta 78 % ja nuorten osalta noin 8 %. Luvut ovat luonnollisesti vain suuntaa antavia, mutta kertovat, mihin suuntaan asiakaskunta painottuu. Erityisliikunnan ryhmätoimintaan näyttävät siis osallistuvan erityisesti iäkkäät naiset. Muodostuuko tällöin ongelmaksi se, että erityisliikunnan palveluja tarvitsevat miehet jäävät palveluiden ulkopuolelle vai harrastavatko he liikuntaa ryhmätoiminnan ulkopuolella?

Kun vastaajia pyydettiin arvioimaan, mitkä ryhmät jäävät erityisliikunnan palvelujen ulkopuolelle, esiin tulivat taulukossa 20 luetellut ryhmät. Tulos on jossain määrin peilikuva edellä esitetyille arviolle erityisliikunnan asiakaskunnasta: esiin nousevat lapset, työikäiset sekä sellaiset iäkkäät ja pitkäaikaissairaat, joita on vaikea tavoittaa. Vastaajat eivät pohtineet miesten vähäistä osuutta asiakaskunnassa. Taulukon 20 luvut perustuvat vastaajien vapaamuotoisiin vastauksiin, jotka tutkija on luokitellut.

2.3.2 Liikuntatoimien tai muiden päävastuullisten tahojen järjestämät ryhmät

Erityisliikunnan verkoston kyselyyn vastanneet kunnat ilmoittivat liikuntatoimiensa järjestävän vuonna 2013 noin 2 700 erityisliikunnan ryhmää. Kun määrä suhteutetaan asukasluukuun, ryhmiä oli keskimäärin 11,6 kymmentätuhatta asukasta kohden. Jos vastaamatta jättäneiden kuntien oletetaan järjestäneen ryhmiä samassa suhteessa kuin muut suuruusluokkiensa kunnat, erityisliikunnan verkoston liikuntatoimien tai muiden päävastuullisten järjestäjien tarjoamien ryhmien kokonaismäärä oli arviolta noin 3 800.

Asukasluukuun suhteutettuna eniten ryhmiä tarjosivat pienet kunnat ja ryhmien määrä laski kuntakoon kasvaessa. Sama trendi on tullut esiin myös aiemmissa arvioissa.

Taulukko 20. Vastaajien arviot erityisliikunnan ulkopuolelle jäävistä ryhmistä. Mainintojen määrät. Erityisliikunnan verkosto.

KOHDERYHMÄ	MAININTOJEN MÄÄRÄ
Lapset ja nuoret	24
Vammaiset	19
Yksittäiset lajit	10
Kotona asuvat iäkkäät, muut huonokuntoiset j/tai kotiavun piirissä olevat	10
Aistivammaiset	8
Pitkäaikaissairaat	6
Työikäiset	6
Mielenterveyskuntoutujat	5
Työttömät ja syrjäytymisvaarassa olevat	5
Omaishoito ja perheliikunta	3
Fysioterapian kuntoutuksen päättäneet	2
Maahanmuuttajat	2
Nuoret aikuiset	2
Heikko toimintakyky	2
Muut	8
Yhteensä	112

Taulukko 21. Vastaajien ilmoittama liikuntatoimen järjestämien erityisliikunnan ryhmien kokonaismäärä syksyllä 2013, asukaslukuun suhteutettu keskiarvo ja otoskeskihajonta. Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan. Erityisliikunnan verkosto.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Vastaajien ilmoittama ryhmien kokonaismäärä	118	339	602	462,5	1 204	2 725,5
Ryhmiä/10 000 as, keskiarvo	18,0	14,9	9,5	8,7	6,6	11,6
Ryhmiä/10 000 as, otoskeskihajonta	9,5	6,7	4,4	3,6	3,0	6,7
Vastausten määrä	7	18	19	8	8	60

Kun mukaan lasketaan myös erityisliikunnan verkoston ulkopuoliset kunnat (taulukko 22), yli 10 000 asukkaan kunnissa ryhmien keskiarvoinen määrä hieman laskee ja alle 10 000 asukkaan kunnissa lähes puolittuu. Alle 10 000 asukkaan kunnista valtaosa onkin erityisliikunnan verkoston ulkopuolella ja erityisliikuntaa järjestävät tahot toimivat keskimäärin heikommin resursein kuin vastaavat verkostoon kuuluvat kunnat. Jos vastaamatta jättäneiden kuntien oletetaan järjestäneen ryhmiä samassa suhteessa kuin muut suuruusluokkiensa kunnat, oli liikuntatoimien tai muiden päävastuullisten järjestäjien tarjoamien ryhmien kokonaismäärä kaikissa Manner-Suomen kunnissa hieman alle 4 700.

Taulukko 22. Vastaajien ilmoittama liikuntatoimen järjestämien erityisliikunnan ryhmien kokonaismäärä syksyllä 2013, asukaslukuun suhteutettu keskiarvo ja otoskeskihajonta. Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan. Kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					
	-10 000	10 000 – 19 999	20 000 – 49 999	50 000 – 99 999	100 000 –	KAIKKI
Vastaajien ilmoittama ryhmien kokonaismäärä	529,5	413	602	462,5	1 204	3 211
Ryhmiä/10 000 as, keskiarvo	9,8	11,5	9,5	8,7	6,6	9,8
Ryhmiä/10 000 as, otoskeskihajonta	11,2	7,4	4,4	3,6	3,0	9,7
Vastausten määrä	126	29	19	8	8	190

Itä-Suomen luvut eivät olennaisesti poikkea valtakunnallisesta keskiarvosta. Havainto on samassa linjassa edellä tehdyn havainnon kanssa, että erityisliikunnan työtuntien määrä on Itä-Suomessa valtakunnallista keskitasoa. Toisaalta johdannossa tuli esiin, että erityisliikunnan palvelujen potentiaalinen kysyntä on Itä-Suomen alueella suurinta. Kun tarkasteluun tuonnempaan otetaan kaikkien toimijoiden järjestämät ryhmät (luku 2.3.4), tulee esiin, että muut järjestäjätahot ovat Itä-Suomessa keskimääräistä aktiivisempia ja nostavat ryhmämäärät kaikkein korkeimmiksi.

Taulukko 23. Liikuntatoimien järjestämät erityisliikunnan ryhmät/ 10 000 as. Syksyllä 2013, erottelu aluehallintovirastoittain, kaikki kunnat.

	ALUEHALLINTOVIRASTO						
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Lappi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi	KAIKKI
Ryhmiä/10 000 as., keskiarvo	12,7	9,2	6,7	9,4	8,3	8,6	9,6
Otoskeskihajonta	11,7	8,9	4,2	5,8	10,4	8,6	9,7
Vastausten määrä	44	30	7	23	61	25	190

Seuraavissa taulukoissa arvioidaan erityisryhmien liikunnan määrien kehitystä kulu-
 luvan ja edellisen vuosikymmenen aikana. Ensimmäiseen taulukkoon on sijoitettu
 vuosien 2000 ja 2013 osalta koko maata koskevat luvut, jälkimmäiseen taulukkoon
 vuosien 2000, 2005, 2009 ja 2013 osalta erityisliikunnan verkostoa koskevat tiedot.
 Kaikkien kuntien kehitystä kuvaava taulukko osoittaa todennäköisesti todellista suu-
 rempaa muutosta, sillä tuolloin vastaajat saivat ensimmäistä kertaa eteensä nämä
 kysymykset eikä heillä ollut välttämättä tiedossaan muiden toimijoiden järjestämiä
 palveluja. Tarkastelujaksolla yhteistyö eri hallinnonalojen kesken näyttää parantu-
 neen (ks. luku 3) ja todennäköisesti myös tietopohja on parantunut. Erityisliikunnan
 verkoston osalta voi arvioida, että ryhmien määrä suhteutettuna asukaslukuun on
 pysynyt suurin piirtein samana tai hieman kasvanut.

Taulukko 24. Liikuntatoimien järjestämät erityisliikunnan ryhmien määrät vuosina
 2000 ja 2013, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan, kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI	Otoskeski- hajonta,	
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–		KAIKKI	N
2000	3,6	7,9	6,7	5,7	5,7	4,4	7,1	449
2013	9,8	11,5	9,5	8,7	6,6	9,8	8,6	190

Taulukko 25. Liikuntatoimen järjestämät erityisliikunnan ryhmien määrät vuosina 2000,
 2005, 2009 ja 2013, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan, erityisliikunnan verkosto.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI	Otoskeski- hajonta,	
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–		KAIKKI	N
2000	9,7	13,9	11,3	5,7	5,7	11,5	7,6	45
2005	12,8	13,1	9,0	5,6	5,6	9,7	2,8	62
2009	17,2	15,6	9,2	6,7	8,4	11,3	6,7	66
2013	18,0	14,9	9,5	8,7	6,6	11,6	6,7	60

2.3.3 Erityisliikunnan ryhmien jakautuminen eri kohderyhmien kesken

Erityisliikunnan verkostoon kuuluvissa kunnissa noin 36–55 % ryhmistä oli kohdis-
 tettu ikääntyneille. Erityisliikunnan verkoston ulkopuolisissa kunnissa ikääntyneille
 tarkoitettujen ryhmien osuus oli vielä tätä suurempi. Todennäköisesti erityisliikunnan
 ohjaajat pyrkivät kohdentamaan erityisliikunnan palveluja tarkemmin eri kohderyh-
 milleen, kun muissa kunnissa palveluja tarjotaan väljemmin rajaten ja helpommin
 tavoitettaville ryhmille. Kohderyhmän rajaukseen liittyviä kysymyksiä pohditaan tar-
 kemmin luvussa 3.

Taulukko 26. Vastauksissa ilmoitettu liikuntatoimen erityisliikunnan ryhmien jakautuminen kohderyhmittäin, prosenttiosuudet. Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan, erityisliikunnan verkoston kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Ikääntyneet	36 %	53 %	40 %	55 %	52 %	47 %
Liikuntavammaiset	1 %	2 %	2 %	4 %	7 %	2 %
Aistivammaiset	0 %	0 %	1 %	0 %	2 %	1 %
Kehitysvammaiset	8 %	9 %	10 %	8 %	3 %	8 %
Mielenterveyskuntoutujat	7 %	6 %	4 %	2 %	2 %	5 %
Keuhko- ja hengityselinsairaat	1 %	1 %	2 %	0 %	0 %	1 %
Sydän ja verisuonitauteja sairastavat	2 %	3 %	1 %	0 %	1 %	2 %
Neurologisia tauteja sairastavat	2 %	3 %	2 %	3 %	3 %	2 %
Tuki- ja liikuntaelinsairaat	5 %	3 %	5 %	6 %	3 %	4 %
Toimintakyvyn mukaan kootut ryhmät	8 %	8 %	19 %	8 %	20 %	12 %
Lasten ryhmät	11 %	7 %	8 %	11 %	7 %	9 %
Liikuntamuodoittain kootut ryhmät	11 %	2 %	5 %	1 %	0 %	5 %
Muut yhteensä	7 %	2 %	1 %	1 %	0 %	2 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

n: 60

Taulukko 27. Vastauksissa ilmoitettu liikuntatoimen erityisliikunnan ryhmien kokonaismäärä, ryhmien määrä, prosenttiosuudet. Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan, kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Ikääntyneet	65 %	57 %	40 %	55 %	52 %	61 %
Liikuntavammaiset	3 %	1 %	2 %	4 %	7 %	3 %
Aistivammaiset	0 %	0 %	1 %	0 %	2 %	0 %
Kehitysvammaiset	9 %	8 %	10 %	8 %	3 %	9 %
Mielenterveyskuntoutujat	4 %	5 %	4 %	2 %	2 %	4 %
Keuhko- ja hengityselinsairaat	1 %	1 %	2 %	0 %	0 %	1 %
Sydän ja verisuonitauteja sairastavat	2 %	2 %	1 %	0 %	1 %	2 %
Neurologisia tauteja sairastavat	1 %	2 %	2 %	3 %	3 %	1 %
Tuki- ja liikuntaelinsairaat	5 %	4 %	5 %	6 %	3 %	5 %
Toimintakyvyn mukaan kootut ryhmät	1 %	7 %	19 %	8 %	20 %	4 %
Lasten ryhmät	4 %	8 %	8 %	11 %	7 %	5 %
Liikuntamuodoittain kootut ryhmät	3 %	2 %	5 %	1 %	0 %	3 %
Muut yhteensä	3 %	3 %	1 %	1 %	0 %	3 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

n: 190

Taulukossa 28 vertaillaan eri kohderyhmille tarkoitettujen ryhmien määrän kehitystä. Keskeinen trendi näyttää olevan, että kategoriaan ”Muut” kuuluvien ryhmien määrä on kasvanut merkittävästi. Tähän ryhmään kuuluu muun muassa lapsille suunnattuja ryhmiä sekä liikuntamuodoittain ja/tai liikkujien toimintakyvyn mukaan koottuja ryhmiä.

Taulukko 28. Erityisliikunnan ryhmien määrän kehitys vuosina 2005–2013, erottelu ryhmätyypeittäin. Erityisliikunnan verkoston kunnat.

LIIKUNTARYHMIÄ/10 000 as.			
Vamma- tai sairaustyyppi	2005	2009	2013
Ikääntyneet	4,7	6,1	5,8
Liikuntavammaiset	0,5	0,3	0,3
Aistivammaiset	0,1	0,1	0,0
Kehitysvammaiset	1,1	0,8	0,8
Mielenterveyskuntoutujat	0,6	0,5	0,4
Keuhko- ja hengityselinsairaat	0,2	0,1	0,1
Sydän ja verisuonitautia sairastavat	0,3	0,3	0,2
Neurologisia tauteja sairastavat	0,3	0,2	0,1
Muut (mm. lapset, toimintakyvyn tai liikuntamuodon mukaan kootut ryhmät)	2,1	2,9	3,7

Erityisliikunnan verkoston vastaajia pyydettiin erikseen kertomaan, onko ikääntyneiden ryhmät eriytetty osallistujien toimintakyvyn mukaan. Noin neljä kuntaa viidestä esitti arvion siitä, miten nämä ryhmät jakautuvat. Vastaajien arvioiden mukaan hie- man yli puolet oli tarkoitettu normaalin toimintakyvyn omaaville, noin kolmannes heikentyneen toimintakyvyn omaaville, ja noin 15 % huomattavasti heikentyneen toi- mintakyvyn omaaville. Kaiken kaikkiaan ikääntyneiden ryhmiä ilmoitettiin 1 857. Tau- lukkoa lukiessa on syytä muistaa, että erot kuntien kesken ovat suuria, eikä yksittäisen kunnan tilannetta voi päätellä oheisten lukujen perusteella, valtakunnallisen jakau- man kyllä. Ryhmien jakauma ei ole olennaisesti muuttunut vuoden 2009 tilanteesta.

Taulukko 29. Tietoja toimintakyvyn mukaan eriytetystä ikääntyneiden ryhmien määristä, verkoston kunnat.

	Ilmoitettujen ryhmien määrä	Ilmoitettui- sta kokonaismäärästä lasketut ryhmien %-osuudet	%-osuuksien keskiarvot kunnittain laskettuna
Normaalin toimintakyvyn omaaville	1 123,0	60 %	54 %
Heikentyneen toimintakyvyn omaaville	514,5	28 %	32 %
Huomattavasti heikentyneen toiminta- kyvyn omaaville	220,0	12 %	15 %

2.3.4 Kaikkien järjestäjätahojen järjestämät ryhmät

Kummassakin kyselyssä, eli erityisliikunnan verkostolle kohdistetussa ja muille kunnille kohdistetussa kyselyssä, vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten paljon muut tahot järjestävät erityisliikunnan ryhmiä. Koska kyse ei ollut vastaajien omasta toiminnasta, luvuissa voi olla puutteita ja epätarkkuuksia, mutta ne antavat kuitenkin yleiskuvan erityisliikunnan ryhmien kokonaismääristä.

Erityisliikunnan verkostoon osoitettuun kyselyyn vastanneet kunnat ilmoittivat että heidän kunnissaan kaikki järjestäjätahot järjestävät yhteensä 4 731 ryhmää. Jos vastaamatta jättäneiden oletetaan järjestävän ryhmiä samassa suhteessa kuin suuruusluokansa kunnat, voi ryhmien kokonaismääräksi arvioida noin 8 400.

Taulukko 30. Vastaajien ilmoittama kaikkien tahojen järjestämien erityisliikunnan ryhmien kokonaismäärä, asukasluokan suhteutettu keskiarvo ja otoskeskihajonta. Syksy 2013. Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan. Erityisliikunnan verkosto.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Ilmoitettujen ryhmien kokonaismäärä	274	630	1 604,5	682	1 540,5	4 731
Ryhmiä/10 000 as, keskiarvo	34,4	30,2	26,5	17,5	13,2	26,1
Ryhmiä/10 000 as, otoskeskihajonta	19,6	13,4	14,2	7,3	4,4	14,5
Vastausten määrä	7	18	19	6	7	57

Kun huomioidaan myös erityisliikunnan verkoston ulkopuolisille kunnille osoitettu kysely, ilmoitettujen ryhmien määrä oli hieman alle 6 600. Jos oletetaan, että vastaamatta jättäneet kunnat ovat järjestäneet ryhmiä samassa suhteessa, ryhmien määrä koko Manner-Suomessa oli noin 11 900. Liikuntatoimen ryhmissä ikääntyneiden ryhmien koko oli keskimäärin hieman yli 20 ja diagnoosiperusteisten ryhmien koko noin 10–15 osanottajaa.

Jos arvioidaan, että ryhmissä on keskimäärin noin 15 osallistujaa, niin voi arvioida, että erityisliikunnan palveluita käyttää noin 150 000 ihmistä, eli – erittäin karkeasti arvioiden – noin 10–20 % erityisliikunnan potentiaalisesta asiakaskunnasta.

Taulukko 31. Vastaajien ilmoittama liikuntatoimen järjestämien erityisliikunnan ryhmien kokonaismäärä, asukasluokan suhteutettu keskiarvo ja otoskeskihajonta. Syksy 2013. Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan. Kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	KAIKKI
Ilmoitettujen ryhmien kokonaismäärä	1 775,5	978,75	1 604,5	682	1 540,5	6 581,25
Ryhmiä/10 000 as, keskiarvo	34,2	29,1	26,5	17,5	13,2	31,2
Ryhmiä/10 000 as, otoskeskihajonta	22,7	13,6	14,2	7,3	4,4	20,5
Vastausten määrä	121	29	19	6	7	182

Seuraavissa taulukoissa (taulukko 32 ja taulukko 33) esitetään kaikkien järjestäjätoimien ryhmämäärien kehitys sekä kaikkien kuntien että erityisliikunnan verkoston osalta. Kaikkia kuntia koskevan taulukon osoittama muutos on todennäköisesti liian suuri, sillä ensimmäisen kyselyn aikaan vastaajilla oli todennäköisesti huonot tiedot muiden tahojen toiminnasta. Molempien taulukkojen perusteella ryhmätarjonnan määrä on kuitenkin tarkastelujaksolla kasvanut.

Taulukko 32. Kaikkien tahojen järjestämien erityisliikunnan ryhmien määrät vuosina 2000 ja 2013, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan, kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)						Otoskeski- hajonta	N
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	KAIKKI	kaikki	
2000, kaikki	9,3	11,3	10,6	5,9	5,9	9,6	13,5	428
2013, kaikki	34,2	29,1	26,5	17,5	13,2	31,2	20,5	182

Taulukko 33. Kaikkien toimijoiden järjestämät erityisliikunnan ryhmien määrät vuosina 2000, 2005, 2009 ja 2013 erottelu kuntien suuruusluokan mukaan, erityisliikunnan verkosto.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)						Otoskeski- hajonta	N
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	KAIKKI	kaikki	
2000	15,3	20,7	18,0	15,0	15,0	18,7	8,3	40
2005	25,6	26,3	20,1	14,8	14,8	21,1	10,3	61
2009	25,8	27,9	24,4	17,5	18,1	24,0	11,7	60
2013	34,4	30,2	26,5	17,5	13,2	26,1	14,5	57

Erityisliikunnan suurin järjestäjätaho oli liikuntatoimi. Erityisliikunnan verkostossa se vastasi noin 40–50 %:sta erityisliikunnan ryhmiä. Kun laskelmaan lisätään verkoston ulkopuoliset kunnat, tulee esiin, että pienissä erityisliikunnan verkoston ulkopuolisissa kunnissa liikuntatoimen rooli on pienempi, sosiaali- ja terveyssektorin rooli vahvempi, samoin kansalaisopistojen.

Taulukko 34. Ryhmien jakautuminen järjestäjätahon mukaan. Erityisliikunnan verkoston kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI
	–10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Liikuntatoimi	44 %	46 %	38 %	52 %	48 %	43 %
Sosiaali- ja terveyssektori	16 %	10 %	9 %	3 %	9 %	10 %
Koulutoimi	0 %	2 %	2 %	0 %	3 %	1 %
Kansalaisopistot	8 %	11 %	14 %	5 %	5 %	11 %
Erityisliikunnan järjestöt	11 %	10 %	13 %	17 %	15 %	12 %
Eläkeläisjärjestöt	14 %	9 %	14 %	14 %	12 %	12 %
Liikuntaseurat	1 %	3 %	3 %	2 %	5 %	3 %
Seurakunnat	1 %	0 %	1 %	1 %	0 %	1 %
Oppilaitokset	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	1 %
Yksityiset	5 %	7 %	4 %	5 %	2 %	5 %
Muut	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Taulukko 35. Ryhmien jakautuminen järjestäjätahon mukaan. Kaikki kunnat.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI
	–10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Liikuntatoimi	29 %	36 %	36 %	52 %	48 %	31 %
Sosiaali- ja terveyssektori	19 %	18 %	10 %	3 %	9 %	17 %
Koulutoimi	1 %	2 %	2 %	0 %	3 %	1 %
Kansalaisopistot	19 %	12 %	13 %	5 %	5 %	17 %
Erityisliikunnan järjestöt	6 %	13 %	13 %	17 %	15 %	8 %
Eläkeläisjärjestöt	15 %	11 %	14 %	14 %	12 %	14 %
Liikuntaseurat	5 %	2 %	4 %	2 %	5 %	4 %
Seurakunnat	0 %	1 %	1 %	1 %	0 %	0 %
Oppilaitokset	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %
Yksityiset	5 %	5 %	4 %	5 %	2 %	5 %
Muut	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Ryhmätarjonnan alueellisia eroja ei voi luotettavasti arvioida erityisliikunnan verkoston osalta vastausten vähäisyyden ja suuren hajonnan vuoksi. Kun kyselyä täydennetään erityisliikunnan verkoston ulkopuolisilla kunnilla, tulee esiin, että eniten ryhmiä on tarjolla Itä-Suomessa, jossa myös potentiaalinen kysyntä lienee kaikkein korkein. Etelä-Suomen aluehallintoalueella liikuntatoimen rooli on merkittävämpi kuin muilla alueilla. Syynä lienee se, että alueella on enemmän suuria, erityisliikunnan verkostoon kuuluvia kuntia. Itä-Suomessa liikuntatoimen rooli on suhteellisen pieni ja sosiaali- ja terveystoimi lähes yhtä merkittävä ja järjestöjen tarjoamien ryhmien määrä selvästi yli valtakunnallisen keskiarvon.

Taulukko 36. Kaikkien tahojen järjestämät erityisliikunnan ryhmät/10 000 as., erottelu lääneittäin, kaikki kunnat.

ALUEHALLINTOVIRASTO							
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Lappi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi	KAIKKI
Ryhmiä/10 000 as., keskiarvo	30,6	37,1	36,7	31,5	28,6	29,2	31,2
Otoskeskihajonta	22,6	19,5	35,2	15,9	20,6	15,8	20,5
Vastausten määrä	41	30	7	22	58	24	182

Taulukko 37. Kaikkien järjestäjätahojen ryhmät/10 000 as, erottelu aluehallintovirastoittain. Kaikki kunnat.

ALUEHALLINTOVIRASTO							
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Lappi	Lounais-Suomi	Länsi- ja Sisä-Suomi	Pohjois-Suomi	KAIKKI
Liikuntatoimi	12,7	9,2	6,8	9,8	8,6	9,2	9,8
Sosiaali- ja terveyssektori	3,6	9,8	15,7	6,3	3,3	4,2	5,4
Koulutoimi	0,2	0,4	0,3	1,0	0,4	0,9	0,5
Kansalaisopistot	3,7	5,9	9,4	3,5	6,5	4,9	5,3
Erityisliikunnan järjestöt	2,9	3,7	1,0	1,7	1,9	2,2	2,4
Eläkeläisjärjestöt	4,0	5,5	2,9	6,6	3,5	4,9	4,5
Liikuntaseurat	1,0	0,9	0,0	1,4	2,1	0,9	1,3
Seurakunnat	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Oppilaitokset	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,1
Yksityiset	1,8	1,7	0,4	1,2	1,2	1,5	1,4
Muut	0,5	0,0	0,0	0,0	0,9	0,5	0,5
Yhteensä	30,6	37,1	36,7	31,5	28,6	29,2	31,2

2.4. Yhteenveto erityisliikunnan resursseista ja ryhmistä

Kun tarkastellaan tunnuslukujen kehitystä suhteessa edellisiin arviointeihin, liikunnan menot näyttävät pienentyneen, henkilöresurssit pysyneen samalla tasolla tai hieman vähentyneen, mutta tarjolla olevien ryhmien määrä on jonkin verran kasvanut. Muutokset ovat pieniä, mutta vaikuttaa siltä, että palvelujen määrää on kasvatettu toimintaa tehostamalla.

Toinen keskeinen havainto on se, että erityisliikunnan verkoston ulkopuolisissa kunnissa on tarjolla paljon liikuntaryhmiä. Toisaalta tilanne vaihtelee voimakkaasti kunnasta toiseen. Verkoston ulkopuolisissa kunnissa tarjotaan palveluja etenkin ikääntyneille.

Taulukkoon 38 on koottu avaintiedot tämän luvun tuloksista.

Taulukko 38. Keskeiset tunnusluvut erityisliikunnan tilanteesta Suomen kunnissa.

	Erityisliikunnan verkosto	Kaikki kunnat
Liikuntatoimen tai muun päävastuullisen tahon järjestämiä ryhmiä (arvio)	Noin 3 800 ryhmää	Noin 4 700 ryhmää
Liikuntatoimen tai muun päävastuullisen tahon järjestämiä ryhmiä/10 000 as	11,6 ryhmää/10 000 as.	9,8 ryhmää/10 000 as.
Erityisliikunnan nettomenot/as (liikuntatoimi tai muu päävastuullinen järjestäjä)	2,0 €/ as.	1,3 €/ as.
Erityisliikunnan järjestöavustukset/as.	0,10€/as.	0,13€/as.
Erityisliikunnan järjestöavustukset/ järjestö	774€/ järjestö	716€/ järjestö
Kaikkien järjestäjätahojen ryhmät yhteensä	n. 8 400 ryhmää	n. 11 900 ryhmää
Kaikkien järjestäjätahojen ryhmiä/10 000 as.	26,2 ryhmää/as.	31,2 ryhmää/as.

PIRKANMAAN PYÖRÄTUOLITANSSIJAT
esintyy
APUVÄLINESSUILLA
Pe 8.11. Klo 10.00
La 9.11. Klo 14.30
Paikka: OHJELMA-AREENA, E-halli

SOPUR
EASY

progeo
ACTIVE PERSONAL

3

Erityisliikunta
verkoston kunnissa

Timo Ala-Vähälä

3

Erityisliikunta verkoston kunnissa

Timo Ala-Vähälä

Tässä luvussa esitellään tavat, joilla erityisliikunnan verkostoon kuuluvat kunnat järjestävät erityisliikunnan palveluita. Luvun perusteemoja ovat erityisliikunnan piiriin kuuluvien ihmisten rajaus, erityisliikunnan organisointi, erityisliikunnan ohjaajien työnkuva ja tyytyväisyys toimintaympäristönsä sekä lyhyt kuvaus erityisliikunnan muista palveluista ryhmäliikunnan lisäksi.

3.1 Miten erityisliikunnan verkoston kunnat rajaavat erityisliikunnan piiriin kuuluvat ihmiset?

Johdantoluvussa todettiin, että erityisliikunnalla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joiden on vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan. Nyt toteutetussa ja sitä edeltäneessä kyselyssä kuntien edustajia pyydettiin esittämään oman kuntansa tapa rajata erityisliikunnan piiri. Valtaosa vastaajista kuvasi kohderyhmän suurin piirtein samalla tavoin kuin se johdannossa siteeratuissa määritelmässä esiteltiin. Esiin tuli kuitenkin muutamia painotuseroja.

Vuoden 2009 arvioinnissa useimmat vastaajat totesivat ikääntyneiden osalta, että kunnat tarjosivat erityisliikunnan palveluja kaikille ikääntyneille, mutta muutama vastaaja totesi, että palvelut on tarkoitettu nimenomaan niille ikääntyneille, joilla on liikunnallisia ongelmia. Lisäksi muutama vastaaja totesi, että tulevaisuudessa palveluja tullaan keskittämään nimenomaan huonokuntoisemmille vanhuksille. Myös nyt toteutetun kyselyn perusteella joissain kunnissa pohditaan ikääntyneiden asemaa erityisliikunnassa. Haasteena on edelleen rajanveto niihin ikääntyneisiin – tai muihin erityisryhmiin kuuluviin – jotka kuntansa tai toimintakykynsä puolesta pärjäävät ilman soveltavan liikunnan erityisosaamista.

Muutamassa kunnassa asia on ratkaistu siten, että liikuntatoimi vastaa haastavimmista asiakkaista ja paremman toimintakyvyn omaavat ohjataan työväenopiston tai järjestöjen palvelujen piiriin. Kahdessa kaupungissa vastuita on jaettu liikuntaryhmien haastavuuden mukaan siten, että vaativimmat ryhmät kuuluvat sosiaali- ja terveystoimen piiriin (vanhuspalvelut tai fysioterapia), hieman paremman toimintakyvyn omaavat liikuntapalvelujen erityisliikunnalle ja kaikkein hyväkuntoisimmat kansalaisopistoille tai järjestöille. Todennäköisesti samaa ajattelutapaa sovelletaan useammassakin kunnassa, sillä kahdeksan kunnan vastaajat ilmoittivat soveltavansa palveluketjun periaatetta yhteistyössään sosiaali- ja terveyssektorin kanssa.

Toinen vastaajia erottava seikka liittyi siihen, tuotetaanko ryhmiä diagnoosiperusteisesti eri sairaus- ja vammaisryhmille vai yhteisryhminä, jolloin osallistujat valikoituvat eri ryhmiin lähinnä liikunnan vaativuuden ja liikuntamuotojen perusteella. Vastausten

perusteella valtaosalla kunnista ryhmät on järjestetty siten, että pääosa ryhmistä on ikääntyneiden ryhmiä ja loput eri sairaus- ja vammaryhmille osoitettuja. Muutama kunta puolestaan – suurista esimerkiksi Espoo – ilmoitti tarjoavansa palveluja ensisijaisesti toimintakyvyn mukaan luokitelluille ryhmille. Korostettakoon, että myös niissä kunnissa, joissa liikuntaryhmiä järjestettiin ikääntyneille ja eri sairaus- ja vammaryhmille, ikääntyneiden ryhmiä oli usein eriytetty osallistujien toimintakyvyn mukaan.

3.2 Erityisliikunnan organisointi

Erityisliikunnan organisoinnin osalta tarkastellaan, mikä taho vastaa pääasiallisesti erityisliikunnan palveluista, millaisessa lautakunnassa erityisliikunnan asioita käsitellään, millaista yhteistyötä muiden hallinnonalojen kanssa tehdään sekä millaisia suunnitelmia ja seurannan järjestelmiä erityisliikunnan tueksi on kehitetty.

Useimmissa erityisliikunnan kunnissa erityisliikunnan palveluista vastaava taho oli liikuntatoimi tai vastaava liikuntapalveluihin keskittynyt yksikkö. Kuudesta kunnasta ilmoitettiin, että päävastuullisia järjestäjiä olivat liikuntatoimi ja sosiaali- ja terveystoimi yhteistyössä, kahdessa kunnassa yhteistyöverkkoon luettiin näiden lisäksi koulutoimi tai kansalaisopisto. Neljässä kunnassa päävastuu oli vapaa-aikatoimella tai -virastolla. Yhdessä kunnassa palveluista vastasi kunnan omistama yritys, jolle kuuluivat muutkin liikuntapalvelut. Kahdessa kunnassa päävastuullinen järjestäjä oli kansalaisopisto, näistä toisessa myös yhdistyksillä oli merkittävä rooli. Erilaisia yhteistyömalleja oli enemmänkin; vastaajien arvioita yhteistyön tasosta ja luonteesta esitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Taulukko 39. Erityisliikunnan järjestäjätaho

Järjestäjätaho	Mainintoja
Liikuntapalvelut, liikuntatoimi	34
Liikuntapalvelu, sosiaali- ja terveystoimi	6
Vapaa-aikatoimi, vapaa-aika virasto	4
Sosiaali- ja terveystoimi	2
Liikuntapalvelut, sosiaali- ja terveystoimi + koulutoimi tai kansalaisopisto	2
Muut	3
Erittelemätön	10
Yhteensä	61

Pienemmissä kunnissa erityisliikunnan asiat näyttävät kuuluvan useimmiten vapaa-aikalautakunnan tai sivistyslautakunnan alaisuuteen tai kyseessä on jokin muu hyvin laaja-alaisesti määritelty lautakunta. Liikunta-asioihin keskittyvät lautakunnat yleistyvät vasta suuremmissa kunnissa. Ilmeisesti kuntakoon kasvaessa liikuntahallinto eriytyy omaksi kokonaisuudekseen, ja tämä näkyy sitten lautakuntarakenteessa sekä töiden organisoinnissa ja yhteistyössä muiden hallinnonalojen kanssa. Kiinnostavaa on, että vain viidennes vastaajista ilmoitti, että lautakunnassa on jäsenenä henkilö, jota he pitivät erityisliikunnan edustajana tai asiantuntijana. Toki erityisliikunnan asiantuntijoita kutsuttiin tarpeen mukaan kuultaviksi.

Taulukko 40. Erityisliikunnan asioita käsittelevä lautakunta, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Vapaa-aikalautakunta		4	6	4		14
Sivistyslautakunta	5	5	2			12
Liikuntalautakunta			1	1	1	3
Liikunta- ja kulttuurilautakunta			1		1	2
Hyvinvointilautakunta					1	1
Ikäihmisten lautakunta				1		1
Kansalaistoiminnan lautakunta			1			1
Kasvatus- ja sivistyslautakunta		1				1
Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta		1	1			2
Liikunta- ja nuorisolautakunta			1		1	1
Liikuntapalveluista vastaavan yrityksen hallitus						1
Sivistys- ja kulttuurilautakunta					1	1
Sivistys- ja vapaa-ajan lautakunta		1				1
Tekninen lautakunta			1			1
Terveyttä ja toimintakykyä edistävien palvelujen lautakunta						1
Ei vastausta	2	5	6	2	3	16
Yhteensä	7	17	20	8	9	61

Erityisliikunnan asioita voidaan käsitellä muissakin elimissä, kuten seuraparlamenteissa, vammaisneuvostoissa ja vanhusneuvostoissa. Vastaajista noin neljännes (24 %) ilmoitti, että kunnassa toimii seuraparlamentti, mutta vain noin joka seitsemännessä (14 %) kunnassa sellaisessa oli jäsenenä oli erityisliikunnan edustaja. Vastaajista 38 % ilmoitti, että kunnan vammaisneuvostossa on erityisliikunnan edustaja, vanhusneuvoston osalta saman arvion teki 30 % vastaajista. Luvut ovat melko pieniä, mikä kertonee siitä, että nämä organisaatiot ovat liikuntatoimien näköpiiristä melko näkymättömiä (vastaajista noin 80 % ilmoitti, että nämä neuvostot toimivat heidän kunnissaan.) Näiden organisaatioiden aktiivisuus ja rooli voi vaihdella kunnasta toiseen, mutta varovasti voinee arvioida, että erityisliikunnan edustajien parempi osallistuminen näillekin foorumeille voisi lisätä erityisliikunnan näkyvyyttä ja painoarvoa kunnan päätöksenteossa.

Aiemmissa arvioinneissa on tullut esiin, että erityisliikuntaa tukevien suunnitelmien tilanne on melko heikko: vuoden 2009 arvioinnin mukaan noin kolmanneksella kunnista oli jonkintyyppinen suunnitelma tai seurantajärjestelmä. Nyt tilanne näyttää olevan hieman parempi, sillä noin puolet vastaajista ilmoitti, että erityisliikuntaan liittyy jonkintyyppinen suunnitelma. Suunnitelmien luonne ja kattavuus vaihtelee voimakkaasti: osalla kyseessä on nimenomaan erityisliikuntaan liittyvä suunnitelma, osalla erityisliikunta on osa laajempaa liikunta- tai hyvinvointisuunnitelmaa; osa suunnitelmista kohdistuu yksittäisiin erityisryhmiin (ikäntyneet, maahanmuuttajat),

osa johonkin erityisteemaan, kuten esteettömyyteen. Muutamassa kunnassa kyse on lähinnä seurannan järjestelmästä.

Taulukko 41. Erityisliikuntaa koskevat suunnitelmat, erottelu kunnan suuruusluokan mukaan.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					YHT.
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–	
Erytisliikunnan suunnitelma		1	3	2		6
Liikunta tai hyvinvointi-suunnitelma		2	3		4	9
Osa-aluetta tai teemaa koskeva suunnitelma		2	7		2	11
Suunnittelu- ja seuranta-järjestelmä		1	1	1		3
Vanhentunut erityisliikunnan suunnitelma		1				1
Ei suunnitelmaa	7	10	6	5	3	31
Kaikki yhteensä	7	17	20	8	9	61

Suunnitelmien puute saattaa haitata toimintaa parillakin tavalla: se voi heikentää erityisliikunnan asemaa silloin, kun kunnassa tehdään tärkeitä henkilöstöä tai taloutta koskevia päätöksiä; se voi myös ohjata toiminnan organisoimisen tietopohjaa. Suunnitelmiin liittyvät kartoitukset antavat tietoa potentiaalisesta kysynnästä, mahdollisista yhteistyötahoista ja suunnitelmien avulla voidaan asettaa tavoitteita, joiden toteutumista voi määräjain arvioida.

3.3 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Kuten luvussa 2 ja myös aiemmin tässä luvussa on tullut esiin, liikuntatoimi ei ole ainoa erityisliikunnan palvelujen järjestäjä. Palveluja tarjoavat muun muassa sosiaali- ja terveyssektori, kansalais- ja työväenopistot, järjestöt ja seurakunnat ja liikuntatoimi tai muu päävastuullinen erityisliikunnan järjestäjä tekee usein yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

Vastaajia pyydettiin antamaan arvosana (1= erittäin huono ... 5 = erittäin hyvä) siitä, miten he arvioivat yhteistyön sujuvan muiden erityisliikunnan kentällä toimivien organisaatioiden kanssa. Parhaat arvosanat saivat sosiaali- ja terveystoimi sekä erityisliikunnan palveluja tarjoavat erityisliikunnan järjestöt ja kansanterveysjärjestöt sekä eläkeläisjärjestöt. Näillä tahoilla sekä liikunnan valtakunnallisilla järjestöillä yhteistyölle annetut arvosanat näyttävät kasvavan tasaisesti kuntakoon kasvaessa. Vastaajien vähäisestä määrästä johtuen tulos on vain suuntaa antava, mutta se liittyy luontevasti edellä tehtyyn havaintoon siitä, että kuntakoon kasvaessa liikunnan toimiala näyttää eriytyvän muista palveluista. Samalla yhteistyö toimijoiden kanssa näyttää lisääntyvän. Taustalla saattaa vaikuttaa se, että suuremmissa kunnissa ja kaupungeissa on johdavia erityisliikunnan ohjaajia, jotka voivat paremmin keskittyä suunnitteluun ja yhteistyön organisointiin. Lisäksi suuremmissa kunnissa on todennäköisesti enemmän sellaisia järjestöjä, joiden kanssa voi tehdä yhteistyötä.

Taulukko 42. Vastaajien arvosanat eri yhteistyökumppaneista, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Yhteistyötaho	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI	Keski- hajonta	N
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–			
Sosiaali- ja terveyssektori	3,0	4,2	4,0	4,1	4,6	4,1	1,2	58
Kansalais- ja työväenopistot	3,2	3,1	3,2	2,5	2,8	3,0	1,4	57
Koulutoimi	2,5	2,5	2,8	2,5	3,4	2,7	1,2	56
Erytysliikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt	3,0	3,1	3,7	4,1	4,1	3,6	1,1	55
Eläkeläisjärjestöt	3,0	3,4	3,5	3,5	3,6	3,4	1,2	55
Liikuntaseurat	2,0	2,1	2,2	2,4	3,7	2,4	1,2	53
Liikunnan ja erityisliikunnan valtakunnalliset järjestöt	1,7	2,5	2,5	3,3	3,7	2,7	1,3	54
Seurakunnat	2,2	2,1	2,2	2,0	2,0	2,1	0,9	53
Oppilaitokset	1,0	1,9	2,1	3,5	3,2	2,3	1,4	53
Yksityiset palvelujen tarjoajat	2,3	2,0	2,1	2,0	2,3	2,1	1,1	53
Naapurikunnat	1,8	3,3	2,5	2,3	3,0	2,7	1,4	51

Taulukkoon 43 on kirjattu vastaajien mainitsemat yhteistyön muodot. Vastaajat eivät yleensä maininneet yhteistyön ”suuntaa”, mutta esimerkiksi koulutuksen ja konsultoinnin osalta on luontevaa olettaa, että kunnan erityisliikunnan vastuuhenkilöt tarjoavat asiantuntemustaan paikallisille järjestöille, kun valtakunnallisilta järjestöiltä he itse saavat asiantuntemusta käyttöönsä. Tilayhteistyö koulujen kanssa tarkoittaa sitä, että erityisliikunnan ryhmät voivat käyttää koulujen liikuntasaleja ja muita sopivia tiloja; muiden yhteistyötahojen osalta tila- ja välineyhteistyö voi tarkoittaa myös sitä, että yhteistyökumppani voi käyttää liikuntatoimen tiloja ja muita resursseja. Lukuja ja vapaita kommentteja tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että ne kertovat vastaajien yhteistyötä koskevista mielikuvista ja asenteista, eivät läheskään aina todellisesta tilanteesta. Läheskään kaikki vastaajat eivät esimerkiksi mainitse järjestöjen yhteydessä avustuksiin, tilojen käyttöön ja ryhmien järjestämiseen liittyvää yhteistyötä, vaikka järjestöavustuksia ja ryhmämääriä koskevien tietojen perusteella sellaista hyvin todennäköisesti on.

Yhteistyön luonne näyttää vaihtelevan yhteistyökumppanin luonteen mukaan. Sosiaali- ja terveyssektorin osalta yhteistyö liittyy liikuntaneuvontaan, ryhmiin ohjaukseen sekä sosiaali- ja terveyssektorin ja liikuntatoimen väliseen palveluketjuun. Todennäköisesti liikuntaneuvonnassa ja ryhmiin ohjauksessakin on usein kyse väljemmästä palveluketjusta, eli liikuntatoimi (tai muu päävastuullinen erityisliikunnan järjestäjä) tarjoaa sosiaali- ja terveystoimen ryhmätoiminnasta lähtevälle liikuntapalveluja omassa piirissään. Erytysliikunnan järjestöjen ja kansanterveysjärjestöjen sekä eläkeläisjärjestöjen osalta mainitaan usein yhteiset kampanjat sekä tiedottaminen ja markkinointi. Todennäköisesti nämä tahot järjestävät ryhmiä ja käyttävät liikuntatoimen tiloja tai saavat avustuksia useammin kuin mitä vastaajat ovat maininneet. Tähän viittaavat tiedot niiden järjestämien ryhmien määrästä sekä avustuksista. Kansallisilla erityisliikunta- ja kansanterveysjärjestöillä näyttää olevan vahva asiantuntijoiden rooli, sillä heidän yhteydessään mainitaan usein koulutus ja konsultointi.

Taulukko 43. Yhteistyön muodot, mainintojen määrä.

Yhteistyön luonne	Sosiaali- ja terveystoimi	Kansalais- ja työväenopistot	Koulut	Erityisliikunnan järjestöt	Eläkeläisjärjestöt	Liikuntaseurat	Valtakunnalliset erityisliikunnan järjestöt	Seurakunnat	Oppilaitokset	Yritykset	Muut kunnat	Yhteensä
Koulutus ja konsultointi			1	5	7	2	20				2	37
Liikuntaneuvonta, ryhmiin ohjaus	14	2	2	1				1		2	1	23
Ohjaajat, avustajat		1	1	5	4	1		1	11			24
Ostopalvelut										4		4
Palveluketju	8											8
Ryhmiä tai kurssien järjestäminen	6	11	15	4	6	7	1	2	1	1	5	59
Suunnittelu, koordinointi, yhteistyöfoorumit	5	4		4	2	1	1	2		1	8	28
Tapahtumat, kampanjat	1	3	4	12	12	5	6	7	9	5	10	74
Tiedottaminen, markkinointi	4	2	4	11	7	4	7	9	2	5	2	57
Tilat, välineet	2	4	4	5	4	4		5	1	6		35
Toiminnan kehittäminen, hanketoiminta	4			2	2	2	1	1			2	14
Toiminnan rahoitus, avustukset	1			2	1	1				1	3	9
Muu yhteistoiminta		1	2	2			1	3		1		10
Mainintoja yhteensä	45	28	33	53	45	27	37	31	24	26	33	382
Kunnat, joilta ei mainintoja	34	34	31	27	30	37	32	35	41	38	33	

Kansalais- ja työväenopistojen osalta keskeinen yhteistyömuoto näyttää olevan ryhmien järjestäminen. Ryhmien järjestäminen, työnjako ja yhteistyö tulivat esiin myös erityisliikunnan kohderyhmistä keskusteltaessa.

3.4 Erityisliikunnanohjaajien toimenkuva, työihtiivvyys ja tulevaisuudenodotukset

Aiemmissa kyselyissä vastaajia on pyydetty arvioimaan, miten heidän keskeiset tehtävänsä vievät työaika. Kysymykseen on liittynyt muutama ongelma. Ensinnäkin suu-remmissa kunnissa, joissa on useampi ohjaaja, työn luonne voi vaihdella sen mukaan, miten organisointia ja johtamista on keskitetty yhdelle henkilölle. Toiseksi ongelmana on se, että työn luonne vaihtelee vuodenajan mukaan, jonka vuoksi työpäivän pilkkominen eri tehtäviin voi tuottaa näennäistietoa. Edellinen ongelma ratkaistiin jo edellisessä arvioinnissa siten, että useamman työntekijän kuntia pyydettiin erikseen ilmoittamaan johtavan erityisliikunnanohjaajan työnkuva ja toisaalta muiden ohjaajien työntekevät. Jälkimmäinen ongelma on ratkaistu tässä selvityksessä siten, että ajallisten arvioiden sijaan vastaaja arvioi kunkin perustehtävän osalta, miten se sijoittuu asteikolla ”päätyö pitkin vuotta; merkittävä työ pitkin vuotta; keskeinen työ tiettyinä aikoina vuodessa, työnä satunnaisesti; ei kuulu tehtäviin.” Tällä tavoin saatu tieto on karkeampaa, mutta vastannee paremmin todellista tilannetta.

Taulukkoihin 44 ja 45 on koottu vastaukset johtavan erityisliikunnanohjaajan ja toisaalta muiden ohjaajien osalta. Kuten taulukko hyvin näyttää, organisoinnin ja tiedotuksen rooli on johtavilla ohjaajilla huomattavasti suurempi kuin muilla ohjaajilla ja vastaavasti varsinaisen ohjauksen rooli on olennainen osa muiden ohjaajien työtä – sekä niiden ohjaajien työtä, jotka ovat kunnassaan ainoita erityisliikunnan työntekijöitä. Taulukon 44 vastaamattomien suuri määrä selittyy sillä, että suuressa osassa kuntia erityisliikunnan organisaatio on siksi pieni, että siellä ei ole johtamiseen ja suunnitteluun erikoistunutta erityisliikunnan ohjaajaa.

Taulukko 44. Johtavien erityisliikunnanohjaajien työn sisältö.

	Ohjaus	Organisointi	Liikuntaneuvonta	Tiedotus	Muu erit. liik.	Muu kuin erit. liik.
Päätyö pitkin vuotta	15	22	5	12	5	8
Merkittävä työ pitkin vuotta	3	5	7	11	4	5
Keskeinen työ tiettyinä aikoina vuodessa	3	4	3	6	3	7
Työnä satunnaisesti	8	1	14	3	5	2
Ei kuulu tehtäviin	3		1		2	3
Ei vastausta	27	27	29	27	40	34
Vastaajia yhteensä	59	59	59	59	59	59

Taulukko 45. Muiden erityisliikunnanohjaajien työn sisältö.

	Ohjaus	Organisointi	Liikuntaneuvonta	Tiedotus	Muu erit. liik.	Muu kuin erit. liik.
Päätyö pitkin vuotta	42	19	7	8	2	6
Merkittävä työ pitkin vuotta	3	16	12	11	4	9
Keskeinen työ tiettyinä aikoina vuodessa	1	6	5	12	3	2
Työnä satunnaisesti	1	4	17	12	10	7
Ei kuulu tehtäviin		1	4	3	3	
Ei vastausta	12	13	14	13	37	35
Vastaajia yhteensä	59	59	59	59	59	59

Kyselyn perusteella erityisliikunnan ohjaajat olivat pääosin tyytyväisiä toimenkuvaansa. Asteikolla ”1 = erittäin huono ... 5 = erittäin hyvä” vastausten keskiarvo oli 3,8, eli sama kuin edellisessä kyselyssä. Vuoden 2005 kyselyssä tyytyväisyys kasvoi hieman kuntakoon kasvaessa, mutta vuoden 2009 ja 2013 kyselyssä tämä ero ei tullut esiin.

Taulukko 46. Vastaajien tyytyväisyys toimenkuvaansa, (5= erittäin tyytyväinen ... 1= erittäin tyytymätön), keskiarvo ja keskihajonta. Erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)					KAIKKI	s	N
	-10 000	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–			
2005	3,3	3,7	3,9	4,0	4,0	3,8	0,6	56
2009	3,9	3,9	3,8	3,7	3,9	3,8	0,6	66
2013	4,0	4,0	3,9	3,8	3,8	3,9	0,5	57

s = keskihajonta, N = vastausten määrä.

Tähän kysymykseen saattoi lisätä myös vapaamuotoisia perusteluita sekä ajatuksia siitä, miten työtään tahtoi muuttaa. Vapaamuotoisia vastauksia tuli kuitenkin melko vähän. Yleisimmin otettiin puheeksi resursseihin, työn kuormittavuuteen ja työsuhteen määräaikaaisuuteen liittyvät ongelmat (6 mainintaa); neljä vastaajaa nosti esiin johtamiseen, työnjakoon ja työn organisointiin liittyvät ongelmat; lisäksi yksi moitti huonoa työilmapiiriä. Kaksi vastaajaa antoi myönteistä palautetta: kiitti sitä, että saattoi vapaasti kehittää työnkuvaansa. Työtä koskevat kehittämistoiveet olivat vastaavia: yksittäisissä kommentteissa toivottiin lisää resursseja, työsuhteiden vakinaistamista tai kokopäiväistämistä, mahdollisuutta keskittyä enemmän erityisliikuntaan. Lisäksi toivottiin johtamisen ja työn organisoinnin tason parantamista sekä suurempaa huomiota työhyvinvointiin.

Edellisessä arvioinnissa tuli esiin, että vastaajat ovat alkaneet arvostaa enemmän työn suunnitteluun ja hallinnonalat ylittävään yhteistyöhön liittyviä tehtäviä. Tässä kyselyssä vain yksi vastaaja kritisoi sitä, että oli liikaa hallintoa. Muissa vastauksissa tuli vahvasti esiin yhteistyön ja koordinoinnin merkitys. Erityisliikunnan yleisen määrittelyn yhteydessä puhuttiin työnjaosta eri toimijoiden kesken; yhteistyö tuli vahvasti esiin myös siihen liittyvässä omassa kysymyksessään, jonka tuloksia on käsitelty edellä. Työn kehittämistä koskevassa kysymyksessä yksi vastaaja totesi seuraavasti:

”Työ tulisi vakinaistaa, sillä tarve on suuri. Ja vakinaistaminen helpottaisi kehittämistä ja suunnittelua paljon, kun työllä olisi jatkuvuutta. Nyt kun ei tiedä jatkuuko työ varmasti, kehittäminen etenee vain hyvin pienin varovaisin askelin, jos ollenkaan. Lisäksi kehittäminen vaatisi myös aikaa esimieheltä, jota kiireen vuoksi ei tahdo olla. Ja lisäksi kehittäminen vaatisi selkeän suunnitelman.”

Suunnittelun arvostuksen kasvu näkyy hieman siinäkin, että tässä selvityksessä vastaajat mainitsivat aiempaa enemmän erilaisia työtä tukevia suunnitelmia ja seurannan järjestelmiä. Toisaalta tässä suhteessa on vielä paljon kehitettävää, kuten tuonnempana tulee esiin.

Kun erikseen kysyttiin henkilöresurssien riittävydestä, noin puolet (32/59) arvioi resurssit liian pieniksi.

Henkilöresurssien kehityksen osalta valtaosa vastaajista arvioi päätoimisten työntekijöiden määrän pysyvän ennallaan (51/59), yksi arvioi resurssien lisääntyvän, yksi vähenevän ja muut eivät ottaneet kantaa. Muiden työntekijöiden osalta vastaajista noin puolet arvioi tilanteen säilyvän ennallaan (28/59), kahdeksan vastaajaa arveli heidän tekemänsä työn määrän vähenevän ja viisi arvioi heidän työnsä määrän kasvavan. Loput eivät vastanneet. Tässä tulee esiin sama seikka, joka havaittiin jo aiemmissa arvioinneista: tuntiohjaajat ja vastaavat näyttävät toimivan puskurin roolissa ja huonoina aikoina heidän työstään leikataan ensimmäiseksi.

3.5 Erityisliikunnan muut palvelut

Liikuntatoimi tai muu erityisliikunnasta vastaava taho järjestää yleensä ryhmätoiminnan lisäksi muitakin palveluja. Keskeisimpiä ovat ehkä liikuntaneuvonta, tuki kunnan vanhustenhuollolle liikunta-asioissa sekä erilaiset tukitoimet omaehtoisen liikunnan edistämiseksi. Liikuntaneuvonnan rooli tuli esiin kysyttäessä yhteistyöstä muiden tahojen kanssa, samoin kysyttäessä, miten tuetaan ihmisten omaehtoista liikuntaa. Siitä, miten liikuntatoimi tukee kunnan vanhustenhuoltoa, oli oma kysymyksensä.

Vastaajista noin puolet (48 %) ilmoitti, että kunnan liikuntatoiminta tai muu erityisliikunnasta vastaava taho järjestää ryhmäohjausta kunnan vanhustenhuollolle; henkilöstön kouluttamiseen liikuntatoimi osallistuu noin kolmanneksessa kunnista (33%) ja kolme neljänestä kuntien liikuntatoimista konsultoi kunnan vanhustenhuoltoa tarpeen vaatiessa. Liikuntaryhmiä järjestettiin tyypillisesti kerran pari viikossa, koulutusta ja konsultointia useimmiten kerran pari vuodessa tai tarpeen mukaan.

Omaehtoista liikuntaa tuettiin yleisimmin erilaisin alennuksin, ilmaispalveluin ja lainaamalla urheiluvälineitä tai tarjoamalla liikuntaneuvontaa ja tiloja käyttöön. Kaikkein yleisin kannustin oli liikuntapassi tai liikuntakortti, joka oli lähes kahdessa kolmanneksessa kunnista (63 %). Tyypillisesti sitä tarjottiin ikääntyneille – ikäraajat vaihtelivat 60 vuodesta 75 vuoteen, mutta kortti saatettiin antaa myös nuoremmille erityisliikkuville. Myös muissa kunnissa oli ilmaisia tai hinnaltaan edullisia liikunnan palveluja ikääntyneille ja/tai erityisryhmien jäsenille. Kortin hinta oli tyypillisesti 25 – 100 euroa vuotta kohden, tosin kaikki vastaajat eivät ilmoittaneet hintaa. Kortti tarjosi vapaan (tai väljästi rajoitetun) pääsyn uimahalliin tai muihin liikuntatiloihin tai sillä saattoi osallistua ryhmäliikuntaan.

PIRKANMAAN PYÖRÄTUOLITANSSIJAT
esintyy
APUVÄLINESSUILLA
Pe 8.11. Klo 10.00
La 9.11. Klo 14.30
Paikka: OHJELMA-AREENA, E-halli

4

Asukasluvultaan pienten
kuntien erityisliikunta

Saku Rikala, Liikuntatieteellinen Seura ry

progeo
ACTIVE PERSONAL

4

Asukasluvultaan pienten kuntien erityisliikunta

Saku Rikala, Liikuntatieteellinen Seura ry

Tässä luvussa esitellään asukasluvultaan pienten kuntien erityisliikuntapalveluiden tilannetta vuodelta 2013. Pääasiassa kyse on alle 10 000 asukkaan kunnista, joissa ei ole erityisliikunnanohjaajaa. Mukaan mahtuu myös vajaat parikymmentä 10 000–20 000 asukkaan kuntaa. Yhteistä kunnille on se, että ne eivät ole kuuluneet valtion liikunta-neuvoston erityisryhmien liikunnan jaoston yhteistyöverkkoon. Viimeisin arviointitieto tämän kohderyhmän kuntien erityisliikuntapalveluista on vuodelta 2000.

Luvussa esitellyt tiedot perustuvat kohderyhmän kunnille vuonna 2013 lähetettyyn kyselyyn. Osa kyselyn tuloksista on raportoitu jo luvussa kaksi osana kaikkien kuntien erityisliikunnan perustiedostoa. Nyt on tarkoitus kuitenkin esitellä kyselyn tuloksia tarkemmin ja verrata pienten kuntien nykytilannetta vuoden 2000 tilanteeseen sekä vastaavankokoisiin erityisliikunnanohjaajan palkanneisiin kuntiin.

4.1. Erityisliikunnan palveluiden organisointi

Vastaajia pyydettiin kuvaamaan, miten erityisliikunnan palvelut on organisoitu kunnassa. Erityisesti pyydettiin kuvaamaan, mikä taho järjestää palvelut, ketkä tekevät käytännön työt, missä määrin käytetään kunnan omia työntekijöitä ja missä määrin palvelut ostetaan ulkoa. Avoimista vastauksista kategorisoitiin neljä mallia, jotka kuvaavat liikuntatoimen roolia erityisliikuntapalveluissa. Malleissa on erotettu toisistaan palveluiden tuottaminen ja järjestäminen:

- **Palvelun tuottaja:** liikuntatoimi tuottaa palveluita omana toimintana yhdessä muiden toimijoiden kanssa.
- **Palveluiden järjestäjä:** liikuntatoimi järjestää palveluita esimerkiksi ostopalveluna ja muut toimijat tuottavat palvelut.
- **Palveluiden järjestäjä ja tuottaja:** liikuntatoimi sekä järjestää että tuottaa palveluita yhdessä muiden toimijoiden kanssa.
- **Edellytysten luoja:** liikuntatoimi ei tuota eikä järjestä palveluita vaan luo vain edellytyksiä muille toimijoille tuottaa palveluita.

Lisäksi kaksi kyselyyn vastannutta kuntaa osti liikuntapalvelut kunnan omistamalta liikelaitokselta, joka tuotti myös kunnan erityisliikuntapalvelut.

Liikuntatoimen rooli palveluiden tuottajana yleistyi kunnan asukasmäärän kasvaessa. Alle 5 500 asukkaan kunnissa kolmasosassa liikuntatoimi tuotti itse erityisliikuntapalveluita omana toimintana yhdessä muiden toimijoiden, kuten sosiaali- ja terveystoimien, kansalaisopistojen ja järjestöjen kanssa. Isommissa 10 000–20 000 asukkaan kunnissa 58 % liikuntatoimista tuotti itse palveluita omana toimintana. Laskettaessa yhteen luokat ”palvelun tuottaja” ja ”palveluiden järjestäjä ja tuottaja”, voidaan todeta, että kyselyyn vastanneista kunnista noin 58 %:ssa liikuntatoimi tuotti itse erityisliikunnan palveluita.

Kyselyyn vastanneissa kunnissa ei ollut yleistä, että liikuntatoimen roolina oli toimia vain erityisliikuntapalveluiden järjestäjänä. Yhdelläkään 10 000–20 000 asukkaan kunnan liikuntatoimista ei ollut roolina vain järjestää palveluita alueellaan. Alle 10 000 asukkaan kunnissakin vain noin joka kymmenessä liikuntatoimi ei tuottanut itse palveluita, mutta järjesti niitä erityisryhmiin kuuluville esimerkiksi ostopalveluna. Sen sijaan viidennes liikuntatoimista sekä tuotti että järjesti palveluita. Tämän ”yhdistelmämallin” yleisyys ei vaihdellut merkittävästi kunnan asukasmäärän mukaan.

Kyselyyn vastanneiden kuntien liikuntatoimista 31 % osti erityisliikuntapalveluita. Ostopalveluiden käyttämisessä ei ollut merkittävää eroa kunnan asukasmäärän mukaan. Palveluita ostettiin muun muassa paikallisilta yhdistyksiltä, liikunnan aluejärjestöiltä, yksityisiltä toimijoilta, liikelaitoksilta, opistoilta, toisilta kunnilta ja kuntayhtymiltä. Ostopalveluita hyödynnettiin pääasiassa joko ostamalla liikuntatoimen ryhmälle pelkkä ohjaajapalvelu tai ostamalla ulkopuoliselta toimijalta koko ryhmän järjestäminen. Muutama kunta osti myös liikuntaneuvontaa ja koulutuspalveluita.

Keskimäärin kolmasosassa kyselyyn vastanneista kunnista liikuntatoimi ei tuottanut eikä järjestänyt erityisliikuntapalveluita. Nämä liikuntatoimet loivat vain edellytyksiä muille toimijoille tuottaa palveluita esimerkiksi tarjoamalla tiloja ja välineitä tai myöntämällä avustuksia. Liikuntatoimen rooli pelkkänä edellytysten luojana erityisliikunnassa yleistyi kunnan asukasmäärän pienentyessä.

Taulukko 47. Liikuntatoimen rooli erityisliikuntapalveluissa, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Liikuntapalveluiden rooli	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500–9 999	10 000–20 000	YHT.
Palveluiden tuottaja	33 %	45 %	58 %	38,2 %
Palveluiden järjestäjä	8 %	10 %	0 %	7,6 %
Palveluiden tuottaja ja järjestäjä	21 %	16 %	25 %	19,8 %
Edellytysten luoja	37 %	26 %	17 %	32,8 %
Muu (liikelaitos)	1 %	3 %	0 %	1,5 %
n	89	31	11	131

4.2. Erityisliikunnan yhteistyö

Vastaajia pyydettiin kuvaamaan liikuntatoimen tekemää yhteistyötä eri tahojen kanssa erityisliikuntapalveluiden järjestämisessä. Yhteistyöstä pyydettiin kuvaamaan tärkeimmät yhteistyömuodot. Vastauksia analysoitaessa sanallisista vastauksista luokiteltiin reilut kymmenen yhteistyömuotojen pääluokkaa.

4.2.1. Kunnan eri toimijat

Reilut kaksi kolmasosaa liikuntatoimista ilmoitti tekevänsä jonkinlaista yhteistyötä kunnan toisen toimijan, kuten sosiaali- ja terveyspalveluiden tai koulutoimen kanssa. Yleisimmät yhteistyön muodot olivat ryhmien ja kurssien järjestäminen sekä toiminnan suunnittelu, koordinointi ja yhteistyöfoorumit. Liikuntatoimen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ryhmien välille oli rakennettu jonkin verran palveluketjuja ja ohjattu

asiakkaita toisten ryhmiin, mutta tällainen yhteistyö ei ollut yhtä yleistä kuin erityisliikunnanohjaajan palkanneissa kunnissa. Lisäksi yleisiä yhteistyömuotoja olivat tilayhteistyö, toiminnan kehittäminen esimerkiksi hankkeilla sekä erilaisten tapahtumien ja kampanjoiden järjestäminen.

Kunnista 27 % ei vastannut kysymykseen. Vastanneista 2 % ilmoitti, että liikuntatoimi ei tee yhteistyötä kunnan eri toimijoiden kanssa erityisliikunnassa. Kysymykseen vastaamatta jättämisen voi tulkita tarkoittavan ettei yhteistyötä myöskään tehdä. Näin ollen noin 29 % liikuntatoimista ei näyttänyt tehneen yhteistyötä toisen hallinnonalan kanssa erityisliikunnassa.

Taulukko 48. Yleisimmät yhteistyömuodot kunnan eri toimijoiden kanssa, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Yhteistyömuoto	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Ryhmiä tai kurssien järjestäminen	27 %	17 %	25 %	24 %
Suunnittelu, koordinointi, yhteistyöfoorumit	27 %	17 %	25 %	24 %
Tilat, välineet	13 %	17 %	13 %	18 %
Toiminnan kehittäminen, hanketoiminta	11 %	21 %	63 %	18 %
Tapahtumat, kampanjat	19 %	21 %	25 %	16 %
n	63 %	24 %	8 %	95 %

4.2.2. Kansalais- ja työväenopisto

Kyselyyn vastanneiden kuntien liikuntatoimista vajaa kaksi kolmasosaa teki erityisliikunnassa yhteistyötä kansalais- tai työväenopistojen kanssa. Kaksi selvästi yleisintä yhteistyömuotoa olivat kunnan asukasmäärästä riippumatta ”ryhmiä tai kurssien järjestäminen” ja ”tilat, välineet”. Käytännössä liikuntatoimi tarjosi tiloja ja yhdessä kansalaisopistojen kanssa järjestettiin ryhmiä tai kursseja. Yhteistyötä tehtiin myös suunnittelussa, koordinoinnissa, tiedottamisessa, markkinoinnissa ja ohjaajien suhteen eli kansalaisopiston ohjaaja kävi ohjaamassa liikuntatoimen ryhmää tai toisinpäin.

Kunnista 34 % ei vastannut kysymykseen ja 2 % ilmoitti, että liikuntatoimi ei tehnyt yhteistyötä kansalaisopiston kanssa. Näin ollen reilu kolmannes kyselyyn vastanneista liikuntatoimista ei näyttänyt tehneen yhteistyötä kansalais- tai työväenopiston kanssa.

Taulukko 49. Yleisimmät yhteistyömuodot kansalais- ja työväenopistojen kanssa, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Yhteistyömuoto	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Ryhmiä tai kurssien järjestäminen	48 %	38 %	38 %	45 %
Tilat, välineet	41 %	33 %	50 %	40 %
Ohjaajat, avustajat	9 %	24 %	0 %	11 %
Suunnittelu, koordinointi, yhteistyöfoorumit	9 %	10 %	13 %	9 %
Tiedottaminen, markkinointi	5 %	10 %	0 %	6 %
n	58	21	8	87

4.2.3. Järjestöt

Kyselyyn vastanneista liikuntatoimista noin kaksi kolmasosaa teki erityisliikunnassa yhteistyötä järjestöjen, kuten vammais- ja kansanterveysjärjestöjen, eläkeläisjärjestöjen tai urheiluseurojen kanssa. Liikuntatoimen ja järjestöjen välinen yhteistyö yleistyi kunnan asukasmäärän kasvaessa. Yleisin yhteistyömuoto oli tilojen tai välineiden tarjoaminen järjestöille. Seuraavaksi yleisimmät yhteistyömuodot olivat järjestöjen toiminnan rahoittaminen ja avustaminen sekä ryhmien, tapahtumien tai kampanjoiden järjestäminen. Kuten raportissa tulee myöhemmin ilmi, noin puolet kunnista myönsi järjestöavustuksia erityisliikuntaan. Toiminnan rahoitus ja avustusten myöntäminen olivat siis tosiasiallisesti yleisin yhteistyömuoto liikuntatoimien ja järjestöjen välillä.

Kunnista 28 % ei vastannut tähän kysymykseen. Vastanneista 2 % ilmoitti, että järjestöjen kanssa ei tehdä yhteistyötä. Noin 30 % kyselyyn vastanneista kunnista ei siis näyttänyt tehneen yhteistyötä alueella toimivien järjestöjen kanssa erityisliikunnassa.

Taulukko 50. Yleisimmät yhteistyömuodot järjestöjen kanssa, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Yhteistyömuoto	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	-5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Tilat, välineet	34 %	40 %	30 %	35 %
Toiminnan rahoitus, avustukset	20 %	36 %	10 %	23 %
Ryhmien tai kurssien järjestäminen	19 %	24 %	20 %	20 %
Tapahtumat, kampanjat	22 %	16 %	20 %	20 %
Ohjaajat, avustajat	8 %	20 %	10 %	12 %
n	59	25	10	94

4.2.4. Muut kunnat

Kyselyyn vastanneista liikuntatoimista 40 % ilmoitti tekevänsä yhteistyötä muiden kuntien kanssa erityisliikunnassa. Muiden kuntien kanssa tehtävä yhteistyö oli yleisempää alle 10 000 asukkaan kunnissa kuin yli 10 000 asukkaan kunnissa. Kaiken kaikkiaan muiden kuntien kanssa tehtävä yhteistyö ei ollut kuitenkaan yhtä yleistä kuin yhteistyö kunnan eri toimijoiden, kansalaisopistojen tai järjestöjen kanssa. Kenties pienimmät kunnat osasivat hakea isompia kuntia paremmin tai joutuivat hakemaan yhteistyömahdollisuuksia naapurikunnista. Yleisimmät yhteistyömuodot muiden kuntien kanssa painottuivat käytännön toimintaan eli yhdessä järjestettyihin tapahtumiin, kampanjoihin ja ryhmiin.

Kunnista 55 % ei vastannut kysymykseen. Vastaajista 5 % ilmoitti, ettei muiden kuntien kanssa tehdä yhteistyötä. Noin 60 % kunnista ei näytä tehneen muiden kuntien kanssa yhteistyötä.

Lisäksi 18 kuntaa (14 % vastanneista) ilmoitti tehneensä erityisliikunnassa yhteistyötä jonkun muun tahon kanssa. Yleisin ”muu taho” oli kunnassa toimiva yritys (7 vastausta), jonka kanssa kunnat järjestivät yhdessä ryhmiä tai tekivät yhteistyötä tilojen ja välineiden suhteen. Neljä kuntaa ilmoitti tehneensä yhteistyötä liikunnan aluejärjestöjen kanssa koulutuksissa ja toiminnan kehittämisessä sekä hanketoiminnassa.

Muutamassa kunnassa tehtiin yhteistyötä kuntayhtymän tai kunnallisen yhteistointialueen kanssa suunnittelemalla yhdessä toimintaa, järjestämällä ryhmiä ja kehittämällä toimintaa esimerkiksi hankkeilla.

Taulukko 51. Yleisimmät yhteistyömuodot muiden kuntien kanssa, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Yhteistyömuoto	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Tapahtumat, kampanjat	23 %	33 %	40 %	27 %
Ryhmien tai kurssien järjestäminen	13 %	33 %	0 %	17 %
Muu yhteistyö tai yhteistyötä ei määritelty	18 %	7 %	20 %	15 %
Ohjaajat, avustajat	15 %	0 %	20 %	12 %
Suunnittelu, koordinointi, yhteistyöfoorumit	8 %	13 %	20 %	10 %
n	39	15	5	59

4.3. Erityisliikunnan määrärahat

Kuntien erityisliikunnan määrärahojen selvittämiseksi vastaajia pyydettiin ilmoittamaan liikuntatoimen erityisliikuntaan käyttämät käyttömenot ja toiminnasta saadut tulot. Käyttömenoilla tarkoitettiin palkkoja ja muita korvauksia sekä toimintaan käytettyjä muita käyttökuluja. Tuloilla tarkoitettiin esimerkiksi toiminnasta saatuja osallistumismaksuja. Kyselyn kohderyhmän kunnissa ei ollut juurikaan erillisiä erityisliikunnan budjetteja, joten käyttömenot ja tulot ovat lähinnä vastaajien laskelmia tai arvioita. Etenkin tuloihin kannattaa suhtautua vain suuntaa-antavina lukuina.

Kyselyyn vastanneet liikuntatoimet käyttivät erityisliikuntaan keskimäärin 1,31 euroa asukasta kohden ja noin 5 900 euroa kuntaa kohden. Kokonaisuudessaan kysymykseen vastanneet 116 kuntaa ilmoittivat käyttäneensä erityisliikuntaan noin 680 000 euroa. Tästä summasta puuttuvat muiden hallinnonalojen mahdolliset menot.

Eniten resursseja asukasta kohden käyttivät 5 500–9 999 asukkaan kunnat (1,66 euroa) ja vähiten 10 000–20 000 asukkaan kunnat (0,51 euroa). Etenkin pienimpien kuntien vastauksissa oli hyvin paljon hajontaa eli käyttömenot vaihtelivat suuresti kunnasta toiseen. Esimerkiksi kun 5 500–9 999 asukkaan kuntien vastauksista poistetaan yhden kunnan poikkeuksellisen suuret erityisliikunnan menot, laskee koko kuntakoon keskiarvo 1,28 euroon, joka kertoo paremmin kokoluokan kuntien tosiasiallisesta tilanteesta. Vertailun vuoksi erityisliikunnanohjaajan palkanneissa alle 10.000 asukkaan kunnissa käytettiin 3,6 euroa ja 10 000–20 000 asukkaan kunnissa 2,8 euroa asukasta kohden erityisliikuntaan.

Taulukko 52. Liikuntatoimen erityisliikunnan käyttömenot, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Käyttömenot yhteensä	276 603 €	361 694 €	42 000 €	680 297 €
Käyttömenot/asukas, keskiarvo	1,26 €	1,66 €	0,51 €	1,31 €
Käyttömenot/asukas, otoskeskihajonta	1,67 €	2,50 €	0,58 €	1,87 €
n	81	28	7	116

Kysymykseen vastanneet 93 kuntaa ilmoittivat saaneensa erityisliikunnasta tuloja yhteensä noin 113 000 euroa ja keskimäärin 0,26 euroa asukasta kohden. Tuloja saivat eniten 5 500–9 999 asukkaan kunnat. Kuten käyttömenoissa, myös tulojen kohdalla vastauksissa oli suurta hajontaa. Moni vastaaja ilmoitti, että kunta ei saanut toiminnasta tuloja esimerkiksi ryhmien maksuttomuuden takia.

Taulukko 53. Liikuntatoimen erityisliikunnan tulot, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Tulot yhteensä	42 370 €	58 226 €	12 700 €	113 296 €
Tulot/asukas	0,25 €	0,37 €	0,12 €	0,26 €
Tulot/asukas, otoskeskihajonta	0,60 €	0,70 €	0,18 €	0,60 €
n	63	21	9	93

4.4. Erityisliikunnan järjestöavustukset

Kuntien erityisliikunnan järjestöavustuksien selvittämiseksi vastaajia pyydettiin ilmoittamaan erityisliikuntaan kohdentuneiden avustusten määrä, avustusta saaneiden järjestöjen määrä ja järjestöavustuksia myöntänyt taho.

Kyselyyn vastanneista kunnista 47 % kohdensi järjestöavustuksia erityisliikuntaan. Avustusten myöntäminen on yleistynyt selvästi viimeisten vuosien aikana: vuonna 2000 keskimäärin vain 18 % kaikista alle 20 000 asukkaan kunnista myönsi järjestöavustuksia erityisliikuntaan.¹⁴ Järjestöavustukset yleistyivät kunnan asukasluvun kasvaessa: alle 5 500 asukkaan kunnista 42 % myönsi avustuksia erityisliikuntaan, kun 10 000–20 000 asukkaan kunnista 78 %. Kuntien välisiä eroja selittää osaltaan se, että pienimmissä kunnissa ei ollut aina edes toimijoita, jotka olisivat hakeneet avustusta.

Vertailun vuoksi 57 % erityisliikunnanohjaajan palkanneista alle 10 000 kunnista jakoi avustuksia erityisliikuntaan. Tähän kyselyyn vastanneissa kunnissa vastaava luku oli 45 %. Sen sijaan 10 000–20 000 asukkaan kunnissa tilanne oli päinvastainen: erityisliikunnanohjaajan omaavista kunnista 39 % jakoi avustuksia, kun kyselyyn vastanneista kunnista 78 %.

Taulukko 54. Avustusten jakaminen erityisliikuntaan, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Avustuksia erityisliikuntaan	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Kyllä	42 %	53 %	78 %	47 %
Ei	58 %	47 %	22 %	53 %
n	79	30	9	118

¹⁴ Vuoden 2000 tiedot otettu Tiihonen – Ala-Vähälä: Erityisliikunnan arviointiraportti 2002, s. 17.

Erityisliikunnan järjestöavustuksista päätti kyselyyn vastanneissa kunnissa yleisimmin joko sivistyslautakunta (tai kasvatus- ja sivistyslautakunta) tai vapaa-aikalautakunta (tai kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta tai kirjasto- ja vapaa-aikalautakunta). Sivistyslautakunta oli yleisin aivan pienimmissä kunnissa ja sen yleisyys väheni kunnan asukasmäärän kasvaessa. Vapaa-aikalautakunta oli yleinen erikokoisissa kunnissa. Kolmanneksi yleisin myöntäjä oli kunnanhallitus. Liikuntatoimi myönsi avustuksia vain pienemmissä kunnissa eikä yhdessäkään 10 000–20 000 asukkaan kunnassa. Lisäksi avustuksia myönsivät erilaiset sosiaali- ja terveystoimen lautakunnat, sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi, yksittäiset viranhaltijat tai kaksi eri tahoa.

Taulukko 55. Avustusten myöntäjätaho, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Myöntäjätaho	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Sivistyslautakunta tai kasvatus- ja sivistyslautakunta	38 %	29 %	11 %	33 %
Vapaa-aikalautakunta tai kulttuuri/ kirjasto- ja vapaa-aikalautakunta	25 %	39 %	33 %	30 %
Kunnanhallitus	15 %	0 %	11 %	11 %
Liikuntatoimi ja/tai vapaa-aikatoimi ja nuorisotoimi	6 %	18 %	0 %	8 %
Usea tahoa	6 %	0 %	11 %	5 %
Muut	10 %	14 %	33 %	13 %
n	71	28	9	108

Kyselyn kohderyhmän kunnissa on paljon eroja erityisliikunnan avustuskäytännöissä ja kuntien järjestökentän aktiivisuudessa, mikä näkyy avustusten määrien suurena hajontana. Seuraavista euromääristä saadaan kuitenkin varmasti hyvä kuva ainakin erityisliikunnan järjestöavustuksien suuruusluokista.

Kyselyyn vastanneissa kunnissa kohdennettiin järjestöavustuksia erityisliikuntaan yhteensä noin 69 000 euroa. Järjestöavustus oli keskimäärin 0,14 euroa asukasta kohden. Avustuksessa asukasta kohden ei ollut juurikaan eroa kunnan asukasmäärän mukaan. Kun tarkastellaan avustustasojen tilannetta vain niissä 56 kunnassa, jotka myönsivät avustuksia erityisliikuntaan, oli keskimääräinen avustus asukasta kohden 0,23 euroa. Näissä kunnissa avustuksen määrä laski kunnan asukasmäärän kasvaessa: alle 5.5000 asukkaan kunnissa avustus oli 0,34 euroa asukasta kohden, kun 10 000–20 000 asukkaan kunnissa vain puolet tästä.

Vertailun vuoksi erityisliikunnanohjaajan palkanneissa alle 20 000 asukkaan kunnissa myönnettiin avustuksia 0,04–0,05 euroa asukasta kohden eli lähes kolme kertaa vähemmän kuin samankokoisissa kunnissa, joissa ei ollut ohjaajaa. Samansuuntainen havainto tehtiin vuoden 2000 arvioinnissa 10 000–20 000 asukkaan kunnista: jos resursseja sijoitettiin erityisliikunnanohjaajaan, resursseja ei näyttänyt riittävän enää järjestöille jaettavaksi.¹⁵

¹⁵ Tiuhonen – Ala-Vähälä: Erityisliikunnan arviointiraportti 2002, s. 17.

Erityisliikunnan järjestöavustukset näyttävät kasvaneen viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2000 ne 20 000 asukkaan kunnat, joissa ei ollut päätoimista erityisliikunnanohjaajaa, myönsivät avustuksia 0,16 markkaa asukasta kohden. Indeksikorjattuna ja vuoden 2013 rahana se tekee 0,04 euroa. Avustusten määrä asukasta kohden näyttää siis noin kolminkertaistuneen.¹⁶

Taulukko 56. Myönnetyt avustukset erityisliikuntaan, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	-5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Avustukset yhteensä	29 540 €	26 561 €	12 700 €	68 801 €
Avustus/asukas	0,14 €	0,13 €	0,13 €	0,14 €
Avustus/asukas, otoskeskihajonta	0,30 €	0,16 €	0,21 €	0,27 €
n	79	30	9	118

Avustuksia myöntäneissä kunnissa avustettiin keskimäärin 2,5 järjestöä ja keskimääräinen avustus oli 548 euroa. Sekä keskimääräinen avustettujen järjestöjen määrä että avustussumma nousi kuntakoon kasvaessa. Muutamissa kunnissa avustettiin suurella summalla vain yhtä järjestöä, jonka tehtävänä oli huolehtia kunnassa esimerkiksi ikäihmisten liikuntapalveluista. Kun keskiarvosta poistettiin vain yhtä järjestöä isolla summalla avustaneet kunnat, oli keskimääräinen järjestöavustus noin 400 euroa. Summa on hieman suurempi kuin erityisliikunnanohjaajan palkanneissa alle 20 000 asukkaan kunnissa, joissa myönnettiin avustuksia keskimäärin noin 330 euroa järjestöä kohden.

Taulukko 57. Järjestöille myönnetyt avustukset erityisliikuntaan, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Tehtävä	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	-5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Avustettuja järjestöjä keskimäärin	2,3	2,9	3,0	2,5
Avustettuja järjestöjä keskimäärin, otoskeskihajonta	1,9	1,7	2,4	1,9
Avustus keskimäärin/järjestö	485 €	609 €	713 €	548 €
Avustus keskimäärin/järjestö, otoskeskihajonta	455 €	430 €	954 €	527 €
n	33	16	7	56

¹⁶ Tiisonen – Ala-Vähälä: Erityisliikunnan arviointiraportti 2002, s. 17.

4.5. Erityisliikunnan henkilöstöresurssit

Kyselyn kohderyhmän kunnissa ei ollut yhtä kuntaa lukuun ottamatta päätoimista erityisliikunnan henkilöstöresurssia. Vastaajia pyydettiin kuitenkin arvioimaan liikuntatoimen henkilöiden erityisliikunnan eri tehtäviin käyttämät viikoittaiset työtunnit. Kyselyyn vastanneet liikuntatoimet käyttivät henkilöstöresursseja erityisliikuntaan yhteensä noin 830 tuntia ja keskimäärin 16 työtuntia viikossa 10 000 asukasta kohden. Keskimääräiset työtunnit laskivat kunnan asukasmäärän kasvaessa pienimpien kuntien 16,9 tunnista isoimpien kuntien 12,5 tuntiin. Samanlainen havainto työtuntien laskusta kunnan asukasmäärän kasvaessa tehtiin myös erityisliikunnanohjaajan palkanneissa kunnissa. Kuntien vastauksissa oli kuitenkin paljon hajontaa eli henkilöstöresursseissa oli suurta kuntakohtaista vaihtelua, etenkin alle 10 000 asukkaan kunnissa.

Reilusti yli puolet kyselyyn vastanneiden liikuntatoimien erityisliikunnan henkilöstöresursseista kohdistui ryhmien ohjaamiseen, johon kului keskimäärin noin yhdeksän tuntia viikossa. Erityisliikunnan organisointiin liikuntatoimet käyttivät keskimäärin reilut kolme tuntia. Loput noin kolme tuntia jakaantuivat neuvonnan, tiedottamisen, koulutuksen ja konsultoinnin sekä muiden erityisliikuntatehtävien kesken. Erityisliikunnanohjaajan palkanneet alle 10 000 asukkaan kunnat käyttivät erityisliikuntaan viikoittain keskimäärin noin 35 tuntia ja 10 000–20 000 asukkaan kunnat noin 27 tuntia 10 000 asukasta kohden eli vähintään kaksinkertaisen tuntimäärän. Näissä kunnissa työtunnit jakaantuivat tasaisemmin ohjaamisen, organisoinnin ja muiden työtehtävien välillä.

Taulukko 58. Liikuntatoimen keskimääräiset viikoittaiset työtunnit erityisliikuntaan 10 000 asukasta kohden ja työtunnit yhteensä, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Tehtävä	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	YHT.
Erityisliikuntaryhmien ohjaus	9,8	8,3	7,1	9,2
Erityisliikunnan organisointi ja suunnittelu	3,5	3,1	2,4	3,3
Liikuntaneuvonta	1,6	1,1	1,3	1,5
Erityisliikunnan tiedotus	0,9	0,7	0,5	0,8
Koulutus- ja konsultointi	0,2	0,3	0,3	0,2
Muut erityisliikuntaan liittyvät tehtävät	1,0	0,9	0,9	0,9
Yhteensä, keskimäärin	16,9	14,5	12,5	16,0
Yhteensä, otoskeskihajonta	23,2	17,6	7,8	21,0
Yhteensä, työtunnit	364,8	309,3	152,5	826,6
n	83	28	10	121

4.6. Erityisliikunnan ryhmät

Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan kunnan liikuntatoimen järjestämät viikoittain koostuvat erityisliikunnan ryhmät ja niiden osallistujamäärät. Lisäksi pyydettiin arvioimaan muiden toimijoiden ryhmät, kuten kunnan muiden hallinnonalojen, kansalaisopistojen, järjestöjen ja yksityisten toimijoiden. Sosiaali- ja terveystoimen osalta pyydettiin tiedot vain ryhmätoiminnasta eikä kuntoutuksesta. Muiden toimijoiden ryhmämäärät eivät ole tarkkoja vaan pikemminkin suuntaa-antavia, sillä osa vastuksista perustuu vain arvioihin tai puutteellisiin tietoihin. Lisäksi sosiaali- ja terveystoimen luvuissa on varmasti mukana myös kuntoutuksen ryhmiä, mikä nostaa sen ryhmämäärän keskiarvoa.

4.6.1. Liikuntatoimen erityisliikuntaryhmät

Kyselyyn vastanneiden kuntien liikuntatoimet järjestivät yhteensä 520 erityisliikuntaryhmää, joissa liikkui yhteensä arviolta 7 600 henkilöä.¹⁷ Kahdessa kolmasosassa kunnista liikuntatoimi järjesti erityisliikuntaa. Vastanneiden kuntien väestöstä 27 % (noin 274 000 henkilöä) oli vailla liikuntatoimen järjestämää erityisliikunnan ryhmätoimintaa.

Keskimäärin kyselyyn vastanneiden kuntien liikuntatoimet järjestivät yhdeksän erityisliikuntaryhmää 10 000 asukasta kohden, mikä teki liikuntatoimista tärkeimpiä ryhmien järjestäjiä yhdessä järjestöjen kanssa. Vertailun vuoksi erityisliikunnanohjaajan palkanneissa alle 20 000 asukkaan kunnissa oli keskimäärin noin 14–17 ryhmää 10 000 asukasta kohden. Liikuntatoimen ryhmien keskiarvo laskee merkittävästi kuntakoon kasvaessa: alle 5 500 asukkaan kunnissa on reilut yhdeksän ryhmää kuin 10 000–20 000 asukkaan kunnissa alle kuusi ryhmää 10 000 asukasta kohden. Sama ilmiö oli havaittavissa myös niissä kunnissa, joissa oli erityisliikunnanohjaaja.

Liikuntatoimen ryhmien keskiarvoissa oli suurta hajontaa (etenkin alle 5 500 asukkaan kunnissa), joten kuntakohtainen vaihtelu oli tässäkin kohdin suurta. Osassa kunnista liikuntatoimi ei järjestänyt yhtään erityisliikuntaryhmää, kun osassa kunnista liikuntatoimi oli ottanut erityisliikunnan yhdeksi keskeiseksi toiminta-alueekseen ja järjesti yhteensä yli kymmenen ryhmää eri kohderyhmille.

Taulukko 59. Liikuntatoimen erityisliikuntaryhmät 10 000 asukasta kohden, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			YHT.
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	
Ryhmien kokonaismäärä	233	208	79	520
Ryhmä/10.000 as, keskiarvo	9,5	8,8	5,7	9,0
Ryhmä/10 000 as, otoskeskihajonta	12,0	8,6	4,2	10,7
n	88	31	11	130

¹⁷ Noin kymmenestä ryhmästä puuttui osallistujamäärä, mutta näiden ryhmien kohdalla on käytetty laskennassa keskimääräistä ryhmäkokoja.

Keskimäärin iäkkäille oli noin kuusi ryhmää 10 000 asukasta kohden. Loppu kolmasosa ryhmistä jakaantui eri vammaisryhmille, pitkäaikaissairaille ja muille ryhmille. Eri vammaisryhmistä selvästi yleisimmät olivat kehitysvammaisten ryhmät, kun aistivammaiset jäivät pienissä kunnissa lähes kokonaan ilman ryhmiä. Pitkäaikaissairaista yleisimmät olivat tuki- ja liikuntaelinsairaiden sekä mielenterveyskuntoutujien ryhmät. Sen sijaan neurologisia sairauksia sairastaville ei ollut juuri ollenkaan ryhmiä. Kohta ”muut” piti sisällään lähinnä lasten ja nuorten erityisliikuntaryhmiä (suosituimpina motoriikkakerhot ja vesiliikuntaryhmät) sekä lajiperusteisia ryhmiä.

Merkittävin ero liikuntatoimien ryhmissä niiden kuntien välillä, joissa oli palkattuna erityisliikunnanohjaaja ja joissa ei ollut ohjaajaa, kohdistui ryhmätarjonnan monipuolisuuteen. Ohjaajan palkanneissa alle 20 000 asukkaan kunnissa oli iäkkäiden ryhmiä 40–53 % kokonaistarjonnasta. Vähintään noin puolet ryhmistä oli siis muille kohde-ryhmille tai järjestetty liikuntamuodoittain. Sen sijaan ilman erityisliikunnanohjaajaa toiminta painottui enemmän iäkkäiden ryhmiin.

Taulukko 60. Liikuntatoimen erityisliikuntaryhmät 10 000 asukasta kohden kohderyhmittäin, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Kohderyhmä	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			YHT.
	–5 499	5 500–9 999	10 000–20 000	
Ikääntyneet	6,7	5,7	4,1	6,2
Vammaiset	1,2	1,1	0,3	1,1
Pitkäaikaissairaat	1,2	1,0	0,6	1,1
Muut	0,4	1,1	0,7	0,6
Yhteensä, keskimäärin	9,5	8,8	5,7	9,0
n	88	31	11	130

4.6.2. Muiden toimijoiden erityisliikuntaryhmät

Kyselyyn vastanneissa kunnissa muut toimijat järjestivät yhteensä arviolta noin 1 400 ryhmää. Kymmentä tuhatta asukasta kohden muut toimijat järjestivät yhteensä keskimäärin 25 ryhmää. Kaikissa kyselyyn vastanneissa kunnissa ei ollut liikuntatoimen järjestämää erityisliikuntaryhmää, mutta kaikissa oli vähintään yksi jonkin muun toimijan järjestämä ryhmä. Muiden toimijoiden ryhmien vastauksissa oli hyvin paljon hajontaa, mikä varmasti kuvaa osaksi kuntien tosiasiallisesti suuresti vaihtelevaa tilannetta. Osaksi kyse on kuitenkin puutteellisista tiedoista muiden toimijoiden ryhmistä, jolloin ryhmämääriä on vain arvioitu ja kenties monesti liian korkeiksi.

Kyselyyn vastanneiden kuntien ryhmätarjonnasta oli keskimäärin noin 74 % muiden toimijoiden kuin liikuntatoimen ryhmiä. Vastaavankokoisissa erityisliikunnanohjaajan palkanneissa kunnissa liikuntatoimella oli keskeisempi rooli ryhmätoiminnasta, ja muiden toimijoiden ryhmien osuus kokonaistarjonnasta oli noin 55 %. Muiden toimijoiden osuus ryhmätarjonnasta voi olla hieman lisääntynyt vuodesta 2000, jolloin muiden toimijoiden ryhmät muodostivat alle 5 500 asukkaan kunnissa 71 % (nykyisin 75 %) ja 5 500–9 999 asukkaan kunnissa 65 % (nykyisin 68 %) kokonaistarjonnasta.¹⁸

¹⁸ Tiihonen – Ala-Vähälä 2002, s. 19.

Taulukko 61. Muiden toimijoiden erityisliikuntaryhmät 10 000 asukasta kohden, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Kohderyhmä	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			YHT.
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	
Ryhmien kokonaismäärä	667	428	278	1 373
Ryhmiä/10.000 as, keskiarvo	27,5	19,00	21,4	25,0
Ryhmiä/10 000 as, otoskeskihajonta	21,7	13,1	14,2	19,7
n	86	30	11	127

Eniten ryhmiä muista toimijoista järjestivät sosiaali- ja terveystoimi, kansalaisopistot ja eläkeläisjärjestöt. Tosin sosiaali- ja terveystoimen ryhmien määrissä oli paljon hajontaa. Todennäköisesti osassa vastauksista oli mukana lyhytaikaista kuntouttavaa toimintaa eivätkä kaikki ilmoitetut ryhmät olleet viikoittain kokoontuvia erityisliikuntaryhmiä. Eläkeläisjärjestöjen nousu järjestöjen kärkeen ei ole yllättävää. Pienissä kunnissa ei ole välttämättä paikallisia vammais- ja kansanterveysjärjestöjä, mutta aktiivisia eläkeläisjärjestöjä on eri puolella Suomea. Kun lasketaan eri järjestöjen ryhmämäärät yhteen, nousevat järjestöt pienten kuntien erityisliikunnan tärkeimmiksi järjestäjätahoiksi yhdessä kuntien liikuntatoimien kanssa.

Taulukko 62. Muiden toimijoiden erityisliikuntaryhmät 10 000 asukasta kohden toimijoittain, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Toimija	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			YHT.
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	
Sosiaali- ja terveystoimi	7,6	3,2	8,2	6,6
Koulutoimi	0,5	0,6	0,5	0,5
Kansalais- ja työväenopisto	7,5	4,9	2,6	6,5
Erityisliikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt	2,1	2,7	4,5	2,4
Eläkeläisjärjestöt	5,8	3,3	3,4	5,0
Liikuntaseurat	1,7	1,6	0,7	1,6
Yksityiset palveluntarjoajat	1,5	2,1	0,7	1,6
Muut	0,8	0,6	0,8	0,8
Yhteensä, keskimäärin	27,5	19,0	21,4	25,0
n	86	30	11	127

4.6.3. Yhteenveto erityisliikuntaryhmistä

Yhteensä kyselyyn vastanneissa kunnissa järjestettiin noin 1 900 erityisliikuntaryhmää. Kaikissa kyselyyn vastanneissa kunnissa oli vähintään yksi erityisliikuntaryhmä. Keskimäärin oli noin 34 ryhmää 10 000 asukasta kohden. Eniten ryhmiä oli alle 5 500 asukkaan kunnissa, joissa määrä nousi jopa 37 ryhmään 10 000 asukasta kohden. Eroa suurempiin kuntiin selittänee osaltaan erot vastaajien kriittisyydessä sen suhteen, mitä ryhmiä on katsottu erityisliikunnaksi ja mitä muuksi liikunnaksi.

Vertailtaessa ryhmien kokonaismäärää samankokoisiin erityisliikunnanohjaajan palkanneisiin kuntiin, oli kyselyyn vastanneissa alle 10 000 asukkaan kunnissa keskimäärin noin reilut 34 ryhmää, kun erityisliikunnanohjaajan omaavissa kunnissa 38,5 ryhmää 10 000 asukasta kohden. Sen sijaan ohjaajan palkanneissa 10 000–20 000 asukkaan kunnissa oli keskimäärin 26,7 ryhmää 10 000 asukasta kohden eli keskimäärin noin kolme ryhmää vähemmän kuin kunnissa, joissa ei ollut erityisliikunnanohjaajaa. Kuten edellä tuotiin esille, kannattaa tähän kyselyyn vastanneiden kuntien ilmoittamiin lukuihin muiden toimijoiden ryhmistä suhtautua varauksella. Erityisliikunnanohjaajan omaavien kuntien ilmoittamiin ryhmämääriin voi sen sijaan suhtautua paljon luottavaisemmin, koska ohjaajan voidaan olettaa tietävän hyvin alueen muiden toimijoiden ryhmätoiminnasta.

Taulukko 63. Erityisliikuntaryhmät yhteensä, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Toimija	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			YHT.
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	
Liikuntatoimi, keskiarvo	9,5	8,8	5,7	9,0
Muut toimijat, keskiarvo	27,5	19,0	21,4	25,2
Keskiarvot yhteensä	37	27,8	29,7	34,2

4.7. Erityisliikunnan järjestämisen esteet

Kyselyn viimeisessä kysymyksessä vastaajia pyydettiin kuvaamaan suurimmat esteet kunnassa erityisliikuntatoiminnan järjestämisessä. Vastauksia analysoitaessa avoimista sanallisista vastauksista luokiteltiin kymmenkunta esteiden pääluokkaa.

Kolme yleisintä estettä liittyi resursseihin, niin taloudellisiin resursseihin kuin henkilöstö- ja ohjaajaresursseihin. Liikuntatoimen henkilöstöresurssit nousivat kyselyn perusteella asukasluvultaan pienten kuntien keskeisimmäksi ongelmaksi erityisliikunnassa. Monessa kunnassa ei ollut täysipäiväistä liikuntatoimen työntekijää tai yhden henkilön toimenkuvaan kuului koko liikuntapalveluiden kenttä, jolloin erityisliikunnan järjestämiseen ei jäänyt riittävästi aikaa. Liikuntatoimen henkilöstöresurssien ongelmallisuus väheni kuntakoon kasvaessa: 45 % alle 5 500 asukkaan kunnista koki liikuntatoimen henkilöstöresurssit ongelmana, mutta 10 000–20 000 asukkaan kunnista enää kolmannes.

Toiseksi yleisin ongelma olivat niukat taloudelliset resurssit. Taloudelliset resurssit koettiin yleisimmin ongelmana suurimmissa yli 10 000–20 000 asukkaan kunnissa. Tätä selittää ehkä se, että isoimmissa kunnissa liikuntatoimissa on jo vähintään yksi vakituinen työntekijä, jolloin henkilöstöresursseja ei koettu suurimmaksi ongelmaksi vaan taloudellisten resurssien riittämättömyys.

Ohjaajapula oli kolmanneksi yleisin este erityisliikunnan järjestämisessä. Ohjaajapula koettiin ongelmana lähinnä alle 10 000 asukkaan kunnissa ja etenkin 5 500–9 999 asukkaan kunnissa. Kenties taustalla oli toive saada päätoiminen ohjaaja kunnan pal-

velukseen, mutta tehtävää ei ole voitu perustaa. Aivan pienimmissä kunnissa erityisliikunnanohjaajaa ei nähdä realistisena toiveena tai syrjäiseen kuntaan ei saada edes houkuteltua ohjaajia.

Neljänneksi yleisin ongelma kyselyyn vastanneissa kunnissa oli vähäinen erityisliikunnan kohderyhmä tai kohderyhmän vähäinen kiinnostus erityisliikuntaan. Nämä ongelmat korostuivat etenkin alle 5 500 asukkaan kunnissa, joissa ei nähty olevan riittävästi esimerkiksi eri vammaisryhmien edustajia tai pitkäaikaissairaita ryhmien perustamiseksi. Myös puute sopivista tiloista ja vuoroista, kuljetusongelmat sekä pitkät välimatkat koettiin ongelmina etenkin asukasluvultaan pienimmissä kunnissa. Taulukon kohta ”Muut ongelmat” sisälsivät muun muassa osaamisen puutteen, väli-
neiden vähyyden, asenneongelmat sekä luottamushenkilöstön sitoutumisen erityisliikuntaan ja tietoisuuden asiasta.

Taulukko 64. Erityisliikunnan järjestämisen esteet, erottelu kuntien suuruusluokan mukaan.

Este	SUURUUSLUOKKA (asukasta)			YHT.
	–5 499	5 500– 9 999	10 000– 20 000	
Liikuntatoimen henkilöstöresurssit	45 %	42 %	33 %	43 %
Taloudelliset resurssit	37 %	35 %	67 %	39 %
Ohjaajapula tai pätevien ohjaajien puute	25 %	55 %	8 %	30 %
Vähän kohderyhmää tai kohderyhmän vähäinen kiinnostus	28 %	6 %	17 %	22 %
Sopivien tilojen tai vuorojen puute	13 %	13 %	8 %	13 %
Kuljetusongelmat tai pitkät välimatkat	12 %	19 %	0 %	13 %
Yhteistyön vaikeus	8 %	13 %	0 %	8 %
Vähäinen määrä muita toimijoita	8 %	0 %	8 %	6 %
Muut ongelmat	7 %	6 %	42 %	14 %
Ei esteitä tai ei osaa sanoa esteistä	3 %	6 %	0 %	4 %
n	89	31	12	132

PIRKANMAAN PYÖRÄTUOLITANSSIJAT
esintyy
APUVÄLINESSUILLA
Pe 8.11. Klo 10.00
La 9.11. Klo 14.30
Paikka: OHJELMA-AREENA, E-halli

5

Kuntien liikuntapalveluiden
tietokannat, arvioinnit ja tilastot

Timo Ala-Vähälä

progeo
ACTIVE PERSONAL

5

Kuntien liikuntapalveluiden tietokannat, arvioinnit ja tilastot

Timo Ala-Vähälä

Tämän arvioinnin tiedot perustuvat ensisijaisesti joka neljäs vuosi järjestettäviin erityisliikunnan kyselyihin. Tässä luvussa käydään lyhyesti läpi muuta erityisliikuntaa sivuavaa tutkimusta, tilastoja ja muuta tietopohjaa, jota kunnat ja muut tahot voivat hyödyntää.

5.1 Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus (ATH)

Alueellinen hyvinvointitutkimus tuottaa kunnille tietoa väestön terveydestä ja hyvinvoinnista. Tutkimuksen avulla kerätään tietoa esimerkiksi väestön elintavoista ja siitä, millaiseksi he tilanteensa kokevat. Tällä tavoin tutkimus tukee kuntia, joilla on lakisääteinen velvollisuus kerätä väestöryhmittäin eriteltyä tietoa asukkaidensa terveydestä ja hyvinvoinnista. Tutkimus tarjoaa tietoa ikäryhmittäin ja sosio-ekonomisen jaottelun mukaan. Tiedon keruu kattaa koko maan, mutta ei kaikkia kuntia.

Erityisliikunnan osalta kunnat voivat hyödyntää esimerkiksi tietoja väestön toimintakyvystä sekä vastaajien arvioita siitä, miten hyvin liikunnan palvelut ovat saatavilla. Tietoja voi hyödyntää erityisliikuntaa koskevia suunnitelmia laadittaessa.

Hyviä referenssitietoja tuovat analyysit esimerkiksi seuraavista kysymyksistä:

- Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus (%)
- Niiden osuus, jotka ovat osallistuneet aktiivisesti (vähintään 1 krt/vko) liikunta- tai urheiluseurojen toimintaan (%)
- 100 metrin matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia osuus (%)
- 500 metrin matkan kävelemiseen kykenemättömien osuus (%)
- Arkiaskareissa suuria vaikeuksia kokevien osuus (%)
- Toimintakyvyltään heikentynyttä puolisoaan säännöllisesti kotona selviytymään auttavien osuus (%)
- Niiden osuus, jotka ovat saaneet tarpeeseensa nähden riittävästi liikuntapalveluita (%)

Tutkimus ei siis yleensä tarjoa tietoa yksittäisen kunnan tilanteesta, mutta sen avulla voi tehdä karkeita arvioita oman kunnan tilanteesta ja verrata mahdollisia omia selvityksiä näihin referenssitietoihin.

Tutkimuksen tuloksista raportoidaan osoitteessa <http://www.terveytemme.fi/ath/>.

5.2 Kuntien peruspalveluiden arviointi

Valtiovarainministeriön internet-sivuilla todetaan, että aluehallintovirastot seuraavat, valvovat ja arvioivat kuntien peruspalvelujen saatavuuden lain mukaista ja yhdenvertaista toteutumista.¹⁹ Peruspalvelujen arviointi liittyy kuntalain mukaiseen peruspalveluohjelmamenettelyyn. Tässä siis fokuksena on lakisääteisten palvelujen saatavuus.

Erityisliikunnan suunnittelun kannalta kiinnostavaa on, että arvioinnit sisältävät väestöennusteet aluehallintovirastoittain. Näiden ennusteisiin sisältyy muun muassa ennakointi ikääntyneiden määrien kehityksestä. Kuten edellisissä luvuissa on tullut esiin, valtaosa erityisliikunnan palvelujen käyttäjistä on ikääntyneitä, joten tiedot väestörakenteesta ja sen kehityksestä ovat arvokkaita arvioitaessa erityisliikunnan potentiaalista kysyntää.

Vuoden 2011 arviointien erityiskohteena oli kuntien talous- ja henkilöstöresurssit liikunnan peruspalvelujen tuottamisessa. Arvio sisältää tiedot liikuntatoimien taloudellisista resursseista ja henkilöstöstä liikunnan peruspalvelujen tuottamisessa ja se on hyvä yleiskatsaus liikunnan kokonaismenoista ja menojen jakautumisesta. Arviointiin sisältyy työvoiman jakautuminen tehtävittäin ja siinä selvitetään muun muassa erityisliikunnan henkilöstön osuus koko henkilöstöstä.

5.3 Tea-viisari-järjestelmä

Tea-viisari on indikaattorijärjestelmä, jonka avulla kunnat voivat arvioida palvelujensa tilaa suhteessa muihin kuntiin vai valtakunnalliseen/alueellisiin keskiarvoihin eli sivuston oman määritelmän mukaan kunnan toimintaa kuntalaisten terveyden edistämässä kuvaava verkkopalvelu. Tea-viisari tukee kuntien ja alueiden terveydenedistämistoiminnan suunnittelua ja johtamista.

Tea-viisari koostuu neljästä aihealueesta, jotka ovat 1) kunnan johto, 2) peruskoulut, 3) liikunta ja 4) perusterveydenhuolto. Kunta saa jokaisen aihealueen osalta indikaattorilukeman 1–100 aihealueelle määritellyistä kriteereistä riippuen. Kukin teema on vielä pilkottu useiksi alateemoiksi. Siten teema ”liikunta” etenee yläteemasta yksityiskohtaisempiin alateemoihin seuraavasti:

<i>Ylin jäsennostaso</i>	<i>Toiseksi ylin jäsennostaso</i>
Liikunta ->	Sitoutuminen
	Johtaminen
	Seuranta ja tarveanalyysi
	Voimavarat
	Osallisuus
	Muut ydintoiminnot

¹⁹ Tiihonen – Ala-Vähälä 2002, s. 19.

Vastaavasti kohta "Seuranta ja tarveanalyysi" perustuu seuraaviin kriteereihin:

<i>Toiseksi ylin jäsenystaso</i>	<i>Kolmanneksi ylin jäsenystaso</i>
Seuranta ja tarveanalyysi ->	Säännöllinen seuranta
	Yhteenvedo toimintakertomuksessa
	Esittely johtoryhmälle tai luottamushenkilöille

Kriteeri "Säännöllinen seuranta" jakautuu seuraaviin teemoihin:

<i>Kolmanneksi ylin jäsenystaso</i>	<i>Alin jäsenystaso</i>
Säännöllinen seuranta	Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuus
	Liikuntapaikkojen käytätiedot
	Seuratoimintaan osallistuvien lasten osuus
	Työikäisten liikunta-aktiivisuus
	Ikääntyneiden liikunta-aktiivisuus
	Kuntalaisten tyytyväisyys kunnan liikuntapaikkoihin tai -palveluihin

Liikunta-aktiivisuuden seuraaminen eri osa-alueet (esimerkiksi lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuus) pisteytetään seuraavasti:

<i>Alin jäsenystaso</i>	<i>Alimman jäsenystason kriteeristö</i>
Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden seuraaminen	Ei seurata = 0 pistettä
	Joka neljäs vuosi/joka kolmas vuosi = 50
	Joka toinen vuosi = 100

Liikuntapalvelujen järjestämisen tasoa voi siis tarkastella hyvin yleisellä tasolla, mutta tarkastelussa voi myös syventyä hyvin yksityiskohtaisiin aiheisiin. Liikunta-osio koostuu seuraavista teemoista: sitoutuminen (liikuntaa käsittelevät ohjelmat, tavoitteet ym.); johtaminen (päätökset, seurantajärjestelmät ym.); seuranta (seurannan toteutus, tulosten käsittely eri elimissä); voimavarat (harjoitusvuorot, tilat ym.); osallisuus ja palautteenkeruu (yhteydenpito eri toimijoihin ja kuntalaisiin); muut toiminnot.

Erityisliikunnan kannalta kiinnostavin näyttää olevan juuri osio "muut ydintoiminnot", jossa on samantapaista tietoa kuin erityisliikunnan arvioinnissa, mutta suppeammin ja yleisemmällä tasolla. Tietoa on muun muassa liikuntaneuvonnan järjestelmästä, liikuntaryhmistä muutamille erityisryhmille sekä tietoa toimenpiteiden arvioinnin järjestämisestä.

Pääosin tiedot koskevat liikuntapalveluja kokonaisuudessaan ja siihen liittyvää hallinnon ja suunnittelun järjestelmää.

5.4 Tilastokeskus – liikuntapalveluja koskevat tiedot

Tilastokeskus tuottaa kuntien taloutta koskevat perustilastot, joita käytetään mm. Tea-viisarissa talouden osalta. Kuntien käyttötalouden luokassa ”liikunta ja ulkoilu” on liikunnan menot ja tulot eritelty kustannus- ja tuottoerittäin. Tämä tarjoaa yleiskuvan liikuntatoimen rahavirroista, mutta ei tietoa erityisliikunnan rahavirroista.

5.5 Yhteenveto keskeisistä kuntien liikuntapalveluja käsittelevistä lähteistä

Taulukko 65. Yhteenveto kuntien erityisliikunnan palveluja käsittelevistä tilastoista, tietokannoista ja muista lähteistä.

Lähde	Keskeinen informaatio erityisliikunnan kannalta	Tarkastelutaso	Julkaisufoorumi
Tilastokeskus, liikuntaa koskevat tilastot.	Liikunnan tulot ja menot eriteltyinä	Kunnat, alueet, koko maa	Stat.fi
Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus	Väestön terveydentila, koettu toimintakyky, terveys- ja liikuntapalvelujen käyttö.	Alueittain, väestöryhmittäin	Portaali. Dataa annetaan myös tutkimuskäyttöön.
Aluehallintovirastojen tuottama kuntien peruspalvelujen arviointi	Tietoa kuntien toimintaympäristöstä, taloustilanteesta, väestökehityksestä, liikuntatoimen tilasta (henkilöstö, resurssit)	Kunnat, aluehallintovirastot	Vuosittain julkaisuja eri teemoista
Tea-viisari	Monipuolinen indikaattori-järjestelmä kuntien toiminnan tilasta.	Kunnat, alueet	Portaali

Kaikki edellä esitellyt tietokannat ja tilastot antavat kuntakohtaista tai alueittaista tietoa liikuntaan liittyvissä asioissa. Missään ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa erityisliikunnan palveluista. Parhaiten tässä suhteessa tietoa tarjoaa ehkä Tea-viisari. Siksi erityinen erityisliikunnan palveluihin kohdistuva selvitys on edelleen perusteltu.

PIRKANMAAN PYÖRÄTUOLITANSSIJAT
esintyy
APUVÄLINESSUILLA
Pe 8.11. Klo 10.00
La 9.11. Klo 14.30
Paikka: OHJELMA-AREENA, E-halli

SOPUR
EASY

rogeo
ACTIVE PERSONAL

6

Yhteenveto

6 Yhteenveto

Vuotta 2013 koskevassa erityisliikunnan arvioinnissa selvitettiin erityisliikunnan resurssit ja palvelut Manner-Suomen kunnissa. Erityisliikunnan verkostoon kuuluviin kuntiin lähetettiin hieman työstetyssä muodossa sama, laajahko kysely, jolla on kerätty tietoa myös vuosilta 2000, 2005 ja 2009. Erityisliikunnan verkoston ulkopuolisiin kuntiin lähetettiin suppeampi kysely, jolla kerättiin samoja tietoja kuin Kuntaliiton vuoteen 2000 kohdistuvassa kyselyssä. Nyt toteutetussa arviossa oli siis mahdollista vertailla erityisliikunnan verkoston kuntien tilanteen kehitystä nelivuotiskausittain vuodesta 2000 lähtien ja kaikkien kuntien osalta peilata tilannetta vuoteen 2000.

Taulukko 66 on kopio luvun 2 lopussa olevasta yhteenvedosta, ja siihen on koottu resursseja ja ryhmiä koskevat avaintiedot.

Taulukko 66. Keskeiset tunnusluvut erityisliikunnan tilanteesta Suomen kunnissa.

	Erityisliikunnan verkosto	Kaikki kunnat
Liikuntatoimen tai muun päävastuullisen tahon järjestämiä ryhmiä (arvio)	Noin 3 800 ryhmää	Noin 4 700 ryhmää
Liikuntatoimen tai muun päävastuullisen tahon järjestämiä ryhmiä/10 000 as	11,6 ryhmää/10 000 as.	9,8 ryhmää/10 000 as.
Erityisliikunnan nettomenot/as (liikuntatoimi tai muu päävastuullinen järjestäjä)	2,0 €/ as.	1,3 €/ as.
Erityisliikunnan järjestöavustukset/as.	0,10€/ as.	0,13€/ as.
Erityisliikunnan järjestöavustukset/järjestö	774€/ järjestö	716€/ järjestö
Kaikkien järjestäjätahojen ryhmät yhteensä	n. 8 400 ryhmää	n. 11 900 ryhmää
Kaikkien järjestäjätahojen ryhmiä/10 000 as.	26,2 ryhmää/ as.	31,2 ryhmää/ as.

Kuten aiemmissakin arvioissa on tullut esiin, asukasluukuun suhteutettuna erityisliikunnan menojen, työtuntien ja palvelujen määrä on korkein pienissä kunnissa ja laskee tasaisesti siirryttäessä suurempiin kuntiin.

Kun verrataan erityisliikunnan tilannetta edellisiin arviointeihin, liikunnan menot näyttävät pienentyneen, henkilöresurssit pysyneen samalla tasolla tai hieman vähentyneen, mutta tarjolla olevien ryhmien määrä on hieman kasvanut. Muutokset ovat pieniä, mutta melko johdonmukaisia, ja vaikuttaa siltä, että kunnat ovat kasvattaneet palvelujen määrää toimintaa tehostamalla.

Erityisliikunnan asiakaskunnasta ei ole tarkkoja tilastoja, mutta vastaajien arvioiden pohjalta voi päätellä, että palvelujen käyttäjät ovat useimmiten naisia (n. 70–80 %) ja yli 60-vuotiaita (n. 70–80 %). Ryhmätoimintaan näyttävät siis osallistuvan erityisesti iäkkäät naiset ja oma ongelmansa on, jäävätkö erityisliikunnan palveluja tarvitsevat miehet niiden ulkopuolelle vai harrastavatko he liikuntaa ryhmätoiminnan ulkopuolella.

Edellisessä arvioinnissa tuli esiin, että vastaajat ovat alkaneet arvostaa enemmän työn suunnitteluun ja hallinnonalat ylittävään yhteistyöhön liittyviä tehtäviä. Myös nyt erityisliikunnan verkostolle osoitetun kyselyn vastauksissa tuli esiin yhteistyön ja koordinaation merkitys. Kun erikseen kysyttiin henkilöresurssien riittävydestä, noin puolet (32/59) arvioi resurssit liian pieniksi.

Erityisliikunnan verkoston kunnat tukivat myös omaehtoista liikuntaa: yleisimmin erilaisin alennuksin, ilmaisipalveluin ja lainaamalla liikuntavälineitä tai tarjoamalla liikunta-neuvontaa ja tiloja käyttöön. Kaikkein yleisin kannustin oli liikuntapassi tai -kortti, joka oli lähes kahdessa kolmanneksessa kunnista. Tyypillisesti sitä tarjottiin ikääntyneille, mutta kortti saatettiin antaa myös nuoremmille erityisliikkujille. Myös muissa kunnissa oli ilmaisia tai hinnaltaan edullisia liikunnan palveluja ikääntyneille ja/tai erityisryhmien jäsenille. Kortin hinta oli tyypillisesti 25–100 euroa vuotta kohden, tosin kaikki vastaajat eivät ilmoittaneet hintaa. Kortti tarjosi vapaan (tai väljästi rajoitetun) pääsyn uimahalliin tai muihin liikuntatiloihin tai sillä saattoi osallistua ryhmäliikuntaan.

Tässä arvioissa selvitettiin ensimmäisen kerran vuoden 2000 jälkeen palveluiden tilannetta kunnissa, jotka ovat erityisliikunnan verkoston ulkopuolella ja joissa ei ole päätoimista erityisliikunnan henkilöstöresurssia. Keskeisin havainto näiden, asukasluvultaan yleensä pienten kuntien palveluista, ovat suuret kuntakohtaiset erot, etenkin alle 10 000 asukkaan kuntien välillä. Erot koskevat niin toiminnan resursointia kuin toimintaa. Osassa kunnista liikuntatoimet ovat omaksuneet hyvin kuntien lakisääteisen tehtävän erityisliikunnassa ja ottaneet asiassa aktiivisen roolin, jolloin kunnassa on asukasluvuun ja resursseihin nähden hyvät erityisliikuntapalvelut. Kuitenkin keskimäärin kolmasosassa kunnista liikuntatoimi ei tuottanut eikä järjestänyt erityisliikuntapalveluita. Jos muidenkin toimijoiden palvelut ovat näissä kunnissa vähissä, ovat lähtökohdat erityisliikunnan harrastamiselle heikot ja epätasa-arvoiset moneen muuhun kuntaan verrattuna.

Asukasluvultaan pienissä kunnissa liikuntatoimet käyttivät erityisliikuntaan keskimäärin 1,31 euroa asukasta kohden. Kunnista 47 % kohdensi järjestöavustuksia erityisliikuntaan, mikä on selvästi enemmän kuin 2000-luvun alussa. Yhtä asukasta kohden avustus oli keskimäärin 0,14 euroa.

Liikuntatoimet käyttivät henkilöstöresursseja erityisliikuntaan 16 työtuntia viikossa 10 000 asukasta kohden. Reilusti yli puolet tunneista kohdistui ryhmien ohjaamiseen. Keskimäärin liikuntatoimet järjestivät yhdeksän erityisliikuntaryhmää 10 000 asukasta kohden, mikä teki liikuntatoimista tärkeimpiä erityisliikuntaryhmien järjestäjiä yhdessä järjestöjen kanssa. Liikuntatoimien ryhmistä kaksi kolmasosaa oli ikääntyneiden ryhmiä. Loppu kolmasosa ryhmistä jakaantui eri vammaisryhmille, pitkäaikaissairaille ja muille ryhmille.

Asukasluvultaan pienten kuntien ryhmätarjonnasta keskimäärin noin 74 % oli muiden toimijoiden kuin liikuntatoimen ryhmiä. Keskimäärin muut toimijat, kuten sosiaali- ja terveystoimi, järjestöt ja kansalaisopistot, järjestivät 25 ryhmää 10 000 asukasta kohden. Yhteensä eri toimijat järjestivät keskimäärin noin 34 ryhmää 10 000 asukasta kohden.

Liikuntatoimen henkilöstöresurssit nousivat asukasluvultaan pienten kuntien keskeisimmäksi ongelmaksi erityisliikunnassa.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Ala-Vähälä Timo. Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta vuonna 2009. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:17.

Ala-Vähälä T.: Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta vuonna 2005. Opetusministeriön julkaisu 2006:21.

Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2013. Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisu 14/2014.

Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2011. – Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisu 10/2012.

Erityisryhmien liikunta 2000 -toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1996:15. Helsinki 1996.

Helakorpi Satu, Patja Kristiina, Prättälä Ritva, Uutela Antti: Suomalaisen aikuisväestön terveystietämyksen ja terveys, kevät 2005. Kansanterveystieteen laitoksen julkaisu. B 1/2007. Helsinki.

Helakorpi Satu & al.: Suomalaisen aikuisväestön terveystietämyksen ja terveys, kevät 2003. Kansanterveystieteen laitoksen julkaisu. B 17/2003. Helsinki.

Nuorten aikuisten terveys, terveys 2000-tutkimuksen perustulokset 18-29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Kansanterveyslaitoksen julkaisu, B 7/ 2005.

Rintala, Pauli & al.: Pitkäikäisä sairaut ja vammaiset nuoret liikunnan harrastajina. Liikunta ja tiede, 6/2004.

Rintala, Pauli, Huovinen Terhi, Niemelä Satu: Soveltava liikunta. Liikuntatieteellinen seura ry. 2012.

Sulander Tommi, Helakorpi Satu, Nissinen Aulikki, Uutela Antti: Eläkeikäisen väestön terveystietämyksen ja terveys keväällä 2005 ja niiden muutokset 993 – 2005. Kansanterveyslaitoksen julkaisu B, 1/2006.

Terveys ja toimintakyky Suomessa. Terveys 2000 –tutkimuksen perustulokset. Kansanterveyslaitoksen julkaisu B3/2002. Helsinki.

Tiihonen, Arto; Ala-Vähälä, Timo: Erityisliikunnan arviointiraportti. Valtionhallinnon toimenpiteiden arviointia erityisliikunnan alueella. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja. Nro 6/2002.

Portaalit, tietokannat

Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus: <http://www.terveytemme.fi/ath/>

Tea-viisari: <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijaty/tyokalut/teaviisari>

Tilastokeskus, kuntien ja kuntayhtymien talous ja toiminta:
http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/jul/ktt/ktt_fi.asp

Valtiovarainministeriö, tietoja kuntataloudesta:
http://www.vm.fi/vm/fi/15_kunta_asiat/01_kuntatalous/03_tilastoja/index.jsp

Liite 1. Kysely erityisliikunnan verkoston kuntiin

KYSELY KUNTIEN ERITYISLIIKUNNASTA 2013

Pyydämme erityisliikunnasta vastaavaa työntekijää vastaamaan oheisiin kysymyksiin. Taloutta koskevien kysymysten osalta toivomme, että täytätte kysymykset yhdessä talusasioista vastaavan esimiehen kanssa. Muita hallinnonaloja koskevien kysymysten osalta pyydämme, että tarkistatte tiedot heiltä. Jos teillä on kysyttävää lomakkeen täytön osalta, vastaamme mielellämme kysymyksiinne.

Ystävällisin terveisin

Kari Koivumäki

Timo Ala-Vähälä

Valtion liikuntaneuvosto, erityisliikunnan jaosto Tutkija, Juritele Oy

kari.koivumaki@minedu.fi

timo.ala-vahala@juritele.fi

TIEDOT KUNNASTA JA VASTAAJASTA

1. Tiedot kunnasta 2013

<i>Kunnan nimi</i>	
<i>Aluehallintovirasto</i>	

2. Vastaajan yhteystiedot

<i>Vastaajan nimi</i>	
<i>Virka tai toimi</i>	
<i>Työosoite</i>	
<i>Puhelin</i>	
<i>Sähköposti</i>	
<i>Erityisliikunnan www-sivut</i>	

ERITYISLIIKUNNAN ORGANISOINTI JA HENKILÖRESURSSIT VUONNA 2013

3. Erityisliikunnan piiriin kuuluva liikunta ja sen harrastajat kunnassanne

Kerro lyhyesti, miten erityisliikunnan piiriin kuuluvat ihmiset on rajattu kunnassanne. Millaisia uusia liikunnan harrastajia on viime vuosina hakeutunut/haettu erityisliikunnan piiriin mukaan?

4. Erityisliikunnan organisointi kunnassanne

Kuvaa alla oleviin lokeroihin lyhyesti se, miten erityisliikunnan palvelut on kunnassanne järjestetty. Kerro etenkin, mikä taho palvelut järjestää, onko jollain työntekijöillä johtava tai koordinoiva rooli, ja millä nimikkeellä työntekijät toimivat.

4a) Järjestäjätaho

4b) Ohjaustoiminnan ja muiden palvelujen käytännön organisointi (Keskeiset työntekijät ja heidän työnjakonsa.)

4c) Organisoinnista, ohjauksesta ja muusta toiminnasta vastaavien nimikkeet ja heidän tyypillinen koulutuksensa (esimerkiksi liikunnanohjaaja AMK tai liikuntaneuvoja)

Nimike	Tyypillinen koulutus

5. Erityisliikunnan työntekijöiden (ohjaajat ym.) henkilömäärä ja viikoittaiset työmäärät

Kerro päätoimisen/päätoimisten työntekijöiden kokonaistuntimäärä sekä sivutoimisten osalta arvio tuntimäärästä. Kokonaistyömäärään lasketaan mukaan ohjaus, erityisliikuntaan liittyvä suunnittelu, tiedotus ja muut vastaavat tehtävät. Jos päätoimisia, sivutoimisia tai tuntiohjaajia on useampia, tuntimääränä ilmoitetaan heidän viikoittaisten työtuntiensä yhteismäärä.

Jos ohjaajalla on muita tehtäviä erityisliikunnan lisäksi, niitä ei oteta mukaan tähän laskelmaan.

Tehtävänimike	Henkilömäärä	Kokonaistuntimäärä/viikko
<i>Päätoimiset työntekijät</i>		
<i>Sivutoimiset työntekijät</i>		
<i>Tuntiohjaajat (myös ostopalvelu)</i>		
<i>Muu, mikä?</i>		
<i>Henkilömäärä ja kokonaistuntimäärä yhteensä</i>		

6. Johtavan/koordinoivan erityisliikunnan työntekijän toimenkuva vuonna 2013

Jos kunnassanne on vain yksi erityisliikunnan työntekijä, niin esittäkää toimenkuvanne seuraavan kysymyksen (kysymys 7) yhteydessä. Merkitkää "x" sopivimpaan ruutuun.

Tehtävän kuvaus	Päätyö pitkin vuotta	Merkittävä työ pitkin vuotta, mutta ei päätyö	Keskeinen työ tiettyinä aikoina vuodessa	Tekee satunnaisesti	Ei kuulu tehtäviin
<i>Ohjaustunteja</i>					
<i>Organisointia, suunnittelua</i>					
<i>Liikuntaneuvonta</i>					
<i>Erityisliikunnan tiedotus</i>					
<i>Koulutus- ja konsultointi</i>					
<i>Muu erityisliikuntaan liittyvä työ, mikä?</i>					
<i>Muu kuin erityisliikunta, mikä</i>					
<i>Huomautuksia, esimerkiksi muun kuin erityisliikunnan ohjauksen osuus työstä.</i>					

7. Muiden päätoimisten erityisliikunnanohjaajien toimenkuva vuonna 2013

Merkitä ”x” sopivimpaan ruutuun.

Tehtävän kuvaus	Päätyö pitkin vuotta	Merkittävä työ pitkin vuotta, mutta ei päätyö	Keskeinen työ tiettyinä aikoina vuodessa	Tekee satunnaisesti	Ei kuulu tehtäviin
<i>Ohjaustunteja</i>					
<i>Organisointia, suunnittelua</i>					
<i>Liikuntaneuvonta</i>					
<i>Erytisliikunnan tiedotus</i>					
<i>Koulutus ja konsultointi</i>					
<i>Muu erityisliikuntaan liittyvä työ, mikä?</i>					
<i>Muuta kuin erityisliikuntaa, mitä?</i>					
<i>Huomautuksia:</i>					

8. Liikunnanohjaajan/ohjaajien tyytyväisyys toimenkuvaan

Arvioi seuraavalla asteikolla oma/työyhteisösi tyytyväisyys liikunnanohjaajien työhön ja tehtäviinsä: Arvioi oma tai yhteisösi tyytyväisyys asteikolla 5 = Erittäin hyvä, 4 = hyvä, 3 = kohtalainen, 2 = huono, 1 = erittäin huono.

<i>Arvioi tyytyväisyys asteikolla 5 ... 1</i>	
<i>Jos annoit 3 tai vähemmän, niin miksi?</i>	
<i>Mitä muuttaisit?</i>	
<i>Jos vastasit kaikkien ohjaajien puolesta, niin mihin näkemyksesi perustuu (esim. keskustelut, henkilöstökyselyt tai palaverit)</i>	

9. Erytisliikuntaan kohdistettujen henkilöresurssien riittävyys suhteessa tarpeeseen vuonna 2013

Rastita oikeana pitämäsi vaihtoehto.

	Arviosi riittävydestä
<i>Riittävästi</i>	
<i>Liian vähän</i>	
<i>Jos liian vähän, arviosi lisätarpeesta</i>	

10. Kunnassa tehdyt suunnitelmat erityisliikunnan henkilömääristä lähitulevaisuudessa

Rastita oikeana pitämäsi vaihtoehto sekä kokopäiväisten että tuntiohjaajien osalta. Jos kunnassanne ei ole jompaankumpaan ryhmään kuuluvia ohjaajia, asianomaiseen sarakkeeseen ei tarvitse tehdä merkintöjä.

Kehityksen suunta	Kokopäiväisten ohjaajien henkilömäärä	Osa-aikaisten ja tuntiohjaajien tuntimäärät
<i>Lisääntyy</i>	( )	( )
<i>Vähenee</i>	( )	( )
<i>Pysyy samana</i>	( )	( )
<i>Muuttuu, miten (ostopalvelu tms.)?</i>		
<i>Mihin asiakirjoihin/päätöksiin yllä olevat tiedot perustuvat?</i>		

ERITYISLIIKUNNAN TALOUDELLISET RESURSSIT VUONNA 2013

11. Liikuntatoimen (tai muun päävastuullisen järjestäjän) erityisliikunnalle budjetoidut käyttömenot ja arvioidut tulot vuonna 2013

Erityisliikunnan käyttömenoilla tarkoitetaan toiminnan pyörytykseen liittyviä menoja, kuten palkkoja ja toimintaan osoitettuja muita käyttökuluja. Jos erityisliikunnalle ei ole erillistä budjettia, arvioi käyttömenot henkilöstömenojen pohjalta.

Jos tiedossanne ei ole tuloja, ilmoittakaa vain menot. Toivomme, että täytätte taloutta koskevat luvut yhdessä liikuntatoimen johtajan tai vastaavan talousasioista vastaavan henkilön kanssa.

Menot ja tulot	€
<i>Erityisliikunnan käyttömenot (brutto)</i>	
<i>Erityisliikunnan arvioidut tulot</i>	
- Osallistujamaksut	
- Ulkopuolinen projektirahoitus, esimerkiksi Kunnossa kaiken ikää	
- Muu, mikä?	
<i>Osallistuuko jokin muu taho kuin liikuntatoimi erityisliikunnan kulujen rahoitukseen siten, että sitä ei laskuteta liikuntatoimelta? (Esimerkiksi mahdollisuus maksuttomiin liikuntatilojen käyttöön)</i>	<i>Kyllä ( ), mikä? Ei ( )</i>

12. Liikunnan ja erityisliikunnan järjestöavustukset vuonna 2013

Kohtaan ”Muut” merkitään ne liikuntatoimen jakamat avustukset, jotka on kohdistettu muiden kuin erityisliikunnan järjestöjen tai kansanterveysjärjestöjen erityisliikuntatyöhön.

Avustusmuoto	€	Avustettujen järjestöjen määrä
<i>Erityisliikuntaan kohdennetut toiminta-avustukset yhteensä (kaikki järjestöt)</i>		
<i>Erottelu järjestöittäin:</i>		
- Erityisliikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt		
- Eläkeläisjärjestöt		
- Muut (liikuntaseurojen erityisliikunta, muut järjestöt)		
<i>Mikä taho myöntää kunnassasi erityisliikunnan järjestöavustukset?</i>		

ERITYISLIIKUNNAN RYHMÄTOIMINTA KUNNASSANNE

13. Kunnan liikuntatoimen (tai muun päävastuullisen tahon) järjestämien erityisliikunnan ryhmien määrä syyskaudella 2013 kunnassanne

Tähän taulukkoon laitetaan kunnan päävastuullisen tahon järjestämät erityisliikunnan ryhmät, ei muiden hallinnonalojen järjestämiä ryhmiä. Pyydämme ilmoittamaan syyskaudella vähintään kerran viikossa kokoontuvien ryhmien kokonaismäärän. Kukin ryhmä sijoitetaan oheiseen taulukkoon vain kerran, sille parhaiten sopivaan kohtaan.

Voitte täsmentää vastaustanne kysymyksessä 15.

Ilmoittakaa myös ne ryhmät, jotka järjestetään yhteistyössä muiden kuntien kanssa, mutta ilmoittakaa niiden määrä kysymyksen 28 yhteydessä.

Ryhmä	Ryhmien määrä	Tyypillinen ryhmäkoko
<i>Ensisijaisesti kohderyhmittäin organisoidut ryhmät</i>		
<i>Ikääntyneet (60+)</i>		

Ryhmä	Ryhmien määrä	Tyypillinen ryhmäkoko
<i>Liikuntavammaiset</i>		
<i>Aistivammaiset</i>		
<i>Kehitysvammaiset</i>		
<i>Mielenterveyskuntoutujat</i>		
<i>Keuhko- ja hengityselinsairaat</i>		
<i>Sydän- ja verisuonitautia sairastavat</i>		
<i>Neurologisia sairauksia sairastavat</i>		
<i>Tuki- ja liikuntaelinsairaat (reuma yms.)</i>		
<i>Ensisijaisesti toimintakyvyn mukaan organisoidut ryhmät</i>		
<i>1. Erittäin heikon toimintakyvyn omaaville tarkoitettut</i>		
<i>2. Heikentyneen toimintakyvyn omaaville tarkoitettut</i>		
<i>3. Toimintakykyä ylläpitävät ryhmät niille, joiden toimintakyky ei vielä ole olennaisesti heikentynyt</i>		
<i>Lasten ryhmät</i>		
<i>Ensisijaisesti liikuntamuodoittain järjestetyt ryhmät</i>		
<i>1.</i>		
<i>2.</i>		
<i>3.</i>		
<i>Muut</i>		
<i>1.</i>		
<i>2.</i>		
<i>3.</i>		

14. Jos kuntanne erityisliikunnan palveluja ei voi sovittaa kysymyksen 14 luokitteluihin, niin kuvatkaa lyhyesti, mitä teillä on (syksyllä 2013), ja miten paljon kuhunkin ryhmään osallistutaan.

Tässä voitte myös täsmentää edelliseen taulukkoon laittamianne tietoja. Voitte lisätä tähän esimerkiksi muut kuin säännöllisesti koko syyskauden kokoontuvat ryhmät, samoin muut ryhmät, jotka eivät sovi edellisen kysymyksen luokitteluun.

Jos kevään ja syksyn ryhmämäärät eroavat olennaisesti toisistaan, voitte selvittää asiaa tässä.

Tähän kysymykseen ei tarvitse vastata, jos selvittitte erityisliikunnan ryhmätarjonnan edellisessä kysymyksessä.

--

15. Miten monen viikon aikana erityisliikunnan ryhmiä järjestettiin keväällä ja syksyllä 2013

Ilmoita tässä, miten monelle viikolle erityisliikunnan palvelut ulottuvat. Vajaat viikot pyöristetään siten, että 3 ja 4 päivää vastaavat yhtä viikkoa. 1 – 2 päivää pyöristetään nollassi.

Lukukausi	Aktiiviviikkoja
<i>Kevät 2013</i>	

Lukukausi	Aktiiviviikkoja
<i>Kesä 2013 (Jos kesäryhmiä järjestetään, ilmoita myös niiden määrä)</i>	
<i>Syysy 2013</i>	

16. Tietoja osallistujien ikä- ja sukupuolijakaumasta

Ilmoittakaa prosenttiosuudet osallistujien kokonaismäärän perusteella. Jos teillä ei ole käytettävissänne tilastoja, merkitkää sarakkeeseen arvionne.

	%
<i>Naiset</i>	
<i>60+</i>	
<i>Alle 18 -vuotiaat</i>	

17. Arvio erityisliikunnan ryhmien kokonaismääristä vuonna 2013, kaikki järjestäjätahot huomioiden

Toivomme, että selvitätte asian kurssiohjelmien avulla tai kysytte suoraan asianomaisilta tahoilta. Sosiaali- ja terveystoimen osalta toivomme tiedot ryhmätoiminnasta (esimerkiksi vanhushuollon ja varhaiskasvatuksen ryhmistä), mutta ei kuntoutukselta.

Tähän pyydämme laittamaan tiedot säännöllisesti kokoontumista, kevät- ja syyskaudella toimivista ryhmistä.

Järjestäjätaho	Ryhmien määrä
<i>Kunnan liikuntatoimi (samat luvut kuin kysymyksessä 14 tai 15)</i>	
<i>Sosiaali- ja terveystoimi (ryhmätoiminta)</i>	
<i>Koulutoimen järjestämät erityisliikunnan ryhmät</i>	
<i>Kansalais- ja työväenopistot</i>	
<i>Erityisliikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt</i>	
<i>Eläkeläisjärjestöt</i>	
<i>Liikuntaseurat</i>	
<i>Seurakunnat</i>	
<i>Oppilaitokset (yliopistot, ammattikorkeakoulut, muut ammatilliset oppilaitokset)</i>	
<i>Yksityiset palvelujen tarjoajat (arvio)</i>	
<i>Muut, mitkä?</i>	

18. Onko liikuntatoimen ikääntyneille (60+) tarkoitettuja ryhmiä eriytetty osallistujien toimintakyvyn mukaan?

Kyllä ( )

Ei ( )

19. Jos liikuntatoimen (tai muut päävastuullisen tahon) tarjoamat ikääntyneiden ryhmät on eriytetty toimintakyvyn mukaan, esittäkää arvionne ryhmien määristä.

Toimintakyvyn taso	Ryhmien määrä
<i>“Normaalin” toiminta- ja liikuntakyvyn omaavat ikääntyneet ihmiset (60+).</i>	

Toimintakyvyn taso	Ryhmien määrä
<i>Toiminta- ja liikkumiskyvyltään heikentyneet ikääntyneet ihmiset (60+)</i>	
<i>Toiminta- ja liikkumiskyvyltään huomattavasti heikentyneet, toimintavajauksista kärsivät ikääntyneet ihmiset (60+)</i>	

ERITYISLIIKUNNAN YHTEISTOIMINTA JA PALVELUT KUNNASSANNE VUONNA 2013

20. Arvioikaa seuraavien tahojen painoarvo, kun teette yhteistyötä erityisliikunnan alalla

5 = erittäin tärkeä yhteistyökumppani; ... 1 = ei toimivaa yhteistyötä. Jos erityisliikunnan palvelut järjestetään muun kuin liikuntatoimen kautta, arvioikaa liikuntatoimen merkitys kohdassa ”muu”.

Yhteistyötaho	Arvosana	Tärkein toimintamuoto
<i>Sosiaali- ja terveystoimi</i>		
<i>Kansalais- ja työväenopistot</i>		
<i>Koulutoimi</i>		
<i>Erityisliikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt</i>		
<i>Eläkeläisjärjestöt</i>		
<i>Liikuntaseurat</i>		
<i>Liikunnan ja erityisliikunnan valtakunnalliset järjestöt</i>		
<i>Seurakunnat</i>		
<i>Oppilaitokset (Yliopistot, ammattikorkeakoulut, muut ammatilliset oppilaitokset)</i>		
<i>Yksityiset palvelujen tarjoajat</i>		
<i>Naapurikunnat</i>		
<i>Muut, mitkä?</i>		

21. Tarjoaako kuntanne liikuntatoimi palvelujaan kuntanne vanhustenhuollolle?

Jos kuntanne liikuntatoimi tarjoaa palveluja vanhustenhuollolle, esittäkää arvionne palvelujen luonteesta ja määrästä.

Yhteistyön muoto	Kyllä/ei	Arvio palvelun määrästä (esim. tunti/viikko tai 2 kertaa/kk)
<i>Liikunnan ryhmäohjaus</i>	<i>Kyllä ( ) Ei ( )</i>	
<i>Vanhustenhuollon henkilöstön koulutus</i>	<i>Kyllä ( ) Ei ( )</i>	
<i>Konsultointi liikunta-asioissa</i>	<i>Kyllä ( ) Ei ( )</i>	
<i>Muu, mikä</i>		

22. Miten kuntanne tukee erityisryhmiin kuuluvien omatoimista liikuntaa?

Kertokaa erityisesti, minkä tyyppistä tukea annetaan ja millaisille ryhmille se kohdistuu. Tällaista tukea voivat olla esimerkiksi ikäihmisille (60+) tarkoitetut seniorikortit ja/tai liikuntavälineiden lainaus.

--

23. Millaista työtä kuntanne liikuntatoimi on kuluneen neljän vuoden aikana tehnyt liikuntapaikkojen esteettömyyden edistämiseksi? Miten hyväksi arvioitte esteettömyys-tilanteen yleisten liikuntapaikkojen osalta?

24. Arvionne siitä, mitkä erityisliikunnan ryhmät ja/tai osa-alueet jäävät eniten erityisliikunnan toiminnan ulkopuolelle.

Voitte esittää tähän joko väestöryhmiä (esimerkiksi vammaisten ja pitkäaikaissairaiden erityisryhmät) tai sitten erityisliikunnan muotoja, joille olisi kysyntää, mutta joiden järjestäminen on vaikeaa (esimerkiksi joukkuepelit jollekin erityisryhmälle). Kuvatkaa ryhmät ja/tai osa-alueet mahdollisimman konkreettisesti.

Erityisliikunnan ryhmä tai osa-alue	Perustelu

SUUNNITELMAT, PÄÄTÖKSENTEKO, YLIKUNNALLINEN YHTEISTYÖ

25. Erityisliikunnan kehittämistä koskevat suunnitelmat kunnassanne

Suunnitelman nimi	Vastuulautakunta tai virasto	Voimassaoloaika
1.		
2.		
3.		
<i>Ei ole suunnitelmaa ( )</i>		
<i>Miten suunnitelmien toteutumista seurataan ja arvioidaan? Millä suunnitelmalla on toimintanne kannalta keskeisin painoarvo?</i>		

26. Onko erityisliikunnan asioista vastaavassa lautakunnassa ja mahdollisilla yhteistyöfoorumeilla jäsenenä erityisliikunnan asiantuntijaa/asiantuntijoita?

Ilmoittakaa tässä kuluvan valtuustokauden tilanne. Erityisliikunnan asiantuntija voi olla esimerkiksi alan ammattilainen ja/tai alan järjestöissä toimiva ihminen.

	Erityisliikunnan asiantuntijoiden määrä	Ketä edustaa/edustavat?
Lautakunta, mikä?		
Seuraparlamentti, tai vastaava. Onko olemassa? Kyllä (x) Ei ( )		
Vammaisneuvosto Onko olemassa? Kyllä (x) Ei ( )		
Vanhusneuvosto Onko olemassa? Kyllä (x) Ei ( )		

27. Tekeekö kuntanne ylikunnallista yhteistyötä erityisliikunnan alalla?

Yhteistyön muoto   Yhteistyökumppanit, käytännön toteutus

1. Yhteiset työntekijät tai muu yhteinen rakenne (liikuntapaikka tms.)

2. Yhteiset liikuntaryhmät yli kuntarajojen; mitkä kunnat; miten monta ryhmää?

3. Muu yhteistyö

4.

5.

KYSYMYKSIÄ NIILLE KUNNILLE, JOISSA ON TOTEUTETTU KUNTALIITOS VUOSIEN 2009 – 2013 AIKANA

28. Arvioikaa omin sanoin, miten kuntaliitos on vaikuttanut palvelujen määrään ja toteuttamiseen nykyisen kuntanne alueella?

29. Miten arvioitte erityisliikunnan resurssien kehittyvän seuraavien neljän vuoden aikana?

Resurssi	Kasvaa/paranee	Pysyy ennallaan	Vähenee	En osaa sanoa
Henkilöresurssit	( )	( )	( )	( )
Liikuntapaikat	( )	( )	( )	( )

30. Jos sinulla on vapaita kommentteja kuntaliitoksen vaikutuksista erityisliikunnan järjestelyihin, voit lisätä ne tähän.

Kiitos!

KYSELY PIENTEN KUNTIEN ERITYISLIIKUNNASTA 2013

Erityisryhmien liikunnalla (erityisliikunta, soveltava liikunta) tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joilla on vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan, ja joiden liikunta vaatii soveltamista ja erityisosaamista.

*Määritelmällä tarkoitetaan erityisesti **vammaisia, pitkäaikaisairaita ja yli 60-vuotiaista** henkilöitä, joiden toimintakyky on selvästi heikentynyt. (Lähde: Erityisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietintö, 1996)*

TIEDOT KUNNASTA JA VASTAAJASTA

1. Tiedot kunnasta 2013

Kunnan nimi	
Aluehallintovirasto	

2. Vastaajan yhteystiedot

Vastaajan nimi	
Virka tai toimi	
Työosoite	
Puhelin	
Sähköposti	

ERITYISLIIKUNNAN ORGANISOINTI JA HENKILÖSTÖRESURSSIT VUONNA 2013

3. Erityisliikunnan palveluiden organisointi vuonna 2013

Kuvatkaa lyhyesti, miten erityisliikunnan palvelut on järjestetty kunnassanne. Kertokaa etenkin, mikä taho järjestää palvelut ja ketkä tekevät käytännön työt; missä määrin käytetään kunnan omia työntekijöitä, missä määrin palvelut ostetaan ulkoa.

--

4. Erityisliikunnan henkilöstöresurssit vuonna 2013

Arvioikaa eri henkilöiden (liikuntatoimen työntekijät, tuntiohjaajat ja muut henkilöt) erityisliikunnan eri tehtäviin kaikkiaan käyttämä viikoittainen kokonaistuntimäärä kunnassanne.

Tehtävän kuvaus	Tehtävään käytetty kokonaistuntimäärä viikossa
Erityisliikuntaryhmien ohjaus	
Erityisliikunnan organisointi ja suunnittelu	
Liikuntaneuvonta	
Erityisliikunnan tiedotus	
Koulutus ja konsultointi	
Muut erityisliikuntaan liittyvät tehtävät	
YHTEENSÄ	

ERITYISLIIKUNNAN TALOUDELLISET RESURSSIT VUONNA 2013

5. Erityisliikunnalle budjetoidut käyttömenot ja tulot vuonna 2013

Kirjatkaa taulukkoon kunnan liikuntatoimen erityisliikuntaan käyttämät käyttömenot ja toiminnasta saadut tulot. Käyttömenoilla tarkoitetaan erityisliikuntatoiminnan pyörytykseen liittyviä menoja, kuten palkkoja, muita korvauksia ja toimintaan käytettyjä muita käyttökuluja. Jos erityisliikunnalle ei ole erillistä budjettia, arvioikaa käyttömenot. Jos tiedossanne ei ole erityisliikunnan tuloja, ilmoittakaa vain menot.

<i>Menot ja tulot</i>	<i>€</i>
Erityisliikunnan käyttömenot (brutto) liikuntatoimessa	
Erityisliikunnan tulot (esim. osallistumismaksut)	

6. Erityisliikunnan järjestöavustukset vuonna 2013

Kirjatkaa taulukkoon kuinka paljon kunnan myöntämistä järjestöavustuksista kohdentuu erityisliikuntaan.

<i>Avustusmuoto</i>	<i>€</i>	<i>Erityisliikuntaan avustusta saaneiden järjestöjen määrä</i>
Erityisliikuntaan kohdennetut toiminta-avustukset yhteensä (vammais- ja kansanterveysjärjestöt, eläkeläisjärjestöt ja muut järjestöt)		
Mikä taho myöntää järjestöavustukset erityisliikuntaan (lautakunta, kunnanhallitus jne.)?		

ERITYISLIIKUNNAN RYHMÄTOIMINTA VUONNA 2013

7. Kunnan liikuntatoimen erityisliikunnan ryhmät vuonna 2013

Kirjatkaa taulukkoon kunnan liikuntatoimen järjestämät erityisliikunnan ryhmät, ei muiden hallinnonalojen järjestämiä ryhmiä. Ryhmämäärällä tarkoitetaan kevät- ja syyskaudella vähintään kerran viikossa kokoontuvien ryhmien kokonaismäärää.

<i>Ensisijaisesti kohderyhmittäin organisoidut ryhmät</i>	<i>Ryhmien määrä</i>	<i>Tyypillinen ryhmäkoko</i>
Ikääntyneet (60+)		
Liikuntavammaiset		
Aistivammaiset		
Kehitysvammaiset		
Mielenterveyskuntoutujat		
Keuhko- ja hengityselinsairaat		
Sydän- ja verisuonitautia sairastavat		
Neurologisia sairauksia sairastavat		
Tuki- ja liikuntaelinsairaat (reuma yms.)		
<i>Muut ryhmät (lasten ryhmät, liikuntamuodoittain järjestetyt ryhmät jne.)</i>	<i>Ryhmien määrä</i>	<i>Tyypillinen ryhmäkoko</i>
1.		
2.		
3.		
4.		

8. Muiden toimijoiden järjestämät erityisliikunnan ryhmät vuonna 2013

Arvioikaa muiden toimijoiden (kuin kunnan liikuntatoimen) vuoden 2013 aikana järjestämät säännöllisesti kokoontuneet erityisliikunnan ryhmät kunnassanne. Toivomme, että selvitätte kokonaisryhmämäärän esimerkiksi kurssiohjelmien avulla tai kysytte suoraan asianomaisilta tahoilta. Sosiaali- ja terveystoimen osalta toivomme tiedot ryhmätoiminnasta (esimerkiksi vanhushuollon ja varhaiskasvatuksen ryhmistä), mutta ei kuntoutuksesta.

<i>Järjestäjätaho</i>	<i>Ryhmien määrä</i>
Sosiaali- ja terveystoimi (ryhmätoiminta)	
Koulutoimen järjestämät erityisliikunnan ryhmät	
Kansalais- ja työväenopistot	
Erityisliikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt	
Eläkeläisjärjestöt	
Liikuntaseurat	
Yksityiset palvelujen tarjoajat (arvio)	
Muut, mitkä?	

ERITYISLIIKUNNAN YHTEISTOIMINTA JA ESTEET VUONNA 2013

9. Eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyö vuonna 2013

Kuvatkaa lyhyesti kunnan liikuntatoimen tekemää yhteistyötä eri tahojen kanssa erityisliikunnan palveluiden järjestämisessä.

<i>Yhteistyötaho</i>	<i>Tärkein toimintamuoto</i>
Kunnan eri toimijat (sosiaali- ja terveystoimi, koulutoimi jne.)	
Kansalais- ja työväenopistot	
Erytisliikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt, eläkeläisjärjestöt ja urheiluseurat	
Muut kunnat	
Muut toimijat, mitkä?	

10. Erytisliikunnan järjestämisen esteet kunnassanne vuonna 2013

Kuvatkaa mitkä ovat suurimmat esteet kunnassanne erityisliikuntatoiminnan järjestämisessä.

KIITOS PALJON VAIVANNÄÖSTÄNNE!

Liite 3. Kysely erityisliikunnan verkoston kuntiin, vastanneet kunnat

Alavus	Lempäälä
Espoo	Lieksa
Forssa	Liperi
Hanko	Lohja
Heinola	Loimaa
Helsinki	Nastola
Hollola	Nurmes
Joensuu	Nurmijärvi
Jyväskylä	Oulu
Jämsä	Paimio
Järvenpää	Pirkkala
Kaarina	Pori
Kajaani	Pudasjärvi*
Kauhajoki	Raasepori
Kauhava	Raisio
Kemijärvi	Riihimäki
Kerava	Rovaniemi
Keuruu	Salo
Kirkkonummi	Seinäjoki
Kitee*	Siilinjärvi
Kiuruvesi	Sotkamo
Kokkola	Suomussalmi
Kontiolahti	Tampere
Kouvola	Turku
Kuhmo	Tuusula
Kuopio	Vaasa
Kuusamo	Vantaa
Lahti	Varkaus
Lappeenranta	Ylöjärvi
Lapua	Äänekoski
Laukaa	

* Kuuluvat erityisliikunnan verkostoon, mutta vastanneet suppeampaan, verkoston ulkopuolisille osoitettuun kyselyyn.

Liite 4. Kysely erityisliikunnan verkoston ulkopuolisiin kuntiin, vastanneet kunnat

Alajärvi	Kinnula	Oulainen	Soini
Asikkala	Kittilä	Padasjoki	Sulkava
Askola	Kivijärvi	Paltamo	Suonenjoki
Eura	Kokemäki	Parikkala	Sysmä
Evijärvi	Konnevesi	Parkano	Taipalsaari
Haapajärvi	Korsnäs	Pedersöre	Taivassalo
Haapavesi	Koski Tl	Pello	Tammela
Halsua	Kuhmoinen	Perho	Tarvasjoki
Hankasalmi	Kuortane	Pertunmaa	Teuva
Hattula	Kustavi	Petäjavesi	Tohmajärvi
Hausjärvi	Kärkölä	Pielavesi	Toholampi
Heinävesi	Kärsämäki	Pihtipudas	Urjala
Hirvensalmi	Lapinlahti	Polvijärvi	Utajärvi
Huittinen	Lappajärvi	Pomarkku	Utsjoki
Humppila	Lavia	Pornainen	Urainen
Hämeenkoski	Liminka	Posio	Uusikaarlepyy
Hämeenkyrö	Loviisa	Pukkila	Vaala
Ii	Luhanka	Punkalaidun	Valtimo
Ikaalinen	Luoto	Puolanka	Vesanto
Ilomantsi	Luumäki	Puumala	Vesilahti
Isojoki	Maalahti	Pyhäjoki	Veteli
Isokyrö	Maaninka	Pyhäjärvi	Vieremä
Jokioinen	Masku	Pyhäntä	Viitasaari
Juupajoki	Merijärvi	Pöytyä	Virolahti
Jämijärvi	Merikarvia	Rantasalmi	Ypäjä
Kaavi	Miehikkälä	Ranua	Ähtäri
Kalajoki	Muhos	Rautalampi	
Kangasniemi	Multia	Rautavaara	
Kannonkoski	Muurame	Rautjärvi	
Karjajoki	Mynämäki	Reisjärvi	
Karvia	Myrskylä	Ruokolahti	
Kaskinen	Mänttä-Vilppula	Rääkkylä	
Kaustinen	Nousiainen	Savitaipale	
Kempele	Närpiö	Siikalatva	
Kihniö	Orimattila	Simo	

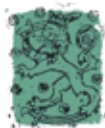

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

**Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö**

LINJOJA LIIKUNTAAN VUODESTA 1920